

Žarko Jokanović

JOVANKA BROZ

MOJ
ŽIVOT
MOJA
ISTINA

DRUGO
IZDANJE

Blic

JOVANKA BROZ MOJ ŽIVOT, MOJA ISTINA

- OD ROĐENJA DO BOLNIČKIH DANA -

2013.

Stojim iza svake reči napisane u ovoj knjizi.

Josuko Buz

AUTENTIČNA ISPOVEST JOVANKE BROZ

Ova knjiga je autentična ispovest Jovanke Broz o njenom životu, doslovce zabeležena njena životna priča od rođenja do bolničkih dana u Urgentnom centru Srbije, napisana uz punu saradnju i saglasnost Jovanke Broz.

Tokom objavljivanja feljtona o njenom životu u dnevnom listu „Blic“, dogovorili smo se da, po završetku feljtona, radimo na dopunama koje će biti sadržane u knjizi o njenom životu. Te razgovore smo nastavili da vodimo i oni su trajali do 14. avgusta 2013. godine.

Nekoliko dana kasnije otputovao sam van zemlje, a Jovanka Broz je 23. avgusta primljena u Urgentni centar u Beogradu, u teškom zdravstvenom stanju.

Odmah nakon povratka u Beograd, obišao sam je 31. avgusta. Od tada je posećujem u bolnici svaki dan.

Pošto se uspešno oporavlja, a i dalje je kristalno bistrog uma i jasnih sećanja, nastavili smo naše priče, o kojima će, takođe, biti reči u ovoj knjizi.

Knjiga sadrži:

- Biografiju Jovanke Broz;
- Životnu ispovest Jovanke Broz (sa uvodnim i zaključnim tekstom autora) koja je, u obliku feljtona „Živim iz inata da bih ispravila nepravdu“, objavljena u dnevnim novinama „Blic“ od 22. juna do 24. jula 2013. godine;
- Poslednji intervju koji mi je Jovanka Broz dala, a koji je objavljen u tri nastavka u dnevnom listu „Blic“ 26,27. i 28. jula 2013. godine;
- Razgovore sa Jovankom Broz koji su vođeni od završetka objavljivanja feljtona do njenog odlaska u bolnicu, kojima je dopunjen prvobitni tekst feljtona;
- Razgovore sa Jovankom Broz u Urgentnom centru Srbije.

BIOGRAFIJA JOVANKE BROZ

Rođena je 7. decembra 1924. godine u selu Pećani, u Lici.

U sedamnaestoj godini otišla je u partizane. Nosilac je Partizanske spomenice, Ordena zasluga za narod, kao i mnogih drugih odlikovanja.

Dva puta je ranjavana, prebolela je i tifus.

U dvadeset prvoj godini odlikovana je Ordenom za hrabrost.

Iz rata je izašla sa činom majora, a kasnije je postala i potpukovnik.

Studirala je svetsku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu, ali je zbog brojnih obaveza na poslu bila prinuđena da prekine studije.

U dvadeset osmoj godini venčala se sa Josipom Brozom Titom, koji je tada imao šezdeset godina. U braku su ostali sve do njegove smrti.

Bila je akter i svedok brojnih istorijskih događaja. Dala je veliki doprinos u mnogim važnim pitanjima unutrašnje i spoljne politike, što su njeni protivnici osporavali i minimizovali.

Nije se videla sa Titom poslednje tri godine njegovog života. Vidno potresena, pojavila se na njegovoj sahrani 8. maja 1980. godine.

Mesec dana nakon Titove smrti naoružani pripadnici tajne službe upali su u kuću u kojoj je živela, u Užičkoj 15. Pod oružjem, u spavaćici, čak i bez najnužnijih ličnih stvari, sprovedena je u vilu, na Bulevaru mira 75, gde je stavljena u kućni pritvor.

Pune trideset tri godine država ne dozvoljava ostavinsku raspravu kako bi se utvrdilo šta joj pripada nakon smrti njenog supruga.

Desetog aprila 2013. godine, u prisustvu vlasti, otvoren je Titov sef. Njegovi naslednici ili njihovi pravni zastupnici nisu prisustvovali tom činu. Još uvek javnost nije obavestena šta se u tom sefu nalazi, što otvara prostor za mnoga pitanja i sumnje.

Jovanka Broz i danas živi u nekoj vrsti kućnog pritvora u istoj kući, koja je u stanju raspada.

Dvadeset trećeg avgusta 2013. godine primljena je u Urgentni centar Srbije u teškom zdravstvenom stanju, gde se, u trenutku predaje ove knjige u štampu, i dalje nalazi.

*Čitav jedan sistem, sa svim svojim mehanizmima
moći urotio se protiv jedne bespomoćne žene.
Bestidno bezakonje i nasilje kojem je izložena,
ući će u anale beščašća i srama jedne države.*

Skoro četiri decenije traje agonija Jovanke Broz - žene koja je bez krivice proglašena krivom, stavljena u kućni pritvor i lišena svih građanskih prava.

Prva dama nekadašnje Jugoslavije opčinjavala je domaću i svetsku javnost, pleneći svojom raskošnom lepotom i dostojanstvenim držanjem, očaravajućim osmehom i prepoznatljivom pundom, uvek besprekorno doterana i elegantna.

Pred kraj Titovog života, nasilno je odvojena od njega, a posle njegove smrti postaje najproganjanija žena na prostorima bivše Jugoslavije. O njenim zaslugama bilo je zabranjeno govoriti, dok su se o njoj perfidno plasirale najmonstruoznije laži - pa čak i to da je ili zapadni ili sovjetski špijun. A nije bila ništa od toga. Zato često ume da kaže:

„Bog mi je dao divan život pored Tita. Ali, koliko godina mi je bilo lepo - još više godina sam bila progonjena, mučena i zlostavljana.“

Čitav jedan sistem, sa svim svojim mehanizmima moći urotio se protiv jedne bespomoćne žene. Bestidno bezakonje i nasilje kojem je izložena, ući će u anale beščašća i srama jedne države.

Jovanka Broz je poslednja žrtva jugoslovenskog režima i njegovih moćnika, a ta agonija se nastavlja i u državi Srbiji. I dan-danas, kada se, tokom telefonskog razgovora, veza iznenada prekine, ona se ponovo javi i kroz smeh konstatuje:

„Prekinu se veza, neko nas registruje. Ali, ja sam na to navikla i nije me briga“.

Jedino što joj je ostalo je goli život, jer joj je sve drugo oteto, dok su je naoružani ljudi iz kuće u kojoj je decenijama živela, obučenu samo u spavaćicu, odvodili u nepoznatom pravcu. Tada je mislila da će je i ubiti. Ona je primer izživljavanja države nad pojedincem i primitivne osionosti moćnih muškaraca prema nemoćnoj ženi.

Mnogi su priželjkivali njenu smrt - a ona je, u inat takvima, živela. Prkosna i svoja. Čelične volje i uzdignute glave preživela je i dalje preživljava najstrašnije psihološke torture.

Bila je Titov glas razuma, brana protiv poltrona i kabadahija koji su hteli da manipulišu njime. Zato su je pojedinci iz rukovodstva proglašavali oholom i ludom.

Titu i danas priča s ljubavlju, uverena da je on uradio ono što je morao - samo da bi joj spasao život:

„Tito je jednostavno bio primoran da se razdvoji od mene. I on je dobro znao kakvim zlikovcima je okružen i da je to jedini način da mi spase život, jer oni su bili spremni na sve. Toliko sam ja njima smetala i Tito je to dobro znao. On je mene tako spasao od tih neljudi i tih zlotvora.“

A šta su sve radili protiv nje, velikim delom saznala je nakon raspada države, kada je njena rođaka na buvljaku kupila stenografske beleške sa sednica Predsedništava SFRJ i Centralnog komiteta, koji su, pod oznakom „strogo poverljivo“, razmatrali „Slučaj drugarice Jovanke Broz“.

Na pragu devedesete, potpuno je bistrog uma i briljantne inteligencije. Ona je živa enciklopedija cele jedne epohe, dragoceni istorijski izvor, jedini živi svedok mnogih događaja, koji su obeležili istoriju Jugoslavije, ali i čitavog sveta.

danas pleni svojom pojavom i prefinjenim manirima. Duhovita i šarmantna, zvonkog osmeha, i dalje je ona nekadašnja Jovanka koju pamtimo, ona koju su desetina miliona ljudi naprosto obožavali. I nisu je zaboravili.

„To me nekako drži i daje mi snagu da se borim“, kaže ova žilava Ličanka.

Sa Jovankom Broz stupio sam u kontakt 2005. godine, sa željom da joj pomognem. Imali smo zajedničke prijatelje, pa je možda to presudilo da ima poverenja u mene i da mi otvoreno i bez zazora ispriča mnoge detalje iz svoga života.

Znao sam da živi u strašnim uslovima, ali priča koju sam čuo od nje bila je još drastičnija. Bila je zatočena u kući koja prokišnjava i nema grejanja, bez zdravstvene knjižice i ličnih dokumenata. Zamolio sam ministra Rasima Ljajića da joj pomogne i on je učinio prvi korak.

Nedavno, nakon poslednje provale u kuću u kojoj živi (iz koje su, između ostalog, ukradene i njene zabeleške i prepiska sa državnim, partijskim i vojnim vrhom), rekao sam joj da bih objavio to o čemu mi je svih ovih godina pričala, jer smatram da je za istoriju izuzetno važno da se čuje i njena priča, a ne samo priča njenih progonitelja. Važno je da se to uradi dok je ona živa, da bi se izbegla bilo kakva manipulacija. Pristala je, ali je naglasila:

„Za mene je jako važno, ako biste nešto pisali, da to bude baš onako kako sam rekla. Ako se nešto iz jednog konteksta izvuče, onda to izgubi značenje“

Zato sam svaku izgovorenu reč Jovanke Broz doslovce preneo, jer ona zaslužuje da se konačno čuje i njena reč. Bez cenzure!

Beograd

20. septembar 1952.

MOJ OTAC - BOGATI AMERIKANAC

Moja majka je umrla od upale pluća kada sam imala trinaest godina. Brata Maksima je raznela granata 1943. godine, dan nakon njegovog dvadesetog rođendana. Otac je stradao od tifusa 1944. godine. Brata Petra su 1949. godine, u njegovoj dvadeset trećoj godini, pod nerazjašnjenim okolnostima, ubili ostaci ustaških bandi. Sestre Nadu i Zoru sam posle rata panično tražila po svim sirotištima širom Jugoslavije, da bih, posle ko zna koliko vremena, jednu našla u Vukovaru, a drugu u Otočcu.

PORODICA BUDISAVLJEVIĆ

Zovem se Jovanka Budisavljević-Broz.

Rođena sam 7. decembra 1924. godine, u jednoj uglednoj porodici, u selu Pećani u Lici, od oca Mihaila - Miće Budisavljevića i majke Milice, rođene Svilar, kao njihovo drugo dete.

Meni su ime nadenuili po mojoj babi po majci, koja se zvala Jovanka, a pop mi je jednom prilikom rekao da moje ime znači - blagodet od Boga. I meni je moje ime lepo, a volim i što je to ime od majčine majke.

Imala sam dva brata. Maksima i Petra. Ja sam bila između njih dvojice. A od sestara imam Zoru i Nadu.

Osnovnu školu završila sam u Pećanima i bila sam odličan đak. Volela sam školu, volela da recitujem, da učestvujem u školskim priredbama, a kasnije i na zborovima koji su se održavali u okolnim mestima. Majka se protivila tim mojim odlascima, jer se bojala za mene.

Volela sam da se sa braćom igram nekakvih borbi i sa pištoljima, a baba bi nas gledala, krstila se i komentarisala: "Ne znam šta će ko od ove dece biti, ali ako neko treba da postane nekakav vojnik, onda će to sigurno biti Jovanka. Ona je čudo".

Inače, moja porodica Budisavljević je porodica koja ima svoju ponosnu istoriju i koja je, kroz tu svoju istoriju dala veliki broj sveštenika i oficira.

OTAC MIĆO JE TRI PUTA PRELAZIO OKEAN

Moj otac Mihailo - Mićo Budisavljević rođen je 13. oktobra 1892. godine od oca Maksima i majke Sofije Grude u Pećanima. Bio je inteligentan, darovit, načitan i svi koji su ga poznavali tako su o njemu i govorili. Poznavao je našu literaturu, a naročito je voleo poeziju. Nastojao je kod nas dece da razvije ljubav prema knjizi. Za mog oca Miću je karakteristično da je i sam pisao pesme.

Moj otac Mićo je bio jako sposoban i vredan čovek.

U našem kraju mog oca su zvali "bogati Amerikanac". Putovao je u Ameriku kod svojih stričeva i vraćao se u selo. Tri puta je tako prelazio okean, tamo-vamo. I velike pare je u Americi zaradio.

Kao mladić otišao je u Ameriku, ali se vratio 1920. godine i oženio se mojom majkom Milicom Svilar. Kad je ponovo otišao u Ameriku, ostavio je nas troje dece i majku sa namerom da zaradi novac da bi otkupio celo porodično imanje. Želja mu je bila da objedini imanje u Lici, koje su imali njegovi stričevi. Sve skupa proveo je 25 godina u Americi i Kanadi. Vrativši se sa sobom je doneo i delić tog nama dalekog i nepoznatog sveta. Kad je nekom seljaninu trebalo pisati molbu, žalbu ili

pismo, uvek je bio spreman da pomogne. Ljudi su ga cenili i sa njim rado razgovarali.

Pošto je puno putovao i radio u inostranstvu, naučio je i nekoliko jezika. Poznao je dosta ljudi, među njima i Nikolu Teslu, sa kojim se sastajao u Americi, pošto smo rođaci. Bio je večiti optimista, uvek zabavan, vedar i duhovit.

Moj otac Mićo mnogo je voleo nas decu. Kažu da se posebno obradovao kada sam se ja rodila. Nakon prvog povratka iz Kanade, imala sam utisak da ga je pekla savest što nije bio više sa nama. Došao je na ideju da za nas otvori malu "školicu" u kojoj nas je učio sve: od toga kako se sedi za stolom, kako se jede, pa do istorije, geografije i književnosti. Naročito je voleo našu rodoljubivu poeziju i znao je stotine pesama napamet. Učio nas je i engleski. Pričao nam je o brodovima na kojima je putovao, o mostovima koji su se u to vreme gradili u San Francisku, o Čikagu, o crncima i belcima u Americi, o našim ljudima, o Nikoli Tesli, o Nijagari i tamo njegovoj centrali, o zakonima u tim zemljama i o novinama. Nas troje dece mnogo je više naučilo o svetu u njegovoj maloj "školici", nego što smo naučili u pravoj školi.

Ljudi su voleli da budu u njegovom društvu, jer je umeo jako lepo da priča. Moj otac je bio jako obrazovan čovek, dosta je čitao, a voleo je i da piše, da ponešto zapisuje od onoga što mu se dešavalo, ili od tih svojih razmišljanja. On je kod mene razvio ljubav prema knjigama, prema čitanju uopšte i meni je to ostalo.

Tako sam ja napamet znala ko zna koliko pesama Jovana Jovanovića Zmaja, Branka Radičevića, pa onda i Đure Jakšića. Raznih naših pesnika. Jako sam volela i često recitovala pesmu "Ostajte ovde" Volela sam tako da recitujem sve te pesme koje sam naučila, a znala sam i dosta naših narodnih pesama, onih starih u desetercu, o našim velikim junacima i borbama protiv Turaka i njihovih zuluma.

Sve do 1940. godine dobijao je američke novine i časopise, te je pratio sve što se tamo događalo. Pošto je proveo više od 25 godina u Americi, bio je "amerikanizovan". Sećam se da u toku Drugog svetskog rata, kada su Amerikanci i Kanađani poslali svoju prvu vojnu misiju i pomoć preko improvizovanog aerodroma na Krbavskom polju, moj otac im je bio tumač.

Stojeći na jednom brdašcu gledao je kroz suze kako mu kuća gori i deca odlaze u rat. Tužno je završio svoj život. Umro je od tifusa u proleće 1944. godine na zgarištu svoje kuće, ispod nekog lima koji se srušio na zidine, svestan da iza sebe ostavlja troje dece.

MAJKA MILICA - ZELENOOKA LEHOTICA

Moja majka Milica Budisavljević rođena je 21. januara 1902. godine od oca Budislava i majke Jovanke, rođene Šobot. Potiče iz porodice Rašića, koji su došli u Liku iz Hercegovine. Trgovali su svilom u okolini Dubrovnika, pa su po tome kasnije uzeli i svoje prezime Svilar.

Majka je bila visoka, tanka, lepa, imala je duguljasto lice, dugu crnu kosu i zelene oči. Bila je jako lepa, pravilnih crta lica.

Moja majka je bila dobra i plemenita žena, jako vredna i požrtvovana. Veći deo života provela je sama podižući i vaspitavajući nas troje dece, vodeći pri tome računa o velikom imanju. Bila je vedra, vesela, vredna i duhovita. Oko sebe je stalno okupljala neki pametan i interesantan svet. Volela je da nam priča o svemu i svačemu, a najviše, dok smo sedeli uz vatru na ognjištu, da nam čita očeva duga pisma iz Amerike. Učila nas je da recitujemo pesme: "Ostajte ovde" od Šantića, "Putnika" od Preradovića, kao i druge rodoljubive pesme. Imala je puno strpljenja sa nama, a često nam se znala i izjadati. Uživala je da nas lepo obuče i da nas vodi svugde sa sobom: u posete rođacima, u crkvu, na groblje i slično.

Bila je jedna jako pravedna i dobra žena i ja sam od nje mnogo naučila. Sve nas je ona učila, pre svega, da uvek budemo ljudi, da imamo to ljudsko u sebi, da budemo poštteni i da ne lažemo.

Govorila je da čovek treba da bude skroman i ako ga kakvo bogatstvo u životu zadesi, mora znati da je sve to prolazno, da ga to bogatstvo slučajno ne ponese i ne promeni. I ja sam te njene reči dobro zapamtila.

Nažalost, moja majka je rano umrla. Bilo je to 26. avgusta 1937. godine. Umrla je od zapaljenja pluća. Sa njenim odlaskom ceo naš život se izmenio. Posle njene smrti o nama je brinula moja baka.

BRATA MAKSIMA JE RAZNELA GRANATA

Moj brat Maksim rođen je 9. aprila 1923. godine i nosio je ime po svom dedi Maksimu. Bio je najstariji sin svojih roditelja i otac ga je neizmerno voleo kao svog prvenca. Maksim je bio miran i tih, pomalo povučen. Voleo je da čita i sanjari, posebno je voleo poeziju. Nije voleo mnogo da priča, ali kad bi se nakanio da nešto kaže, to bi uvek imalo svoju težinu. Bio je duhovit i rado viđen u društvu.

Maksim je bio visok, lepo građen mladić, lepog držanja. Imao je crnu kosu i zelene oči, na majku. Nije pripadao naprednom pokretu, nije bio u SKOJ-u, ali je već 1941. godine otišao u partizane, uprkos očevom jakom protivljenju.

Poginuo je 10. aprila 1943. godine, dan nakon navršene dvadesete godine, u Gospiću, na Budačkom mostu. Raznela ga je granata. Telo su mu pokupili u nekakav šinjel i doneli mom ocu Mići. Bio je to još jedan udarac za jadnog oca.

Istog dana kada je Maksim sahranjen, naš mlađi brat Petar, iako još maloletan, pobegao je u partizane.

MISTERIOZNA SMRT BRATA PETRA

Moj brat Petar rođen je 25. oktobra 1926. godine, kao treće dete svojih roditelja. Petar je od malena bio živ i vragolast, uvek spreman na neki nestašluk, te je nama svima, a naročito majci zadavao dosta briga. Bio je dobar đak, iako nije trošio mnogo vremena na učenje. Pesme ga nisu interesovale. Voleo je da crta, posebno je lepo crtao karikature.

Petar je bio neobično hrabar i mogao je sve ono što nisu mogla druga deca njegovoga uzrasta. Znao je da se zimi spusti kerepom sa obližnjeg brdašca i da se zaustavi na krovu naše kuće. Uvek smo se bojali da se u igri ne potuče sa nekim, jer nije trpeo da neko može uraditi nešto bolje od njega. Igrao je fudbal, gađao je puškom od zove, lovio pastrmke golim rukama u obližnjoj rečici pored Ponora.

Po završetku rata službovao je u Unutrašnjim poslovima Hrvatske u mestu Staza kod Slunja.

Ostalo je nerazjašnjeno kako i gde je, 1949. godine, u svojoj dvadeset trećoj godini, izgubio život. Ubili su ga ostaci ustaških bandi.

Sahranila sam ga u selu Donji Hrastovi, kod Dvora na Uni.

ODGAJILA SAM SVOJE SESTRE ZORU I NADU

Nagovarala sam majku da mi rodi sestru. Dugo se kolebala, jer joj je bilo dosta i nas troje, ali je ipak, posle deset godina rodila Zoru, a dve godine kasnije i Nadu. Igrom sudbine, samo one su preživele strahote rata, iako su ostale bez oca i bez majke.

Dugo posle rata tragala sam za njima, po svim dečjim domovima i konačno 1947. godine jednu sam pronašla u domu u Vukovaru, a drugu u Otočcu. Uzela sam ih k sebi, odgajila i školovala.

Zora je završila svetsku književnost, a Nada engleski jezik.

Obe sada žive u Beogradu.

DETINJSTVO I MLADOST

Moji preci su, po nekakvom zakonu, koji im je još ko zna kad dala Marija Terezija za neke njihove vojne zasluge koje su imali, dobili pravo da drže trgovinu i kafanu, tačnije rečeno nekakvu birtiju, i mi smo to imali. Zato, iako smo živeli na selu, život u našoj kući nije ličio na život koji su živeli ljudi u tom mom kraju u Lici.

Uslovi u kojima smo mi živeli bili su znatno bolji od uslova u kojima su živeli ostali stanovnici našeg sela. Zato je tu stalno bilo puno sveta koji je tu dolazio i ja sam tu svašta mogla i čuti i naučiti, informirati se o mnogo toga

što se tada zbivalo. Moja kuća u kojoj sam ja odrasla, za mene je zaista bila jedna velika životna škola.

Moja porodica je imala veliko imanje, dosta je tu zemlje bilo, ali je problem bio što ta zemlja nije bila plodna, ali sve što je moglo mi smo umeli da iskoristimo.

Ja sam uvek bila jako radoznala, volela sam da istražujem sve okolo, da svugde zavirim i da vidim šta ima.

Moje omiljeno mesto je bio tavan naše kuće, na kome nema čega nije bilo. Čak i nekih stvari koje nigde drugde nisu mogle da se vide, kao da je to bio nekakvi muzej, a ne običan tavan, ja sam to tako doživljavala.

Ali, posle je u ratu sve to zapaljeno, sve to je zauvek nestalo i mene je duša bolela zbog toga, jer imalo se tu štošta videti i štošta se tu moglo naučiti i sagledati. Meni je tu sve bilo zanimljivo, jer je to meni govorilo dosta toga o prošlosti moje porodice, sve to što se tu odvajkada sakupljalo.

MAKSIMOVA RUŽA

Mesto Pećani se nalazi u podnožju planine Plješevice, a između varošice Udbine i Korenice. Ispod sela se proteže Krbavsko polje.

Imanje mog dede po ocu, Maksima Budisavljevića, nalazilo se između dve stare gradine: Maslikose i Jovišića. Na mestu zvanom Buljbe bili su ostaci zidova grčke crkve. Na tim zidinama napravljena je prva kuća mog dede Maksima Budisavljevića. Kada je potopljeno Krbavsko polje, voda je prodrla čak do sela, te se tada i ta kuća srušila, pa su meštani od kamena i materijala napravili nasip (naspa) da bi zaštitili selo od drugih poplava.

Iz temelja te kuće rasla je i jedna bela ruža, koju su zvali Maksimova ruža. Imala je jak koren i rasla je visoko kao stablo, a granala se na sve strane, kao ruža penjačica. U proleće, kad bi počelo oranje, vodili su moja dva brata i mene do stare kuće i mi smo se tu igrali. Uvek smo tu nešto nalazili, ponekad i stare novčiće. Sedeli smo ispod te ruže i slusali priče o dedi Maksimu, babi Sofiji Grudi, o poplavama na Krbavskom polju, o ličkim regimentama koje su tu bile stacionirane, o Laudonu i njegovom gaju (koji još i danas postoji), o našem Jovanu "Pametararu" koji je svojevremeno poznao Laudona i sa kojim je počela vojnička tradicija porodice Budisavljević.

Dedu Maksima nisam zapamtila, niti imam njegovih fotografija, ali sam zapamtila neke priče o njemu.

Rođen je 1859. godine u selu Pećani, od oca Jovana i majke Jelene. Oženio se ćerkom Sofije Sokolice, sa mojom babom Sofijom Grudom, koju je podizao i vaspitavao Jakov Vunjak iz Debelog Brda. Deda Maksim i baba Sofija Gruda imali su u braku sina Mihaila - Miću, mog oca.

Deda Maksim je rođen u jednom ogranku porodice Budisavljević, u velikoj porodičnoj zajednici koja je brojala 39 članova. Naselili su se u Pećane pre nepuna tri veka.

Nisam zapamtila moju babu Sofiju Grudu, a ni njenu majku, moju prababu Sofiju Sokolicu

Budisavljević. Pričali su mi da je moja prababa Sofija Sokolica bila udata u kuću Božanića, te da se posle smrti muža Rade Božanića udala za Jakova Vunjaka i sa sobom dovela svoju babu Sofiju Grudu. Sećam se da je naša majka Milica vodila nas troje dece - Maksima, Petra i mene u posete i u kuću Božanića i u kuću Vunjaka, kod rodbine. Vrlo često je sa nama išla i tetka moga oca - Stana Vunjak, polusestra moje babe Sofije Grude. Baba Stana Vunjak, udata Hinić, mnogo je vremena provela u našoj kući, jer je nama deci zamenjivala babu Sofiju Grudu.

KRIVOKUĆA

Kada su Lika i Krbava ušle u sastav Vojne Krajine (1712. godine) tada je u aktivnoj vojnoj službi, sa činovima od kaplара do generala bilo iz naše kuće 16 Budisavljevića. U to vreme Budisavljevići su sagradili veliku kuću u obliku slova L i tu su kuću zvali krivokuća. Ona je bila najstarija u Pećanima, a zapaljena je u ratu 1942. godine. Za deda Maksima se pričalo da je neko vreme bio sa službom u Zadru i da je odatle pisao svom bratu Budi vrlo interesantna pisma, u kojima je opisivao život srpskog življa u Zadru i njegovoj okolini.

Beograd

12. septembar 1956.

Brioni, ostrvo Vanga

25. avgust 1955.

Sa sestrama Nadom i Zorom na ostrvu Vanga

3. septembar 1956.

MOJI PRECI SU BILI NA DVORU CARA DUŠANA

Ponosna sam na ugled svoje porodice. I sad je i to bilo nešto što je smetalo ovima oko Tita. Ne znam što. To mi je nekako uzeto kao minus. Nije mi to dodato kao plus nego kao minus.

O POREKLU

Što se tiče mog porekla, koje vodi od Nemanjića, to je legenda. Moji daleki preci bili su visoko kotirani na dvoru cara Dušana.

Moja porodica i moji preci su u mom kraju, u Lici, kroz vekove igrali značajnu ulogu u istoriji Hrvatske.

To je jedna porodica koja je uživala jedan ugled i ja sam ponosna na taj ugled koji su oni imali nekada.

Moji preci potiču sa Kosova. Živeli su u selu Pećani, kod Prizrena.

Moj predak je bio sveštenik na Kosovu i odatle je otišao još pre nego što je bila Kosovska bitka, pre Čarnojevića. Moji su 1482. godine došli u Liku, preko Crne Gore i Hercegovine, a dugo su se zadržali i u Dalmaciji.

Predanja govore da su se najpre naselili u Ličkom Novom, pored Gospića, da bi posle izvesnog vremena došli na Krbavsko polje i osnovali selo Pećani. Moje selo u kojem sam se rodila. I tom selu su dali ime po svom kosovskom zavičajju, po sećanju na svoj stari kraj.

Sa Kosova, iz Metohije na sever su krenula tri brata. Tako su nam pričali, to se tako znalo u našem plemenu. To su bili Juriša, Filip i Budiša. Od njih su nastali Jurišići, Filipovići i moji Budisavljevići.

Moji preci su imali jednu brvnaru u planini i jednom je mene đed tamo odveo, da ja vidim gde su živeli naši stari. I on je na tom mestu iskopao jednu dasku na kojoj je pisalo: „Tu će danas Arbanasi sude, tu je nekad Srbin carovao, i Budiša svijeta ugledao”.

Pročitao mi je to i rekao da je to zapis zbog koga se i glava može izgubiti, ali je želeo da ja to znam, da se i preko mene i ostale dece to prenosi i dalje, na neka buduća pokoljenja. A ja mislim da je on voleo i da se inati, da uinat uradi ono što drugi ne bi smeli.

A kad je bila Kosovska bitka, Turci su poterali onaj živalj sa Kosova i gonili su ih kao roblje, da opskrbuju tursku vojsku. I doveli su ih tako kao roblje na granicu današnje Austrije.

I onda je tu bio i jedan od mojih predaka, oficir je već tada bio. Jer kad su došli u te krajeve stvarali su vojničku karijeru. Bio je oficir visokog ranga i onda je on primao te jadne naše ljude i pomagao im. Neke koji su bili malo otresitiji postajali su vojnici, podoficiri i oficiri, postajali su graničari uz austrijsku granicu.

I tako moji beleže vojničku karijeru još od hiljadu sedamsto i neke. Opisano je to šta su radili i gde su bili. Naši su se uvek takmičili sa jednom veoma uglednom hrvatskom porodicom, Rukavina su se prezivali, koja će od te dve porodice dati više oficira. Eto, takva su to vremena bila.

A mi smo u našoj porodici taj naš rodoslov morali znati kao Očenaš. O tome se u našoj porodici jako vodilo računa, da se zna ko smo i odakle smo došli, ko su naši stari i kakve su njihove zasluge. A pre svega to je bilo njihovo zalaganje i njihova borba da očuvaju svoju pravoslavnu veru, što nimalo nije bilo lako.

Borili su se da prežive na posnoj i krševitoj zemlji, da prehrane decu i da ih na pravi put izvedu.

USTAŠE SU ZAPALILE MOJE RODNO SELO

Pećani su selo u kojem sam se ja rodila.

To selo osnovali su moji preci i nadenuli mu ime Pećani da ih želja mine na Pećane koje su ostavili na Kosovu. Tako da su onda oni to i opevali:

*„Tu stadoše i oružje povešaše
o 'rastove grane,
svom ognjištu temelj učiniše,
Pećani mu ime nadedoše. “*

I sad to ti je priča, dugačka...

Oni su osnovali selo i nadenuli mu ime Pećani, kao sećanje na pretke i prošlost na Kosovu. To selo i danas postoji, iako su ga ustaše zapalile 1941. godine. Tada je u selu bilo preko 150 domaćinstava, a danas ih ima samo nekoliko.

I sad, ta moja porodica imala je nekoliko vrlo značajnih ličnosti u istoriji Hrvatske. Nekoliko vrlo poznatih generala. Jedan je od njih bio osvajač utvrde Petrovaradin. Zvao se Budislav Budisavljević. Kad su se borili Austrijanci i Mađari za Petrovaradin, pod njegovom komandom pala je ta utvrda i on je zarobio ne znam koliko vojske, koliko topova i koliko oružja. Bio je to jedan jako, jako sposoban vojnik i general.

Kijev (SSSR)

22. jun 1956.

MOJ ROĐAK NIKOLA TESLA

Mom pretku, inače Teslinom pradedi Tomi Budisavljeviću, koji je bio i major i prota - lično je Napoleon 1811. godine okačio na grudi francuski Orden časti. On je bio veoma značajan po tome što se borio protiv pokrštavanja pravoslavaca i objašnjavao im zašto ne treba da se odriču svoje vere.

PORODICA SVEŠTENIKA I VOJNIKA

Tako je nekako ispalo da su moji preci bili vojnici i sveštenici.

To je porodica koja je, do moga oca, kroz generacije imala oko 70 sveštenika.

Poznat je u mom kraju moj predak Toma Budisavljević, koji je bio pravoslavni sveštenik. On je, takođe i pradeda Nikole Tesle, po Teslinoj majci Đuki. Tako smo Tesla i ja rođaci.

Toma Budisavljević je bio ne samo veoma cenjen kao prota, već nadaleko čuven i kao major, koji je čuvao granicu. On je do podne služio svetu liturgiju u crkvi, a po podne je sa svojim borcima čuvao granicu od upada Turaka.

Njega je za te zasluge Napoleon odlikovao francuskim Ordenom časti. Lično mu je Napoleon okačio na grudi to odlikovanje. Desilo se to 1811. godine, jer su tada Ličani ratovali za Napoleona.

Inače, taj moj predak, prota Toma Budisavljević je bio veoma značajan i po tome što se borio protiv pokrštavanja pravoslavaca i objašnjavao im zašto ne treba da se odriču svoje vere. Po meni je to njegova najveća zasluga i najveći doprinos svom srpskom rodu.

TESLINA BABA JE ROĐENA U MOJOJ KUĆI

Tesla je po njegovoj babi po majci moj rođak.

Baba Teslina zvala se Sofija Budisavljević. Ona je srodnica oca moga. Ona je rođena u kući gde sam se ja rodila, u selu Pećanima, u Lici. Ona se udala za protu Mandića. To je deda Teslin, a ona je njegova baba.

Rodila je Teslinu majku koja se zvala Đuka. I po toj Teslinoj majci i babi, Tesla je moj srodnik. Moja porodica je održavala stalno te veze rodbinske sa Teslinim ocem, Milutinom Teslom. On je bio sveštenik u selu Smiljanu u Lici, kod Gospića.

Moj otac je još kao mladić otišao u Ameriku. Nije ga beda oterala, nego su njegovi stričevi bili tamo. Moj otac se u Americi često viđao sa Teslom i o tome nam je pričao.

HRVATI SADA GOVORE DA JE TESLA NJIHOV

A interesantno je da Hrvati sada, to mi reče jedan moj rođak, govore da je Milutin Tesla, otac Teslin - Hrvat. Međutim, nije. Pa, ne bi mogao biti pravoslavni sveštenik da je Hrvat. Tako da se oni sada otimaju za njega i ni od čega ne prezaju.

Imam jednog rođaka ovde, profesor je bio, pa je sad u penziji, kaže mi da su nedavno došli ovde u Beograd, da kopiraju Teslin spomenik ispred Elektrotehničkog fakulteta. A dva puta su podmetali bombe da ga razruše, jer je bio jedan spomenik u Smiljanu takav.

Četres prve godine su ustaše rušile Teslino u Smiljanu i sada u ovom ratu su ga ponovo razrušili. I sad su došli da ga kopiraju ovde. A ja kažem - ja im ne bih dala kad bi mene pitali. Eto vidite kako to sad izgleda.

A kako su krenuli, još će reći da sam i ja Hrvatica. Oko mene će svašta biti i svašta će izmišljati, ali neka im bude na čast, jer kažem - ničija nije gorela do zore. Šta da radim.

ODLAZAK U PARTIZANE

Postala sam član SKOJ-a 1941. godine.

U rat sam otišla sa 17 godina. Primili su me da budem borac Prve ženske partizanske čete, koju su u Lici zvali “ženska vojska”. Izabrali su nas osamdesetak, među više od 600 onih koje su se prijavile. One koje nisu primljene plakale su i kukale na sav glas.

To je bilo čudo neviđeno u to vreme, a naš narod je odmah ispevao i pesmu s tim u vezi, koja je ovako glasila:

“Oj drugovi, ko bi znao lani, da će cure biti partizani?”

A mi smo pevale:

“Majko moja, imaš me jedinu, ja ti odoh nosit karabinu”

I tako smo mi primljene u tu Prvu žensku partizansku četu.

Naš komandant je bio jedan jako sposoban i čestit čovek, Đuro Radovanac, koji je inače pre toga bio kraljevski oficir, oficir Kraljevine Jugoslavije. On je o nama brinuo kao o sopstvenoj deci.

Nas su onda poslali na kurs, da se obučimo vojničkim veštinama: da otvorimo vatru, uhvatimo zaklon, pomognemo ranjenom borcu. Pa onda, morale smo da naučimo i da brzo iskopamo rov... I još mnogo toga.

A na časovima gađanja, od svih osamdeset devojaka bila sam najbolja, zajedno sa drugaricom iz čete Milicom Bjelobabom. Eto, tako se nekako ispostavilo da smo nas dve bile najpreciznije.

Tu smo na tom kursu ostale par meseci i moram priznati da nije bilo lako, ali smo mi imale jaku želju da damo svoj doprinos borbi protiv fašizma.

Sa ratnom drugaricom Milenom Jelisavac Kozarkom

1945. godine, posle Sremskog fronta

POMIRILA SAM ČETNIKE I PARTIZANE

Prvo su došli četnici, a onda i partizani.

*A ja sam bila jedino žensko među svima njima,
a puno ih je bilo. I sad desilo se tako da je
vođa partizana pitao vođu četnika:*

*„Dobro, a šta ja imam s tobom da razgovaram,
ti si se zakleo kralju i otadžbini?“*

A ovaj se podiže sa stolice i kaže:

*„Ne! Ja se nisam zakleo kralju i otadžbini,
ja sam se zakleo svome narodu i mi imamo o čemu da razgovaramo“.*

SASTANAK U MOJOJ KUĆI

U kraju mome u Lici, gde sam se ja rodila, kad se 1941. godine raspala stara Jugoslavija, bilo je dosta podoficira i oficira koji su došli svojim kućama, jer se i kraljevska vojska raspala.

I kod nas, u našem kraju formirali su se partizani i četnici.

I sada, sve se to dogodilo u mom selu gde sam se ja rodila, u Pećanima. U mom selu su se formirali partizani, a u susednom selu - četnici.

Vođa partizana jednoga dana kaže meni da vođa četnika traži sastanak s njime i da mene zadužuje da ja obezbedim prostor da bi se oni sastali u našoj kući, pošto smo mi imali veliku kuću i puno prostora u njoj.

Prvo su došli četnici, a onda i partizani. A ja sam bila jedino žensko među svima njima, a puno ih je bilo.

I sad desilo se tako da je vođa partizana pitao vođu četnika: „Dobro, a šta ja imam s tobom da razgovaram, ti si se zakleo kralju i otadžbini?“ A ovaj se podiže sa stolice i kaže: „Ne! Ja se nisam zakleo kralju i otadžbini, ja sam se zakleo svome narodu i mi imamo o čemu da razgovaramo“.

I oni su se dogovorili. Vođa partizana bio je Mićun Šakić, general i na rodni heroj, a vođa četnika bio je Stojan Matić, major bivše jugoslovenske vojske.

Oni su se tada pomirili, a vođa četnika je pristao da bude sa partizanima i u tome kraju više nije bilo nikada nikakve podele na četnike i partizane. Jedino su se četnici zadržali oko Knina - Đujićeva vojska.

Sad je možda neko čuo za to, za tu moju ulogu u svemu tome, pa je to obrnuo na Tita i Dražu, pa se tako svašta piše kao da sam ja organizovala susret Tita i Draže. A nisam. Tu ima jedna druga priča o tom susretu. Jer, Draža nije prelazio u te krajeve, u Liku gde sam ja bila tada. A sad i može svašta da se piše, da se laže, da se čoveku nakalemi. Iza zvučnog naslova u novinama pišu se velike laži.

BORAC ŠESTE LIČKE DIVIZIJE

U avgustu 1942. godine otišla sam u Trnavu pored Plitvičkih jezera u Prvu ličku omladinsku četu i svoje prvo ratno vatreno krštenje doživela na Kordunu. Moja prva ratna borba odigrala se na Kordunu. Zajedno sa Šestom ličkom divizijom sukobili smo se sa Italijanima, sa njihovim pukom „Aleksandrija“ i ja se te borbe odlično sećam.

Bili su brojniji od nas i mnogo bolje naoružani. Imali su i tenkove i konjicu.

Praštal je na sve strane, gorelo je kao u paklu, i nebo i zemlja. I u meni nešto grune i ja tu krenem u juriš na tenk.

A Italijani, kad su videli nas žene da jurišamo na njih - odmah su pobjegli. To je bila naša velika pobjeda. Značila je puno za naš moral, a i zarobili smo veliku količinu različitog oružja i municije.

Nakon toga bila sam u čuvenoj Šestoj ličkoj diviziji, pod komandom narodnog heroja, generala Đoke Jovanića.

Bila sam prva žena koja je u Šestoj ličkoj bila primljena u partiju, već 1942. godine.

Sve do 1943. godine bila sam u bataljonu "Mićo Radaković". Tada smo ušli u sastav Prvog korpusa, u Bosni i ja sam posle u Drvaru vodila jednu ratnu bolnicu.

TITA SAM PRVI PUT VIDELA SAMO KROZ PROZOR

Tita sam prvi put videla u Bihaću 1942. godine, kada se održavalo Prvo zasjedanje AVNOJ-a.

Ja sam bila u jednoj grupi omladinaca, tu pored, za svaku eventualnost, ako treba nešto da se uradi, da se nađemo pri ruci.

I mi smo tako bili u jednoj zgradi, a Tito je sa pratnjom prolazio pored te zgrade. I ja sam Tita tada prvi put videla. Kroz prozor. I nikada neću zaboraviti taj prizor i taj osećaj.

A upoznala sam se sa njim tek kasnije, kada sam bila komesar bolnice Prvog korpusa. Bilo je to u Šipovljanima, pored same pećine u Drvaru.

SPASLA SAM RANJENIKE U DRVARU

Krajem 1943. i početkom 1944. godine, Šesta lička je ušla u sastav Prvog proleterskog korpusa. Došla sam u Drvar i u činu poručnika bila postavljena za komesara u bolnici. Zadatak mi je bio da u slučaju napada iz vazduha zajedno sa Oficirskom školom izvučemo ranjenike.

Za vreme desanta na Drvar 1944. godine, ja sam sa bolnicom bila u Šipovljanima, na mestu gde se nalazila Oficirska škola.

Taj desant je bio veliko iznenađenje za sve nas, iako se u to vreme govorilo da Nemci pripremaju desant. Međutim, mi nekako nismo bili oprezni i nije se to dovojno ozbiljno shvatilo, pa je zato usledilo to iznenađenje. Ali i Nemci su na samom početku delovali nekako uplašeno i zbunjeno, pa se možda i zbog toga sve tako završilo kako se završilo. Na našu sreću.

Ja sam, zajedno sa drugima, pre nego što je došlo do napada bila u bioskopu, u kojem se prikazivao film "Zoja Kosmodemajanskaja". I kad se film završio, mi smo sklonili klupe i stolice i u toj sali je počela igranka. Sećam se da je trajala do tri sata posle ponoći, a onda taman što smo zaspali, čuo se strašan zvuk aviona, koji nas je probudio. Na satu sam videla da je bilo oko pet časova.

Najpre sam pomislila da su to saveznici, da je to saveznička avijacija, a onda je jedna nemačka jedrilica pala pravo pred kuću u kojoj sam bila. I u njoj je bilo osam Nemaca.

Znala sam detaljan plan evakuacije ranjenika u slučaju opasnosti i to mi je puno pomoglo.

Iskočila sam kroz prozor, a odstupnicu nam je štitio jedan naš mitraljezac. On je bio iz Oficirske škole.

Prilikom izvlačenja ranjenika, našoj bolnici su se priključili i delovi engleske vojne misije.

Srećom, uspela sam da sve ranjenike žive izvučem i dobila sam silne pohvale Mijalka Todorovića.

Eto, tako je to bilo.

DVA PUTA SAM RANJAVANA

Prvi put sam bila ranjena 1942. godine, na Mokrom Polju u Dalmaciji, u borbi sa Đujićevim četnicima i Italijanima. Bila sam ranjena u nogu.

Drugo ranjavanje je bilo na Limu, kod Priboja. Isto u nogu. U borbi sa Nemcima. I ja nemam reči da to opišem. Ta voda, ta gužva, buka, ti konji, Ijudi... joj... Ja nemam reči za to. I tako ranjena - ja sam preplivala reku Lim. Ja sam samo gledala da li ću živa izići. Kakva rana, kakva muka! Ranu je voda prekrila, a krv pliva za mnom. Samo sam gledala da živu glavu izvučem.

Ja nosim jedan orden za hrabrost, a za drugi ne znam da li su mi dali. Nisam sigurna. A imam i Orden zasluga za narod prvoga reda, imam tog ordenja koliko god hoćeš, samo penziju nemam.

Na glasanju u Beogradu

22. novembar 1953.

U Sočiju (SSSR), u gruzijskoj narodnoj nošnji

17. jun 1956.

Beograd

8. jul 1953.

KAKO SAM ZAVITLAVALA TITA

Molim vas, ja sam se uvek interesirala, pa kako to da nije došlo do tog sporazuma između Tita i Draže. I ja sam Tita pitala. Kažem: „Dobro, reci ti meni, šta je razlog da se vi niste sporazumeli?“

OD SREMSKOG FRONTA DO BELOG DVORA

Posle desanta i evakuacije dela naših ranjenika u Italiju, krenula sam u sastavu Vrhovnog štaba za Srbiju. Učestvovala sam u borbama na Zlatiboru, a nakon toga sam u Valjevu preuzela jednu bolnicu. Preko Valjeva sam stigla do Beograda. Kada je oslobođen Beograd, ja sam tu opet dobila da rukovodim jednom bolnicom, a kasnije sam bila upućena i na Sremski front. Nakon toga bila am prekomandovana u Generalštab.

Kad se rat završio, bila sam kapetan prve klase. Nakon oslobođenja, iz Niša sam bila prebačena u Beograd i određena da budem upravnica kuće u kojoj je tada živio Tito. Bio je to Beli dvor. Tito nije želeo da živi u Dvoru i preselio se u Užičku 15. Dobila sam zadatak da preuzmem arhivu i da pored Mitra Bakića i Gustava Vlahova budem njegova sekretarica, a u isto vreme da organizujem malo domaćinstvo, angažujem ljude koji će tu raditi i vodim nadzor nad njima.

Završila sam uz rad malu i veliku maturu, učila engleski i ruski, završila neke stručne kurseve, upisala svetsku književnost na Filozofskom fakultetu. Zbog prezauzetosti poslom i čestim putovanjima nisam mogla da pratim predavanja, pa sam odustala od daljih studija. Demobilisana sam 1953. godine u činu majora, ali pošto sam prethodno bila položila ispit za čin potpukovnika, prevedena sam u taj čin. Nosilac sam Partizanske spomenice, više domaćih i stranih ratnih i mirnodopskih odlikovanja.

O SUSRETIMA TITA I DRAŽE

I ovo sam još htela malo da vam prepričam u vezi sa susretima Dražo - Tito.

Inače ja znam o tim susretima Draža - Tito, koji se uopšte nisu pojavljivali u javnosti, i to je tako ostalo.

Molim vas, ja sam se uvek interesirala, pa kako to da nije došlo do tog sporazuma između Tita i Draže. I ja sam Tita pitala. Kažem: „Dobro, reci ti meni, šta je razlog da se vi niste sporazumeli?“

Tito je meni rekao da su sa Dražom imali dva sastanka. U selu Bajićima najpre. Prvi put je bila jedna delegacija sa Titom i oni su došli da razgovaraju o tome da je okupirana zemlja i da se treba zajedno boriti protiv Nemaca

Italijana. I tu je bio postignut jedan sporazum.

Drugi put došla je brojnija delegacija koja je trebalo da u detalje razradi to što su oni dogovorili prvi put, da se zajednički ide na borbu protiv okupatora.

Međutim, ostali su tada, Tito mi je rekao, ceo dan i noć sa Dražom i njegovom ekipom, njegovim štabom, i noćili su tu. I kaže da je to bilo u nekoj velikoj sobi, na slami su ležali.

Tito mi je rekao da je on ležao pored našeg poznatog predratnog pisca, koji je bio u Dražinom štabu - Dragiše Vasića. I onda je on rekao meni: „Pa znaš, celo vreme me je on zapitkivao, mislio je da sam Rus.a I onda je Tito njemu objašnjavao da nije.

A onda se njemu Dragiša Vasić potužio kako su u štabu kod Draže osiromašili, kako nemaju pare, kako ne može čak ni kupiti košulju da se promeni.

A Roćko Čolaković, Rodoljub Čolaković je do Draže spavao.

Zapravo nisu oni ni spavali nego su tako motrili jedni na druge i pričali. Neki su dremali, neki nisu.

Ujutru su pošli iz te kuće, pored koje je bio jedan potočić i jedan drveni most. I sad kada se ta delegacija sa Titom na čelu vraćala, pod taj most je bio podmetnut eksploziv. Oni su slučajno prošli, da nije poginuo niko od delegata, ali je poginuo neki kurir i konj. Prilikom eksplozije na tom mostu.

Onda je Tito rekao: „E onda smo mi odlučili da više ne razgovaramo“. Jer, oni su tako shvatili da je Dražo jednostavno znao za to i da je to bio maltene atentat na Tita. Oni su to tako razumeli. I onda je posle prestao svaki kontakt sa Dražom i ni do kakvih dogovora posle nije došlo.

Ja nisam nigde primetila da je negde ta informacija takva u našoj štampi objavljivana. A ovo su detalji o razlozima zašto je došlo do toga da nije bilo sporazuma i da nisu išli dalje u dogovoru. Eto to je bio taj most i meni je ostalo u sećanju da mi je Tito to baš tako ispričao.

PROVERAVALA SAM TITOVU PRIČU

A onda još jedan detalj. Proveravala sam, da vam kažem iskreno, da li je to bilo tako.

Kad je došlo do Rezolucije Informbiroa, u to vreme rečeno je, Tito je bio informiran da se bosansko rukovodstvo, na čelu sa Rodoljubom Čolakovićem, malo kolebalo, u odnosu na Tita i na Staljina.

I Tito je, bili smo na Brdu kod Kranja, pozvao Rodoljuba Čolakovića da bude njegov gost. I pošto je on imao dosta posla, Tito je primao neke ljude, onda je meni rekao: „Doći će Rodoljub Čolaković, biće naš gost tu dva dana i ti mu pravi društvo“. Tako sam ja sa Čolakovićem išla šetati oko tih jezera na Brdu i pričala.

Onda sam ja njega pitala u vezi sa tim susretom sa Dražom i on je meni ponovio isto što je i Tito rekao. Tako da je to istina. A u toj delegaciji je valjda bio i Minić i Čolaković i Žujović i ne znam ko sve još. Sad, to su neki, da kažem, detalji, koji su, po mome dosta važni da se znaju. Da se zna zašto je došlo do tog raskola i zašto nije došlo do sporazuma.

Mene je to interesiralo oko susreta Tita i Draže, pa ono što sam vam ispričala da su se u mojoj kući sporazumeli partizani i četnici, onda sam ja Tita znala pomalo zavitlavati. Kažem: „Vidi, bogati, ja sam uspela, a ti ništa. Ja pomirila partizane i četnike, a ti nisi mogao da se sporazumeš sa Dražom. Nisi uspeo ništa da se dogovoriš“.

Tako sam ja njega ponekad zavitlavala. I to je tako ispalo da je to tačno.

A ja ništa tu nisam bila bitna, u tom izmirenju četnika i partizana u Lici. Ja sam samo bila organizator tog prostora, sedela sa njima i videla taj događaj. Ništa nisam ja tu uradila posebno, nikakvu drugu zaslugu ja tu nisam imala. Oni su se sporazumevali, a ja sam posmatrala. Ali meni je to bilo zgodno da Tita zavitlavam na tu temu.

U vozu Beograd-Ljubljana

11. jun 1955.

Bled, nakon Titove operacije

25. april 1951.

Beograd, dvorište rezidencije u Uzičkoj 15

21. maj 1953.

JA ZNAM KO JE BIO TITO

*Ako neko zna ko je bio Tito - ja znam.
Jednom smo bili u Zagorju kod Titove sestre od tetke.
Bila je tu i Lidija Šentjunc. I ja kažem: Zašto ne bi
neko po Titovom sećanju i po liku te sestre
od tetke napravio portret Titove majke?*

DOLAZAK U TITOVU SLUŽBU

Mnogi sada pokušavaju da naprave nekakvu misteriju oko tog mog dolaska u Titovu službu. Te doveo je ovaj, te doveo je onaj. A u tome nema ni trunke istine. Samo laži. Samo se laže i izmišlja.

A ovako je to bilo i sve se to dešavalo krajem 1945. godine. Ja sam u to vreme u Nišu bila na službi u štabu Prve armije. To je meni bilo u rasporedu vojnome.

I tamo u Nišu, kao oficir, ja sam određena da idem na službu u Beograd, da vodim Beli dvor. Da budem upravnica Dvora, kuće u kojoj je Tito živeo. Tako su mi rekli. I da se tamo javim Mitru Bakiću, koji je bio generalni sekretar kod Tita. I mene je tu, iskrena da budem, uhvatila panika, kakav ću ja to upravnik biti kada o tome poslu ja ništa znala nisam. Ali, to je meni sada bilo vojno naređenje i ja sam to morala poštovati i tu druge nije bilo.

I tako ja sam došla tamo po naređenju, ali Mitra Bakića nije bilo tu, bio je na bolovanju, na nekom lečenju i ja sam ga čekala. Ni sama ne znam koliko dugo. I kada je on došao, onda je pozvao mene na razgovor da mi kaže koji je to moj posao koji bi ja trebalo da obavljam.

Onda je tu odjednom Tito ušao i rekao je: „Ja ne želim živeti u dvorovima, ja ću živeti u Užičkoj 15“. Otvorio je jednu kasu i dao mi je da preuzmem arhivu partijsku, silnu nekakvu dokumentaciju i rekao je da je to velika odgovornost. Pokazao mi je sve to i moju kancelariju koja mi je određena, a ja sam se tu, bogami, silno uplašila, srce mi je moglo stati,

bojeći se da li ću ja to sve uspeti da uradim kako valja. I uz to, Tito je rekao da bi ja trebalo i da mu malo sredim domaćinstvo tu, u Užičkoj 15.

I tako je to počelo. Imala sam posla preko glave, nisam znala šta ću pre da uradim, kako bi sve to besprekorno funkcionisalo, jer ja sam i gimnaziju završavala uporedo sa svim tim obavezama koje sam imala, a sama sam uzimala i časove stenodaktilografije kako bih ja sve to što je meni povereno što bolje radila.

I tako je to bilo, ali eto, sad svašta izmišljaju. Te doveo je onaj, te doveo je ovaj, te doveo je Stevo Krajačić. A nije. Pa ja sam Stevu Krajačića upoznala tek kasnije i to me je Tito sa njim upoznao, kada je Stevo jednom došao kod nas na ručak. A onda izmišljaju kako je Stevo mogao da ulazi u te kuće Titove, kad god je hteo, maltene da je nogom otvarao vrata, ali to ništa nije tačno. Sve same laži.

A sem toga, ja sam tada, u to vreme, imala jednu veliku svoj privatnu muku. Moja najveća briga u to vreme posle rata bila je da pronađem moje sestre, Nadu i Zoru, o kojima ja ništa nisam tada znala, jer su one ostale u Lici kada sam ja otišla u partizane. Prevrnula sam i nebo i zemlju da ih pronađem, sve domove za ratnu siročad, ne bi li ih nekako pronašla. I hvala bogu da sam uspela. Obe sam pronašla, jednu u Vukovaru, a drugu na Otočcu i posle sam brinula o njima.

Pa ja, moliću lepo, drugog cilja od toga tada nisam imala, kao da sam se bavila drugim stvarima i nekakvim tajnim planovima, kojih nikada nije ni bilo. Ali, eto izmišlja se svašta, prave se svakakve misterije, i oko mene i oko Tita. A kad god nisu smeli njemu ništa, udarali su na mene.

I tako pletu se te laži i te misterije se prave ni od čega. Pa, tako se već godinama svašta piše i o

tome ko je bio Tito.

TITOVA DOKUMENTA BILA SU U MOJIM RUKAMA

Ako neko zna ko je bio Tito - ja znam.

Jednom smo bili u Zagorju kod Titove sestre od tetke. Bila je tu i Lidija Šentjerc.

I ja kažem: Zašto ne bi neko po Titovom sećanju i po liku te sestre od tetke napravio portret Titove majke? A ona kaže: „Vidi, bogati, pa to bi se dalo“.

Inače, Tito je o porodici svoje majke znao dosta, ali ne i o ocu. Tito nije znao ni svoga dedu po ocu, a ja znam deseto koleno mojih predaka. Mi smo imali opisano porodično stablo, grbove, šta sve nismo imali. A on je, eto, nekako više poznao tu majčinu stranu, a očevu nikako.

Zato, kad se na istureno mesto stavlja čovek, jako je bitno da se zna njegova prošlost, da se tu ne ostavi nikakav prostor za nekakva nagađanja i manipulacije. A toga ima koliko god hoćete.

Ja sam slučajno '45. i '46. dobila sve pasoše s kojima se Tito služio, upoznala sam njegove rođake i Dedijeru pomagala sa tim dokumentima da dobije neke podatke o njegovim rođacima.

I na osnovu svega onoga što ja znam i što sam ja videla - ja uopšte ne sumnjam da je Tito ono što kaže njegova biografija.

A jednog dana, dok sam sređivala tu dokumentaciju njegovu, te pasoše, lična dokumenta, ono što je bilo vezano za taj njegov predratni period, za to doba ilegalnog rada - on je mene tada praktično i zaprosio. Dok sam se tim poslom bavila.

U Belom dvoru sa britanskim ministrom spoljnih poslova Antonijem Idnom, prva zvanična fotografija nakon venčanja sa Josipom Brozom Titom

18. septembar 1952.

Beograd

21. januar 1960.

Beograd, rezidencija u Uzičkoj 15

11. januar 1953.

TITO JE BIO UPORAN - ALI SE NISAM LAKO PREDALA

*Eto tako... Bog mi je dao da živim
srećno u tom braku dugo godina,
a da posle toga još duže trpim
zulum, nepravdu i progon.*

PROSIDBA KOD RADNOG STOLA

Vremenom se desilo to približavanje između mene i Tita.

Prvo neko, da tako kažem, veće približavanje desilo se 1947. godine, kada je operisan od bruha, pa je tu posle došlo do značajnih komplikacija i situacija je bila dosta ozbiljna.

Ja sam tu bila uz njega i nastojala sam da mu što više olakšam te bolesničke dane koliko god sam umela i znala. I onda je krenuo taj oporavak, kad mu je već bilo bolje, pa sam mu ja da bih nekako ispunila to vreme, njemu recitovala razne pesme naših čuvenih pesnika, a ja sam dosta tih pesama znala napamet. I Šantića i Branka Radičevića, te razne njihove stihove i stihove drugih pesnika, ali bogami često i one naše junačke, srpske epske pesme u desetercu, kojih sam ja znala ni sama ne znam koliko, jer ja sam tako vaspitavana, na tim pesmama. A on nije imao puno veze sa svim tim niti je nešto puno znao o tome, i njemu se to jako dopadalo. I uživao je u tome, nema sumnje.

Posle mu se desila i ta druga operacija, 1951. godine, kada je operisao žuč, i ja sam opet bila tu uz njega i u toj situaciji.

A cela ta atmosfera koja je tada vladala dovela je do toga da se to posle završi brakom. Bila je to takva atmosfera, da kažem, jako teška. Teške su bile te okolnosti u kojima je Tito tada živio i radio. Vrlo mučno i naporno je sve to bilo, sa dosta raznih trzavica i problema.

I to se onda ovako odigralo. Ja sam sređivala neku njegovu privatnu dokumentaciju iz perioda njegovog predratnog, ilegalnog rada i Tito je ušao i zapodenuo neku priču o svom životu i svim tim teškim okolnostima koje su ga pratile, od ličnih nekih svojih gubitaka, do kojekakvih drugih nedaća koje je imao i koje su mu se dešavale. Ali sve nekako uvijeno, i ja tu ništa nisam razumela, te njegove nekakve aluzije, pa sam ga pitala o čemu se tu zapravo radi. A on mi je, na tom malom prostoru kod mog radnog stola, rekao da oseća kako bi sa mnom mogao osigurati spokojan i srećan život.

Iskreno, ja sam se našla u čudu. Ja to nisam uopšte očekivala niti sam se tome ikada nadala, nisam čak ni naslutila da tako nešto može da se desi, ali eto desilo se tako da se mi posle i venčamo.

Samo, dugo je trajalo dok ja nisam pristala, jer meni je tada, iskrena da budem, smetala ta razlika u godinama između nas, kao i njegovi nesređeni porodični odnosi. Takođe, bila sam iz jedne patrijarhalne sredine, i to je meni sve bilo nepojmljivo. A bila sam i mlada, dopadala sam se momcima i imala sam dosta udvarača.

I on je bio uporan, ali ja se nisam lako predala svemu tome. Dugo je to sve trajalo dok ja nisam pristala.

Posle nekog vremena zblížili smo se i zavoleli, započela je ta veza i naš brak. I moram da kažem da i pored toga što je tu postojala tolika razlika u godinama, ja tu razliku nisam osećala, jer je Tito bio pun energije.

VENČANJE U LOVAČKOJ KUĆI

Mi smo se venčali u aprilu 1952. godine u Iloku, u jednoj lovačkoj kući, a slučajnost je htela da

sam ja za vreme Sremskog fronta vodila bolnicu baš u tom mestu.

Kumovi su nam bili Ranković i Gošnjak, a bilo je tu i još nekoliko Titovih najbližih saradnika. I to se nije odmah saopštilo javnosti, nego tek nekoliko meseci kasnije, uoči dolaska britanskog ministra spoljnih poslova - Idna. Tada je sve to saopšteno, prvi put je objavljeno da sam Titova supruga. Ja sam se tada prvi put u javnosti i pojavila kao njegova supruga na prijemu koji je tada organizovan za Idna u čast te njegove posete.

Narednih dvadeset pet godina, sve do pred njegovu smrt, išla sam sa njim na njegova putovanja, dočekivala, ugošćavala i ispraćala strane državnike, diplomate, poslovne ljude, umetnike i sve one mnogobrojne goste koji su tih godina dolazili u posetu našoj zemlji. Tih poseta bilo je mnogo. A onda se u naš brak umešala politika, umešali su se neki ambiciozni, prepotentni politikanti koji su zagorčali Titu poslednje godine života, a sa njegovim i moje.

Eto tako... Bog mi je dao da živim srećno u tom braku dugo godina, a da posle toga još duže trpim zulum, nepravdu i progon.

Čak sam se i od Titove familije udaljila, od njih samo žaoke dolaze, a Joška Broz kako zine - tako slaže.

Iako su me gonili da se tužim sa Titovom decom - ja nisam htela, jer meni njegova deca nisu ništa otela, nego mi je sve otela država. Što bih se ja s njima sudila?

MOJ UTICAJ NA TITA

Progonili su me jer imam uticaj na Tita.

Zajedno smo živeli toliko godina. I niko nikad nije ocenio da li je taj uticaj bio pozitivan ili negativan. Jedina sam mu ja iskreno govorila, ostali su mu poltronisali. Nije mu poltronisao samo Koča Popović i još poneko.

Ja sam dnevno dobijala ne znam koliko pisama od ljudi iz svih krajeva Jugoslavije, i ja sam puls te države i naroda dobro osećala. To što su mu ovi oko njega frizirali svašta pod izgovorom zaštite njegovog zdravlja, to ništa nije bilo tačno i bila je to iskrivljena slika onoga što se dešavalo. I tada nastaju problemi.

A onda kad treba da se gasi požar - onda su njega zvali. A to nije pošteno.

Brdo kod Kranja, u razgovoru sa diplomatskim predstavnicima

15. avgust 1953.

Pariz, Jelisejska palata

9. maj 1956.

NESVRSTANI SU MOJA IDEJA

I onda sam ja u Bandungu, u Nehruovom prisustvu, rekla Titu: Pa šta samo kukate zbog ta dva bloka? Što nešto sami ne napravite? Hajde da mi nešto formiramo, nešto treće, što će biti tampon između te dve sile.

POLTRONI SU OKRUŽIVALI TITA

Ti poltroni su stalno Titu prikazivali stanje u zemlji onako kako nije nego onako kako njima odgovara da bi i dalje sedeli na svojim stolicama.

A ja nisam bila takva. Ako bih zapazila da nešto ne valja, ja sam morala da kažem o tome ono što mislim, što mislim da je dobro - jer radi se o narodu, a ne o pojedincima. Da kažem istinu. To je pošteno.

A njima je to jako smetalo, jer ja sam bila jako informisana. Masa ljudi se meni obraćala, kretala sam se više nego Tito među narodom i gledala sam, što kažu, i iza kulisa kako se stvari odvijaju. Možda sam čak i više videla nego onaj što je na sceni.

Onda je to smetalo našoj bezbednosti, pa su se oni pitali: otkud ona sve to zna?

Onda su mislili da imam organizovanu neku svoju špijunsku službu. Pitaj boga šta su sve radili. Ali tu je bilo svakakvoga sveta, ja bih rekla čak i nezreloga u tom okruženju.

Bilo je tu i nekih ljudi koji nisu mogli ni shvatiti neke stvari.

NISAM PODNOSILA LAŽ I TITO JE TO CENIO

Najviše u životu nisam podnosila laži.

Ja sam puno puta dolazila u neke sukobe sa rukovodiocima koji su bili oko Tita. Kad oni sede sa mnom na ručku i tako produže sednicu, ja sam njima mnogo puta odbrusila ponešto.

Posle kad su me progonili, oni su mi to uzeli za zlo, kao zarezali su mi to beležili.

Tito se u suštini slagao s onim što sam govorila. On je cenio tu moju iskrenost i otvorenost.

Bila sam jedina iskrena i prema njemu i prema problemima koji su se u zemlji događali i prema ovim poltronima oko njega. A i danas ima poltrona koliko hoćete. Sila je to jaka.

PREDRATNE SVAĐE KOMUNISTA

Jako puno je tu toga ostatka iz tog predratnog vremena kad su ti ljudi rukovodioci u vreme Tita bili na robiji, u Rusiji, tamo-ovamo, pa su imali tih problema međusobnih. To se vuklo sve do Titove smrti, te osvete, ti njihovi obračuni. Svega je tu bilo, i to tek treba da se istraži šta se tu sve dešavalo.

Na primer slučaj Vlado Popović. Interesantan slučaj. Slagali su da ga je Jovanka otpustila, a to je opet jedna priča za sebe. Tako da svi ti slučajevi imaju ružnu pozadinu.

Ja nemam nikakvoga razloga da bih govorila nešto što nije istina koju sam ja videla. Ali sada tu istinu moju teško je potvrditi, jer malo je živih ljudi koji su mene poznavali koji bi to mogli potvrditi. Toga nema.

Ali ljudi ipak mogu da procene da li ja lažem ili pričam ono što sam ja doživela.

IDEJNI TVORAC NESVRSTANIH

Mene su stavili van zakona i mene niko ni za šta ne zarezuje. Sve što sam ja uradila sve ove godine se nipodaštava i ne priznaje.

Na primer - nesvrstani. Nesvrstani su bili moja ideja. Ta ideja nastala je kad smo bili u Indoneziji, na konferenciji u Bandungu.

Bila su formirana dva bloka, istočni i zapadni. Došli su do takve situacije da se prosto svaki čas očekivalo hoće li buknuti varnica, hoće li se zaratiti. I Tito i Nehru su stalno o tome pričali, stalno su se žalili zbog takve jedne situacije koja je vladala u tim svetskim razmerama.

I onda sam ja u Bandungu, u Nehruovom prisustvu, rekla Titu: Pa šta samo kukate zbog ta dva bloka? Što nešto sami ne napravite? Hajde da mi nešto formiramo, nešto treće, što će biti tampon između te dve sile. Što mi to ne bismo uradili kad se već nalazimo u jednoj takvoj situaciji?

I Nehru je to čuo i on je to pozdravio, rekao je da sam u pravu.

Posle je to išlo u tom smeru i napravljen je Pokret nesvrstanih.

NEHRUOV POKLON

Posle toga, kad god smo bili skupa sa Nehruom, on nikada nije hteo da se slika sam sa Titom bez mene. On je mene stalno vukao da se slikamo i govorio: „Ne može bez vas, nesvrstani su vaša ideja. Ne može bez vas.“ A ja bežala jer mislim, šta ću - ja sam to rekla i šta sad.

Posle kada je Nehru dolazio na Brione, u “Belu vilu”, on je meni ponovo čestitao na toj mojoj ideji za nesvrstane i tada mi je poklonio jednu palicu od slonove kosti, dugačku oko pola metra. A ja gledam u čudu i pitam ga: A što ću ja s tim raditi? A on mi odgovara: „Da tučete ovog vašeg ako vas ne sluša. On i ne zna kakav biser ima pored sebe.“

Eto, Nehru, a i ne samo on, nego i mnogi drugi strani državnici, znali su da cene taj nekakav moj doprinos, što ovde niko ni za živu glavu nije hteo da mi prizna. Nego naprotiv, to je meni ovde sve beleženo kao minus i kao moja greška. A oni, ti koji su se skupili oko Tita, oni bi najviše voleli da mene nije ni bilo, jer bi tako lakše Titu laži servirali.

A tu priču o ideji za nesvrstane znala je i Indira Gandhi, koja je bila Nehruova ćerka. I ona me je jako cenila zbog toga, ali i zbog nekih drugih stvari. Bile smo jako dobre prijateljice i ona je posle za mene učinila jednu veliku stvar. Ali doći ćemo i do toga.

Eto... Ja sam se trudila stvarno na tome da uvek puno pomognem i kad god sam mogla, pomagala sam.

U Beogradu sa premijerom Indije Džavaharlalom Nehruom

1. jul 1955.

Na Brionima sa predsednikom Egipta Gamalom Abdelom Naserom

14. jul 1958.

VRATILA SAM KARADORĐA U DVOR

I ujednom trenutku Kardelj pita mene da li je istina da sam ja stavila u Dvor stari portret Karađorđa. A ja se, sva ponosna, okrenem i kažem: „Da. Istina je. A koga biste vi stavili?“

BRIONI

Puno sam toga uradila na Brionima, ali ko te pita. Mislim da oni tamo ništa to ne priznaju. Bila sam pokretač mnogih stvari tamo, mnogo se tamo odigralo značajnih događaja kojima sam ja bila svedok, ali i učestvovala u pripremanju svega toga. Ali doduše, ni ovde mi u Srbiji ništa ne priznaju, pa što bi i tamo oni u Hrvatskoj? A nisu mi ni komunisti ništa priznali, tako da su po tom pitanju meni svi isti.

A sad čujem i da su u Kumrovcu stavili šahovnicu u dvorište Titove kuće, pa da su je čak izvezli i na jastuk koji stoji na krevetu. E, vala, svašta - čudom čovek da se čudi. Pa, Tito nije ni znao šta je to šahovnica.

KARDELJ JE ZANEMEO PRED KARADORĐEM

Jednog dana došao je Kardelj kod nas da ručamo zajedno.

I u jednom trenutku Kardelj pita mene da li je istina da sam ja stavila u Dvor stari portret Karađorđa. A ja se, sva ponosna, okrenem i kažem: „Da. Istina je. A koga biste vi stavili?“

On je mislio da bih ja sad možda Tita stavila. U ne znam koga drugog, a ne srpskog vođu Karađorđa. Jer ja sam tu sliku Karađorđevu iz muzeja uzela i lepo je okačila da svi vide.

Onda ja gledam njega i vidim ja da on i nema baš nekako puno pojma o Karađorđu, o tome ko je on i zašto je značajan. I onda ja udarim s onim našim čuvenim stihovima „... o heroju besmrtnome, Karađorđu velikome, diže narod, krsti zemlju...“. Znae već te stihove...

I Kardelj ostade bez teksta, ništa me više pitao nije. Ko da je umro, eto tako se on u čudu našao.

E, tako sam ja vratila Karađorđa u dvor, svidalo se to kome ili ne.

POSETA PRINCA ALEKSANDRA KARADORĐEVIĆA

A onda kada je princ Aleksandar Karađorđević meni dolazio ovde da me poseti, mislila sam da ga pitam da li još uvek stoji u Dvoru taj Karađorđe koga sam ja stavila.

Inače, princ Aleksandar Karađorđević je bio kod mene. Pre nego što je došao, pitao je da li bih ja njega primila i ja sam rekla da bih. Zašto da ne?

Došao je sa princezom i sa jednim svojim sinom. I baš smo dosta dugo razgovarali. Jer ja sam dosta dobro poznavala kako su oni prošli u toj emigraciji i šta im se sve izdešavalo i nalazim da on tu ništa kriv nije. On se nije ni rodio kad se sve to događalo, to što je uzrokovalo takvu jednu situaciju.

HRVATSKI TRIO - BAKARIĆ, KRLEŽA I KRAJAČIĆ

Moja gledanja na neke događaje jako je poštovao Bakarić. A onda i Krleža.

Njih prikazuju kao velike hrvatske nacionaliste. Oni jesu to bili, ali ipak ne takvi kako se to sad

prikazuje.

Ja sam otvoreno govorila Bakariću za neke stvari: kako ste mogli da postavite za ministra unutrašnjih poslova jednog brata, a drugog za bezbednost u armiji? Ako dva brata drže silu u rukama, tu se može događati svašta. On mi odgovara: "Pa nisam to ja uradio, Jovanka. Ja se s vama slažem."

A što se tiče Steve Krajačića, namerno i perfidno su puštane takve laži kako je mene Stevo Krajačić, tobože, doveo kod Tita. I kako je on nekakvi moj mentor koji je mene iz nekakvih razloga ubacio kod Tita. Ma, to nema veze.

Pa, moliću lepo, niti je Stevo mene tada poznavao niti ja Stevu. Mene je Tito upoznao sa njim i Tito je mene njemu predstavio, a već smo Tito i ja tada dugo vremena bili zajedno. Do tada se uopšte Stevo i ja nismo poznavali. I to je jedina istina. Druge nema. Sve ostalo su vešto smišljene laži i spletke koje su imale za cilj da tu sad nekakvu teoriju zavere naprave. A to nema veze niti sa mozgom niti sa istinom.

Šta ćete - bilo je svakakvih ljudi u to vreme.

I još nešto da vam ispričam... Meni je, na primer, bilo interesantno da vidim kako se ko preziva u našem rukovodstvu, jer prezimena govore jako puno o ljudima. Tako smo mi imali Bijedića na čelu vlade, Tepavca kao ministra spoljnih poslova, a Sirotkovića kao ministra finansija. Eto, umela sam ja tako da zapažam i neke stvari koje drugi nisu posmatrali na takav jedan način.

ŽESTOKO SAM ATAKOVALA NA MASPOKOVCE

Za vreme Maspoka u Hrvatskoj, kada su se svakakve opasne stvari tamo dešavale, ja sam žestoko atakovala na njih i rekla im ono što im je sleđovalo. Bez pardona. Onda su mi to primili kao minus.

Zatim su mi hteli dati orden, Bakarić je to predložio, ja sam njima rekla: „Fala vam lepo. Javno priznanje i psihološko mučenje ne idu zajedno. Ja to neću da prihvatim.“ A onda sam dodala i to da ja ni za kakvo ordenje niti sam radila niti radim, niti mene to interesuje.

I nisam prihvatila ni po koju cenu. Ja to licemerje i takvu jednu perfidnost niti sam mogla, niti sam htela prihvatiti niti sam htela nasesti na tu njihovu manipulaciju koju su pokušali da naprave sa mnom - a zarad svojih interesa i stolica na kojima su sedeli. Oni su na jednoj strani tajno unutar rukovodstva huškali protiv mene, a javno mi nudili orden. I onda ja ovakva kakva sam rogata - ja njima sve to prigovorim i sa mnom nema više priče.

A stoji i to da su oni onda procenili da bih ja u tom njihovom rukovodstvu u Hrvatskoj imala neko mesto i neku ulogu. U vrhu tog rukovodstva. Iz dva razloga. Iz razloga toga što sam Srpkinja iz Like, a drugo, oni su svi bili svesni koliko ja Titu pomažem. I oni su na tome nastojali. Međutim, mene to nije interesovalo, ma koliko me neki optuživali da se borim za vlast.

A umela sam ja i da ih dobro opaučim oko tog njihovog hrvatskog proleća. Ja sam njima otvoreno, na jednom skupu, pred svima koliko ih je bilo iz hrvatskog rukovodstva, rekla: „A šta je ovo? Ovo vaše hrvatsko proleće? U šta je to uvod? U šta je to uvod, pitam ja vas?“ Dugo sam ja govorila i nema šta im nisam rekla.

I posle toga - tajac. Oni svi ćute. Svi do jednog. Niko ništa nije rekao.

A onda je ustao Tito i rekao: „Ja se potpuno slažem sa ocenom Jovankinom. Potpuno je u pravu.“

A ja sam dosta znala šta se dešava sa tim narodom tamo u Hrvatskoj, šta se dešava u vezi s tim njihovim hrvatskim prolećem. Meni su ljudi stalno slali pisma. To je narod moga kraja. Narod koji je živeo sa mojim precima, koji cenili to što su oni radili. A i mene su cenili. Zato su mi i pisali i jadali mi se. A ja sam se tukla sa njima u ratu. S tim mojim narodu. Zajedno smo se borili. Čekajte, pa neću ja pljuvati po njima i slagati se s onim što je hrvatsko rukovodstvo brljalo. Nego ću se tući i dalje protiv svega onoga što ne valja. Tako sam ja njima skresala sve to.

A bilo je tu i nekih drugih ljudi posle u tom hrvatskom rukovodstvu. Eee, Josip Vrhovec je priča za sebe. S tim što bih ja imala dijalog sa njim i rekla mu to što mu sleduje. Nije bio dobar.

A Milka Planinc... Ja sam znala za Milku Planinc kad su pričali da je ona bila komesarica tamo na Kočevskom Rogu kad su one ljude pobili. I iskreno da vam kažem, nisam je cenila uopšte. A nisam je cenila ni zbog toga kako je kasnije postupila prema meni.

SRPSKI LIBERALI - BEZ KRIVICE KRIVI

Hrvatsko proleće i uopšte cela ta situacija bila je takva da sve što se dešavalo tamo u Hrvatskoj moralo je da dovede do toga da se i u Srbiji nešto desi. Bez obzira na to da li su nešto bili krivi ili nisu, morali su da stradaju i ovi u Srbiji.

Nikezić i njegova družina - ma nisu baš krivi ništa bili. Bili su krivi zato što su došli na čelo partije u Srbiji. I što su bili novi ljudi sa novim idejama. Ma, stvar je u tome bila što je morala da se napravi ravnoteža sa Hrvatskom. I kada su smenjivani ti iz Maspoka, onda su morali radi te ravnoteže biti smenjeni i ovi u Srbiji, iako ništa nisu bili krivi. Ništa! Samo su imali nove ideje.

Inače, srpsko rukovodstvo je uvek organizovano nastupalo. Njima su uvek smetali ovi iz pokrajina i tu se stalno podvaljivalo. Stalno su im podvaljivali ovi iz pokrajina.

A posle su došli u to rukovodstvo i neki drugi ljudi.

Ma Pero Stambolić je bio jedan, kako da vam kažem... Nit je Peri ko bio naklonjen nit je Pero kome bio naklonjen. Pero je bio, što kažu, već iscrpljen i od njega nije bilo nikakve koristi. A Draža Marković je druga priča. On je bio drukčiji po karakteru. I da je Draža ranije došao, ja mislim da bi se stvari drugačije odvijale.

VELIČANSTVENI DOČEK DOBRICE ĆOSIĆA

Inače, ja sam imala jako lep utisak o Dobrici kada smo došli jednom Tito i ja u Vrnjačku Banju.

Tito je imao problem sa žuči, reagovao je burno na tu vodu i bilo mu je teško.

A Dobrica nas je tako lepo dočekao i tako je veličanstveno organizovao da ga nikad zaboraviti neću. On je pronašao neke stvari kojih tada nije bilo u Srbiji, a bogami ni u celoj Jugoslaviji, ne znam kako je to uspeo, da bi nam priredio taj veličanstveni doček. A posle nisam ja sa njim imala nikakav kontakt.

MAKEDONCI

Znate šta... Kiro Gligorov je jedan vrlo korektan čovek što se mene tiče. On je vrlo korektan bio i nikad se nije izjašnjavao protiv mene.

Međutim, Lazar Koiševski je bio u jednoj delegaciji koja je sa nama išla po Africi. I u protokolu je greška bila. Njemu nije bilo objašnjeno da je po protokolu Tito pozvan i da je iza njega njegova supruga. On je to shvatio potpuno drukčije. Da je on tu ispred CK i da je on glavna ličnost. I tu je nastala neka zabuna.

On se nešto uvredio što meni toliku počast ukazuju, a ne njemu. I onda sam ja čula kako je on počeo da priča kako sam ja nezajažljiva, kako samo gledam zlato. Ali ja mislim da on to možda nije ni rekao. Da je to bila neka spletko, intriga, jer toga je u to vreme bilo koliko god hoćete.

U Beogradu, na prijemu u čast Dana Republike

28. novembar 1960.

U Splitu, sa Vinstonom Čerčilom i njegovom suprugom

14. jul 1960.

Rabat (Maroko)

4. april 1961.

JASENOVAC I GOLI OTOK

*Tito nije osporavao Jasenovac.
Ali je celokupno rukovodstvo to nekako sklonilo
u stranu posle rata da im to nije problem
- jer trebalo je tada druge stvari rešavati,
među kojima i neka urgentna životna pitanja.
I onda se preko toga olako prešlo.*

NEKE STVARI TREBA RAŠČISTITI

Za buduća pokolenja, ne za mene, neke stvari trebalo bi raščišćavati dok smo neki od nas još živi. Pa da onaj koji nije kriv ni za šta ne ispašta sve to.

Sad viču: hajmo mi skloniti Oluju zarad sloge samo da bi i oni i u Hrvatskoj i u Beogradu ostali na svojim stolicama. Kao što su '45. godine sklonili Jasenovac. Pavelić je radio to i to, ali da pređemo preko toga. Vidite što se desilo nakon pedeset godina. Riknuo je ko vulkan taj nacionalizam. Zašto?

O tome se pričalo nije.

PREKO JASENOVCA SE OLAKO PREŠLO

Tito nije osporavao Jasenovac. Ali je celokupno rukovodstvo to nekako sklonilo u stranu posle rata, da im to nije problem - jer trebalo je tada druge stvari rešavati, među kojima i neka urgentna životna pitanja. I onda se preko toga olako prešlo. Međutim, mi smo očevici toga šta se posle toga desilo. Niko nije gledao koliko je zatrpáno toga otpora, nevolje i nezadovoljstva,

onda je to jednom puklo. Sva ta nagomilana nepravda je riknula poput nekog vulkana. Jer toliko jada se nataložilo u duši jednog naroda, koji zarad mira u državi i bratstva i jedinstva o tome ništa nije smeo da kaže.

I sadašnja situacija me podseća na to.

I ova Oluja ako se ne bude raščistila i ovo najnovije što se dešavalo, onda će to buduće generacije morati raščišćavati. A to treba da se rešava sada dok još uvek postoje živi svedoci. Koji znaju i pamte.

Jer u tim događanjima tokom Oluje ima mnogo toga sličnog s onim što se dešavalo 1941. Ti pogromi i stradanje ljudi, sve to jako liči na ono što su ustaše radile s istim ciljem da se taj živalj istrebi i protera sa svojih ognjišta.

A meni se nekako čini da sada samo radi toga što bi neki da sede u foteljama, da nas teraju da se pređe preko toga, da ne talasamo. Isto kao i u mom slučaju.

GOLI OTOK

Da li je Tito znao šta se dešava na Golom otoku? Pa kako da nije znao. Pa znali su svi u rukovodstvu. Svi koji su to tamo organizovali znali su.

Ja mislim da je pola ljudi tamo ležalo bez ikakvog razloga. A šta sam ja tu mogla da uradim? Ovi iz rukovodstva su tu bili zadržani do boga zla. A tu, na Goli otok je otišlo jako puno ljudi ni za šta. Ovaj oteo ovom devojkicu, ovaj se ovom zbog nečeg zamerio. Bilo je tu i podmetačina i zavisti, svega.

Prvi je Dobrica Ćosić zapazio šta se to tamo radi, kako se prema tim ljudima tamo ponaša i skrenuo je pažnju na to.

SRPSKO RUKOVODSTVO I JA

Srpski rukovodioci nisu lepo gledali na mene.

Jedino je bilo drugačije kad je došao Marko Nikezić. To nikada nikome nisam ispričala.

Jednom smo išli za Mladenovac i zaustavimo se na nekoj livadi tamo. Odmarali se vozači i mi sa njima na nekom proplanku. I ja onako izišla malo dalje, udaljila se, kad odjednom ide Marko prema meni. A sedeli smo zajedno u našim kolima Tito, on i ja.

I onda on meni priđe i kaže da bi on hteo sa mnom da priča o nekim problemima. Ja se okrenem ka njemu i kažem: „E, Marko, našli ste crkvu gde ćete bogu da se molite. Ovde ja vama ne mogu puno pomoći, ali mogu da vam organizujem možda neki ručak ili večeru, nešto, pa da vi onda sa rukovodstvom dođete, pa da to Tito čuje.“ Ovo što je on imao da kaže. Jer sam ja procenila da su to problemi vrlo teški. Znala sam te probleme. A sada je i srpskom rukovodstvu došlo iz pete u mali mozak.

Ali nesreća je u tome što nije bilo tog ručka. A da je bilo tog ručka, ala bih ja to dohvatila, znate kako bih dohvatila celu tu situaciju. Jer ja se nisam bojala nikoga, makar mi odsekli glavu. Mene to boli, mene je uvek duša bolela kad nekog dohvate, a ništa nije kriv, da niko ne vidi ni šta je taj neko radio ni da li tako treba.

E, Nikezić je jedini osetio i vidio da bih ja tu mogla nešto i da pomognem. A ranije Pero Stambolija - ne. I ostali drugi - ne. Oni su mene gledali onako: „Šta je ona? Nije ona niko i ništa“.

A Ljubičić, samo da je mogao, on bi mene i živu sahranio. On kao da se takmičio sa Dolancem ko će mene više da optužuje i maltretira. Ljubičić s pozicije vojske, a Dolanc sa pozicije partije. Po tom pitanju, po tom odnosu prema meni oni su delovali kao jedan, iako su se među sobom borili, oči da povade, i svaki je grabio što više vlasti za sebe, prokleta im bila.

RANKOVIĆ I KRCUN

Ranković i Krcun su prema meni bili korektni. Krcuna sam cenila jer je bio jako duhovit. Bio je jedan od najpametnijih u tom vremenu i jedan od tih boraca za prava Srbije. I on to nije krio.

Jednom smo išli brodom, putovali za otok Vis, a Krcun zapeva pesmu „Oj, vojvodo Sinđeliću“ i sedne blizu Tita. A svi uglas viknuše: „Ne sme se ta pesma pevati“. A on je i dalje pevao. Nije ga bilo briga što ovi viču. On je imao smelosti da kaže štošta što niko drugi smeo nije.

Ranković je više bio povučen, a Krcun je bio borac.

A treba se reći i to da je i taj slučaj Ranković - slučaj koji je i dalje ostao neraščišćen. Zato treba dobro pročačkati papire koje je radila komisija koja se tada bavila tim slučajem. Ako to neko pošteno uradi - štošta će se videti i svašta će tu na površinu isplivati. Al' to je opet pod velom tajni i nekome je to i dalje u interesu.

U Beogradu, sa ambasadorom Etiopije Gabreom Meskalom Kiflegzijem

10. mart 1956.

U Beogradu, sa premijerom Indije Džavaharlalom Nehruom i njegovom ćerkom Indiom Gandhi

2. jul 1955.

U Beogradu, sa liderom SSSR Nikitom Hruščovim

28. maj 1955.

Na Brionima sa Eleonorom Ruzvelt

19. jul 1953.

KOSOVO JE TREBALO DRUGAČIJE REŠAVATI

*Ranković i Krcun su doveli 300.000,
a možda i više mladih Albanaca iz Albanije
na Kosovo da bi to bio neki embrion za politiku
koju su hteli da sprovedu, pa je to posle propalo.*

SA STAMBOLIĆEM NA KOSOVU

Sa Perom Stambolićem jedanput otišli smo na Kosovo.

I ja sam ponela sve neke moje stare karte austrijske s mestima gde su nekad moji preci živeli, pa i neka dokumenta koja sam ja imala, i još nešto što je moje bilo. Moj predak je bio sveštenik u tom kraju na Kosovu i otišli su još pre Kosovske bitke u ličke krajeve, u carevinu.

I ja sam tada uzela tu dokumentaciju koju sam ja imala. Tu su bili ti kosovski rukovodioci i Pero Stambolić. I razgrnem ja tako te karte i kažem: Ja bih želela da me odvedete tamo gde su živeli moji preci. A Fadilj Hodža kaže: „Nema tu više nikoga, oni su sve to raskopali, sad tu nema ništa.“

I ja oću da zapodenem razgovor o tom Kosovu i problemima tamo. Pobeže Pera Stambolić, neće da udari u problem. Sa onim pokvarenim Fadiljom Hodžom neće da uđe u diskusiju.

A ja sam mislila ovaj problem treba otvarati dok je Tito živ.

KUKAVIČKI ODNOS SRPSKOG RUKOVODSTVA PREMA KOSOVU

Kukavički su se srpski rukovodioci odnosili prema tome problemu. Nije niko hteo raditi i videti šta se tamo zaista dešava.

Tito je video taj problem, međutim pritisak na Tita bio je veliki od Slovenije. Oni su bili mutivode velike. U tome je problem bio što Tito tada nije otvorio to pitanje.

Oni su bili glavni na Kosovu, organizovali štrajkove, oni su tamo rovarili, i to i danas rade. A to niko ne vidi. I kakve je to imalo posledice, takođe niko ne vidi.

A srpski rukovodioci u to vreme, verujte, vrlo su malo ili skoro ništa nisu radili po tom pitanju Kosova.

Za muslimane ne znam kako su se držali oko Kosova. Hrvate su pokrivali Slovenci i oni su to aminovali.

Što se Kosova tiče, ja sam odrasla na pesmama kosovskog ciklusa. Ja sam tako vaspitana. Meni je Kosovo u srcu i duši. Ja bolujem za ovim slučajem. Ja znam da se štošta moglo da se htelo. Bolje ne samo za Srbe nego i za te Albance tamo.

Ali tu je bilo nekih stvari o kojima niko nije hteo da priča.

ALBANCE SU DOSELJAVALI RANKOVIĆ I KRCUN

U vreme posle rata kada se hteo sporazum sa Albanijom i Enverom Hodžom - došlo je do tog nekog sporazuma između Jugoslavije i Albanije, ali je to osujetio Staljin.

U to vreme, posle toga sporazuma, Ranković i Krcun su doveli 300.000, a možda i više mladih Albanaca iz Albanije na Kosovo da bi to bio neki embrion za politiku koju su hteli da sprovedu, pa je to posle propalo. Dali su im i plate i zaposlenje i stanove i sve. Oni su se razmnožili i ostali tu.

O tome niko nije hteo da govori. A to su ljudi koji nisu imali pravo da ostanu tu. Niko im nije rekao da idu nazad. Otud otkud ste došli - idite tamo. A za to su krivi oni koji su ih doveli. A nije

njih niko drugi tu doveo - nego Srbi. Ali niko nije smeo da ulazi u to. O tome se pričati nije smelo. To niko i ne zna.

Ja sam držala te depeše u svojim rukama, u arhivi. Celokupan taj materijal. I onda Srbi treba da priznaju neke stvari ako hoćemo da budemo pošteni.

PLEMENSKE STAREŠINE

Kosovo je trebalo drukčije rešavati, a ne silom, jer sila obično rađa otpor. A moglo se rešavati, samo niko nije hteo to da rešava na pravi način. Trebalo je tamo raditi, tamo biti i rešavati te probleme, a ne kukati o tome. I trebalo je dobro poznavati činjenice.

Na primer, ja sam se sukobila sa Vidom Tomšič. Ona je išla na to da planira porodicu, to je bilo njeno zaduženje, a ja joj kažem: Slušajte vi, Vido, lako je vama planirati u Sloveniji. U Sloveniji je lako planirati porodicu. Vi imate dvoje dece i već ste je planirali. Ajde ti planiraj porodicu na Kosovu, gde je prosek desetoro dece. Tamo se ti istakni u tom planiranju. Ona je zastala i teksta nije imala da mi odgovori. Počnimo od toga, pa onda da vidimo šta sve tu još ima.

Moglo se tada kada je bilo govora o pitanju imovine, moglo se izaći sa našim najboljim stručnjacima, advokatima, pravnicima - na lice mesta, na Kosovo, pa svako domaćinstvo analizirati: kako je, na primer, došla ta srpska kuća pod albansku vlast, u njihove ruke? Ajmo da vidimo da nisu uopšte nikada plaćali ni struju, ni stanove ni ništa drugo. Ajde to da rešimo. Ili stotine drugih stvari koje su se tamo samo gomilale.

Politika treba da se vodi s glavarima tog Kosova, s plemenskim starešinama. Oni su plemena. Oni su bili to po mome jednom praćukunu, jer moji su s Kosova došli. On je opisao doseljavanje tog naroda. Oni su se spuštali sa brda, divlja plemena su ih zvali. I oni puno drže do svojih poglavara, do glave plemena.

Ovi naši da su bili pametni s glavama plemena trebalo je da rade i rešavaju probleme. Čitav niz problema koji su se mogli rešiti da ne dođe do krvoprolića. A oni su se držali njihovih političara, i u tome je posle ispala sva tragedija.

U Oslu, sa kraljem Norveške Olofom V

10. maj 1965.

DOLANC JE BIO NEMAČKI ŠPIJUN

Zato i dan-danas te velike sile i njihovi agenti ne daju da se objavi istina, jer njima to ne ide u prilog i zato mene i dan-danas maltretiraju. Jer ja znam istinu o svemu tome.

DOLANC I LJUBIČIĆ - DVA VELIKA GADA

Dolanc i Ljubičić su bila dva gada velika. I o ta dva gada niko ne piše, na primer koliko zla su oni nama doneli. Jugoslavija se raspala zbog njihovih podvala. Dolanc je jedan od tih koji je najviše kriv za raspad države.

Preko mojih leđa mnogi su se obračunavali s Titom, a pogotovo njih dvojica. Nema za šta me nisu optuživali, čak i da kujem nekakvu zaveru protiv Tita sa generalom Đokom Jovanićem i nekakvom grupom ličkih generala. A ja to nisam radila, niti mi je to na pamet padalo.

Jedino sam Titu otvarala oči i govorila istinu o tim gadovima koji su bili poltroni, a zapravo su mu o glavi radili.

I oni su uspeli u namerama da razdvoje mene i Tita da bi s njim manipulisali onako kako to njima odgovara. Da bi oni radili šta su hteli i da bi svakojake zločine pravili. Razdvojili su nas i izolovali, njega su kidnapovali i odvojili od mene, a mene stavili u neku vrstu izgnanstva, odvojili me od sveta i od ljudi.

Onda su Dolanc, Ljubičić i ostala bratija radili šta su hteli. I Tita i mene su stavili u kućni pritvor da bi na miru mogli da razbijaju Jugoslaviju. To je bio smisao i cilj svega što se dešavalo tada.

A iza svega toga stajale su velike sile, koje su krenule da razbijaj Jugoslaviju nekoliko godina pre Titove smrti. A ovi koji su mene stavili u izolaciju, moji najgori mučitelji i progonitelji, bili su njihove marionete, izvršioци naredbi tih velikih sila.

Zato i dan-danas te velike sile i njihovi agenti ne daju da se objavi istina, jer njima to ne ide u prilog i zato mene i dan-danas maltretiraju. Jer ja znam istinu o svemu tome.

Neki bi i danas hteli da se to zabašuri, sakrije, da se istina nikada ne dozna. Da se ne sazna njihova uloga u razbijanju države. Da se sva krivica svali na Jovanku. A ja to neću da dopustim, jer to nije istina.

Sad bi neki da prave slogu između Srbije i Hrvatske, ali i Slovenije, koji su tu možda i najviše mešetarili. Ali ja smatram da se te neke stvari pre toga moraju raščistiti ako uopšte hoćemo da imamo dobre odnose između Srbije i Hrvatske. Neće se ti dobri odnosi napraviti na lažima i na klevetama protiv mene.

VIDELA SAM DOKAZE ZA DOLANCA

Nije se raspadala Jugoslavija u vreme Miloševića. Ona se počela raspadati ranije. Tome je najviše doprineo Dolanc, on je ta nesreća. Takvi ljudi nisu podvrgnuti analizi i nisu žigosani kao krivci za događaje koje je ovaj narod pretrpeo. Oni nisu sami. Oni su izvršioци, a velike sile su nalogodavci.

Često kada smo bili na putovanjima po zemlji, Titu su davali razna dokumenta, razne papire. I on bi ih uzeo i uvek ih davao meni da mu ponesem. To je njemu bio običaj da mi dokumente strpa u torbu kad je nešto tako bitno, da kažem delikatno. Jer ja sam njemu sve čuvala i sve skupljala za njim da se nešto važno ne izgubi.

Jednom prilikom, pre nekog ručka za neke strance, dobio je Tito neki strogo poverljivi materijal o

nekom Slovincu koji je bio u Hitler-jugendu i koji je pričao protiv armije. Na nekom skupu u Mariboru, na sastanku s oficirima, govorio je da svako treba da služi vojsku u svojoj republici, a da u Sloveniji komanda treba da bude na slovenačkom.

Tito ga je nazvao „onaj tamo neki“. I rekao mi je: „Evo, tamo neki Dolanc ne da hoće da razbije samo vojsku nego hoće i zemlju da razbije!“ I dao mi je taj papir da ja to stavim u svoju tašnu i da ga ponesem. A Tito tada uopšte nije poznao tog čoveka niti je znao ko je on.

A ja sam mu zapamtila ime: Stane Dolanc.

O „onom tamo nekom“ nikad se niko nije pozabavio.

Mnogo godina kasnije kad je postao funkcioner u Sloveniji, ja sam Tita podsetila da je upravo Dolanc - „onaj tamo nekr. I to mi Dolanc nikad nije oprostio.

Išli smo blizu Maribora u neki lov na puhove i tu nam je ručak priredio Miha Marinko. Bilo je tu slovenačko rukovodstvo, rukovodstvo Maribora, ko sve ne. I sve se dešavalo oko neke velike vatre koju su oni naložili, tu su svi došli da se sa nama pozdrave.

I Miha Marinko nama predstavlja te ljude, pa među njima predstavi i čoveka po imenu Stane Dolanc. A ja zapamtila da je to „onaj tamo neki i ja upozorim Tita na to ko je on - da je to „onaj tamo neki“ koji hoće da rasturi ne samo vojsku nego i državu. A on kaže: „Ma nije moguće, koji?“ A ja mu kažem: ovaj što sedi preko.

I Tito nikada nije voleo da čuje za njega. Titovo mišljenje je bilo da on ne može da dođe ni na koje rukovodeće mesto.

Ali nisu njega poslali Slovenci u Beograd da bude funkcioner. Njega su Nemci poslali, jer je bio njihov špijun.

I njegova biografija je nešto užasno.

Bio je u Hitler-jugend omladini. Imao je i fotografiju u toj uniformi.

Teritorija gde se on rodio bila je okupirana, ali molim lepo - on je bio učesnik toga. A kad se dokopao Beograda, šta je tu radio - to je pravo pitanje.

U Rijeci, na dočeku Josipa Broza Tita sa povratka iz Indije i Burme

11. februar 1955.

U Beogradu sa ambasadorom Indije Radžešvarom Dajalom

7. mart 1955.

NISAM BILA NIČIJI ŠPIJUN

*Slušajte me, molim vas - kol'ko ja znam,
Rusi su uvek vodili računa o svojim špijunima.
Da sam ja ruska špijunka, oni mene sigurno
ne bi pustili da živim ovako kako živim.
Oni bi mi pomogli. Ozbiljno vam govorim.*

ODBILA SAM VIŠI ČIN U VOJSCI

Ja sam u Drvaru za vreme desanta imala čin poručnika, a posle sam dobila i čin kapetana da bih po dolasku u Beograd bila unapređena u majora.

Tako sam ja iz rata izašla sa činom majora i 1953. godine sam demobilisana. Posle sam, kako su to pravila nalagala, polagala ispit za potpukovnika i položila sam taj ispit i dobila čin potpukovnika.

Onda se jedne godine, tamo sedamdesetih, napravi neka ujdurma sa dodelom činova, počeli su da se dele i šakom i kapom, pa i mimo zasluga, čak i onima koji rata nisu ni videli.

I meni kažu da će doći nekakva delegacija da mi saopšti da sam unapređena i da mi dodele viši čin. I ja to nisam prihvatila. Kakva delegacija, kakvi bakrači, pa to se ne radi tako. Pa kako da me unaprede ako nisam polagala ispit za unapređenje u viši vojni čin? To su oni sebi hteli da naprave neku promociju preko mojega imena, i ja na to nisam nasela, ja to nisam htela prihvatiti.

I lepo sam im rekla: Nema tu šta zakulisno da se radi. Zna se kakav je zakon, ne dodeljuju unapređenje delegacije. Čin ne dodeljuje delegacija. Ako je po zakonu, onda se to službeno objavi, i to je to bez ikakve pompe.

Tako da ja i danas ne znam niti koji su meni to čin tada namenili niti da li su mi ga dodelili. Ono što je sigurno jeste da imam čin potpukovnika, a da li imam neki viši čin od toga, ja ne znam.

ŠTA VAM RADI MARŠAL AKO VAM JA SMENJUJEM GENERALE?

Optuživali su me da se borim za vlast, a to mi na pamet nije padalo. Nisam bila opterećena time. Moja ambicija je bila samo da pomognem tom čoveku da mu olakšam svakodnevne poslove, brige i obaveze i da ga rasteretim u tome maksimalno. I meni je to uzeto za zlo.

Nikad nisam ni pomislila da bih ja na tu vlast mogla doći. Pa kako, po kom osnovu bih ja to mogla? U ime koga bih ja do te vlasti došla, za boga miloga, pa valjda postoje neka pravila i neki zakoni? A sem toga, znala sam kako se na vlast dolazi teško i kako se vlast teško zadržava, to sam još bolje sagledala. Verujte mi, meni je bilo toliko gadno da gledam šta je to vlast. Meni je vlasti bilo preko glave, kao i svega onoga što se oko te vlasti dešavalo, a što sam ja bila u prilici da vidim i procenim. Ja nikada nisam bila opterećena vlašću, a da sam htela to, ja bih se odavno počela boriti za vlast i izborila bih se. Ali ja to nisam htela i to su bile lažne optužbe protiv mene, jer su oni nastojali da me na svaki način odvoje od Tita. I u tome je suština svega.

Optuživali su me da postavljam i smenjujem generale. A ja im kažem: „A šta vam radi maršal ako vam ja postavljam i smenjujem generale?“

A ja da sam postavljala generale, ja polovinu njih ne bih postavila. Pa pogledajte koliko su se njih u poslednjem ratu pokazali kao najveće kukavice.

I još nešto da vam ispričam. Mi smo se često takmičili u nišanjenju glinenih golubova. I Tito je sve pogađao, bio je dobar strelac. A naši generali - sve bi ispromašivali. A ja onda pomislim - pa kad ste vi to generali i pucali? I onda ja uzmem pušku i sve poobaram, a njih skroz posramim. Pa kako

posle toga da me i vole?

A Hrvati su išli čak dotle da su me optužili da pravim zaveru sa ličkim generalima Đokom Jovanićem i drugima. Đoko Jovanić je u grob otišao oblaćen, a bio je legenda i u svojoj jedinici i u Lici. To je velika nepravda, jer ta kleveta veze s mozgom nije imala. Plasirana je tako samo da bi se meni nudilo i da me sklone od Tita. To je dušmanima jedini cilj bio.

TAJNE SLUŽBE PROTIV MENE

Meni najviše u Srbiji zameraju to što sam bila Titova žena. U Hrvatskoj sam Srpkinja i ruska špijunka. Niti sam ruska niti sam zapadna. Niti sam bila, niti sam sada niti ću biti.

Prilepili su mi to i preganjali se na tome. Dve tajne službe su se preganjale, hrvatska i srpska, a dosoljavali su i Slovenci. A kad nekoga počnu opanjkavati, tu nema kraja, nema mere, nema kriterijuma nikakvoga. Evo, meni su smislili da sam ruska špijunka.

Slušajte me, molim vas - kol'ko ja znam, Rusi su uvek vodili računa svojim špijunima. Da sam ja ruska špijunka, oni mene sigurno ne bi pustili da živim ovako kako živim. Oni bi mi pomogli. Ozbiljno vam govorim.

Oni nikad nisu napuštali svoje ljude koje su angažovali. To ja znam iz nekih slučajeva koje sam posmatrala.

I onda, kažem, da sam ja to bila - onda bi oni meni već pomogli. Međutim, nije mi niko nikad ništa pomogao.

Tako da nisam bila ni zapadni, nisam bila ni istočni špijun. Nisam bila.

LAŽ JE DA SAM OTPUŠTALA LJUDE

Ima toliko slučajeva koji mi se pripisuju, kao ja otpustila sedamdeset ljudi - a nema niko da kaže ili dokaže - ni koga, ni kada ni zašto sam ja otpustila.

Samo se tako paušalno ja napadam i stvaraju se priče kao da sam bila nekakav monstrum i da sam gazila preko ljudi. A nisam.

Jedino sam zahtevala da u Titovom okruženju bude sve besprekorno,

to je jedini moj greh koji bi mi neko mogao pripisati. A to i nije greh, nego nešto potpuno normalno što bi radila svaka supruga koja brine za dobrobit svoga muža. Pogotovo u takvoj jednoj situaciji kada je on radio tolike odgovorne poslove, ja sam nastojala da mu sve to olakšam i veliki teret sam preuzimala na svoja pleća da bi njemu sve bilo potaman.

A sad sva ta izmišljanja, laži, spletke - to je strava, sve skupa.

SLUČAJ JOŽE SMOLEA

Evo, na primer, jedan detalj. Jože Smole bio je sekretar kod Tita i sad kažu: oterala Jovanka Jožu Smolea.

A nisam.

On je, što kažu, napredovao u svom razvitku. On je bio najpre kod Tita sekretar. Vrlo smo se dobro slagali. Bio je jedan izuzetno vredan i sposoban čovek, i ja sam njega tako i doživljavala i tako se i ophodila prema njemu.

Onda je sa mesta Titovog ličnog sekretara otišao na mesto generalnog sekretara. A onda je, nakon nekog vremena, otišao na mesto ambasadora u Sovjetski Savez. To je, inače, bio uslov Slovenaca da daju Smolea Titu za sekretara da posle ide u Moskvu za ambasadora i taj uslov je na njihov zahtev i

ispunjen, i Smole je poslat tamo za ambasadora.

A iz Moskve su ga oterali pošto je malo voleo da popije.

I taj slučaj prilepili su meni, a nema baš nikakve veze sa mnom. Ko da sam mu ja kriva za to što je on voleo da popije. Niti sam ga ja tamo poslala niti ja otpustila, ali eto, meni se i to nakalemilo. I kad god je neko smenjivan, nije se govorilo ko ga je i zašto smenjivao, nego su se plele laži da je to radila Jovanka iz svoje oholosti - a nisam. Nisam to radila ja nego su se drugi krili iza tih podlih laži koje su servirali o meni.

TITU SU POTURALI MASERKE

Proturaju priču i o nekim sestrama maserkama i Titovom odnosu prema njima.

Kad ne možemo drugačije savladati Tita, onda ćemo ga kompromitovati takvim ženama koje su neki iz Titove okoline njemu poturali u njegovoj dubokoj starosti. Eto, to je bio plan.

Pa ja znam da Tito nije njima ništa mogao. Šta je mogao? Eventualno da ih pljesne po zadnjici. To je maksimalno što je mogao da uradi u tim poznim godinama.

Ali mene je to vređalo i ponižavalo kao ženu. Takav jedan odnos. Te podmetačine, pa ako hoćete, i to jedno sramno podvođenje.

Hteli su od mene da naprave ludu i histeričnu ženu, a ja sam reagovala kao što bi svaka druga normalna žena reagovala. Nisam dala da me niko ponižava i da me zlostavlja. Nisam dala da udaraju na moje dostojanstvo, i to je sasvim normalno. Pa ko bi se, molim vas lepo, i zašto mirio sa psihičkom torturom kojoj je izložen?

OBMANJIVANJE VRHA DRŽAVE

Sa ljudima iz Titovog okruženjima ja sam vrlo često dolazila u nekakve čudne odnose, za njih su to uvek bila nekakva iznenađenja.

Ja sam uvek iznosila ono što sam mislila i ono kako sam ja osećala da treba. A onda, to se nije dopadalo mnogima iz tog rukovodstva. Ja sam bila potpuno otvorena i mislila sam da tako treba govoriti, da se niko ne obmanjuje. Govoriti istinu i ne obmanjivati, jer kad se obmanjuje vrh države, ako se pogrešne informacije daju, onda su pogrešne i odluke sa vrha, a to je onda katastrofa. To je bilo moje duboko ubeđenje. I ja verujem da to tako biva.

A svi oni, i Tito i to njegovo okruženje, bili su stariji od mene. Ja sam bila dosta mlađa i gledala sam na stvari drugačije dok su oni u tom rukovodstvu zaobišli dve-tri generacije mlađih od sebe i nisu imali takav jedan ugao gledanja.

E sad, ti ljudi na vrhu kao što je bio Tito, mislim da takve imamo i danas ovde i sada, obično su okruženi poltronima oko sebe koji samo njima ugađaju. Oni žele da stvari predstave svojim šefovima onako kako bi to njima odgovaralo, a ne u suštini onako kako to u narodu biva. A to je meni jako smetalo, pravo da vam kažem. Jer ja sam videla više nego drugi i mene su se mnogi bojali da ja ne bih nešto Titu govorila o tome što sam videla i što znam. To je njihov najveći strah bio i njihova najveća briga.

Jako mi je smetalo to poltronstvo i uvek sam smatrala da je poltronstvo jedno veliko, veliko zlo. A ti ljudi, ti poltroni, videli su kako ja govorim istinu i njima to nije odgovaralo, pa su onda krenuli i da se udružuju protiv mene. Ja sam njima postala prava opsesija.

Oni su meni posle bili najveći dušmani i radili su mi to što su radili i kako su radili, ali ničija nije, što bi rekli, gorela do zore.

Ja se uvek setim tog inženjera odozgo koji poravnava, jer ja boga shvatam da je on neki inženjer koji sve vidi - pa onda poravnava odozgo.

U Kairu, u rezidenciji predsednika Egipta Gamala Abdela Nasera

5. januar 1956.

Na Brionima sa vrhom Jugoslovenske narodne armije

22. decembar 1974.

U Beogradu, rezidencija u Uzičkoj 15

8. februar 1964.

TITA SU KIDNAPOVALI

*Oni su prislanjali Titu pištolj na vrat
i tražili su od njega da se razvede od mene.
A Tito na to nije pristajao. Nije pristajao na to
ni po cenu da ga ubiju. On je mene tako štitio
od tih zlikovaca da me ne ubiju,
jer i on je bio svestan da su oni spremni na sve.
Tako mi je spasao život.*

HEROJE POD MERMER, A ŽENE U KUKLJIKE

Sećam se jednom prilikom je kod Tita bio Veljko Vlahović i obrazlagao mu predlog da se narodni heroji sahranjuju u Aleji velikana pod mermerne ploče.

A ja slušam, pa se u jednom trenutku uključim i kažem: Ako dobiju heroji te mermerne ploče kad umru, a šta ćete uraditi sa njihovim ženama kada i one umru? Hoćete li žene u kukljike sahranjivati? A kukljike, to vam je ono žbunje.

Tako sam ja to pitala, smatrajući da treba da dobiju porodične grobnice i da narodne heroje, kad umru, ne treba odvajati od njihovih žena. Meni je to nekako bilo logično. Ali eto, takav je odnos prema ženama bio u celini gledajući. Kao da su one niko i ništa.

OBEZBEDILA SAM POSAO ZA BRODOGRADILIŠTE U PULI

Mene su često zvali da kumujem brodovima. Da im ja dam ime.

I tako jednom prilikom desilo se da mene zovu da dam ime jednom brodu koji je izgrađen u brodogradilištu u Puli. A ja kažem Titu: „Što da idem ja sama, ajd’ i ti pođi sa mnom.a I on je krenuo.

A taj brod je naručila jedna velika poznata firma iz Norveške, i to je bio veliki posao za Pulsko brodogradilište. I tu je bio i vlasnik te firme iz Norveške. I nakon što se održala ta ceremonija krštenja broda, mi smo tu malo popričali i meni taj vlasnik iz Norveške kaže da tu ostaje još jedan dan, pa se vraća nazad kući. I tako se mi rastanemo.

I ujutru setim se ja da bismo Tito i ja njega mogli pozvati na ručak pošto tog dana nismo imali nikakvih velikih obaveza. I na brzinu ja to sve organizujem da se spremi taj ručak, da njega pronađu. Napecamo mi tu neku ribu i napravi se ručak za više zvanica. Pravi morski.

Bio je tu taj vlasnik iz Norveške, bili smo Tito i ja, rukovodstvo Pule i direktor brodogradilišta. I ja tu napravim jednu sjajnu atmosferu. I Tito je bio raspoložen, a Norvežanin je bio oduševljen što sam ja lično organizovala taj ručak za njega, što je njemu bila velika čast. I u zdravici koju je održao on, na iznenađenje svih nas, kaže kako ne samo da je zadovoljan kako je Pulsko brodogradilište obavilo posao nego je i oduševljen načinom kako smo ga ugostili i da zahvaljujući mojoj ljubaznosti i gostoprimstvu on ovom prilikom saopštava svoju odluku da naruči dva još veća broda od našeg brodogradilišta.

Svi samo što u nesvest nisu popadali, a direktor brodogradilišta, koji je sedeo do mene, uhvatio me je za ruku i rekao: „Zahvaljujući vama dobili smo novi posao koji će prehraniti četiri miliona ljudi.a

Eto, meni je to bilo normalno da ja to organizujem, da pokažem naše gostoprimstvo iz čega se izrodio i taj novi posao. Ali ne daj bože da mi je neko to priznao, sem tog direktora brodogradilišta, koji je rekao to što je rekao.

Ostali da su mogli, i dušu bi mi iščupali.

TITO NIJE HTEO DA SE RAZVEDE

Ta banda oko Tita je želela da ga stavi pod kontrolu tako što će mene eliminisati i ukloniti, jer ja sam mu govorila istinu i nisam ga lagala kao oni. I zato su oni bili spremni na sve. Bilo je samo bitno da se skloni Jovanka kako bi oni lakše mogli da manipulišu njime, jer on je već bio star i bolestan čovek, i tu sam samo ja smetala kako bi oni sproveli svoje planove u delo.

Oni su prislanjali Titu pištolj na vrat i tražili su od njega da se razvede od mene. A Tito na to nije pristajao. Nije pristajao na to ni po cenu da ga ubiju. On je mene tako štitio od tih zlikovaca da me ne ubiju, jer i on je bio svestan da su oni spremni na sve. Tako mi je život spasao.

I oni su ga onda nasilno odvojili od mene. Kidnapovali su ga i sve dok nije otišao u Ljubljanu na lečenje, oni su njega šetali po Jugoslaviji i nisu znali šta će sa njim, gde da ga smeste. Vodili su ga iz jedne u drugu rezidenciju, svuda po zemlji, samo da ne bi došao u kontakt sa mnom.

Ja sam njima bila glavna smetnja. I Dolancu i Ljubičiću, koji su hteli da prigrabe svu vlast u državi. I stalno su se skrivali iza Tita i iza navodne brige o njemu. Kao da oni mogu brinuti o njemu bolje od mene. Jer tobože mogli su sa njim, ali sa mnom nisu mogli da izađu na kraj. A to je sve bila laž koja je kao takva plasirana da bi se maskirala ta njihova borba za vlast.

A sem toga, Dolanc me je dodatno mrzeo jer sam znala te njegove mračne nacističke tajne i jer sam znala da je nemački špijun, da je radio za nemačku tajnu službu. Zato je njemu Jovanka bila glavni i najveći neprijatelj i nije prezao ni od čega samo da mi zlo nanese.

POZADINA ODVAJANJA OD TITA

Nisu Tita nikad prebacili u Beli dvor, kao što su posle govorili. Kao, prešao je iz Užičke, gde smo mi decenijama živeli, u Beli dvor. A to ništa nije tačno.

To je priča za sebe.

Njega su kidnapovali da se ne bi raščišćavao slučaj Ranković.

Vodile su se velike bitke, ja ih zovem tako: jedna u Generalštabu, a druga u komisiji kod onog Bosanca, ne znam kako se zvao, bio je u omladini pre toga.

I onda su oni Tita kidnapovali i držali ga ne znam ko i gde. Vodali su ga tako po Jugoslaviji iz jedne u drugu rezidenciju samo da se ne bi sreo sa mnom i da ne bismo došli u bilo kakav kontakt. Posle su rekli: „Pobegao je od Jovanke“. A nije.

I kad god je nešto trebalo prljavo da urade, lagali su: „Jovanka pravi zaveru“. A nije.

Sve je išlo na to - ajmo na Jovanku, sve je Jovanka kriva. A uvek se događalo nešto drugo iza toga, nešto što su želeli sakriti da se o tome ne bi pričalo.

KOMISIJA ZA MIŠKOVIĆA

Kažu, jednom je Tito organizovao komisiju da ispituje Jovanku Broz.

Nije, nego su CK i Tito organizovali komisiju, morali su da ispituju Ivana Miškovića. Tu komisiju je vodio Rato Dugonjić. Radili su šest meseci.

A rekli su da je organizovao Tito komisiju da ispituje mene, a veze s time nema. Samo da se ne bi govorilo o tome šta je bila suština te komisije, jer tu je bilo jako puno mutnih radnji.

Vidite kako sve to izgleda. To je jedna čista svinjarija koja je branila svakakve druge svinjarije koje su se događale. Sve samo da se ne bi znalo šta se tu sve stvarno događalo i kako je sve to išlo. I

ko su ti glavni krivci.

KRAJ TITOVOG ŽIVOTA

Ovde se sada radi na tome da se neki događaji ne smeju znati.

Kraj Titovog života je isto tako provučen i o tome se ništa ne zna. Ne zna se istina.

Ne sme se znati šta se tada događalo. To što se dešavalo pred kraj Titovog života - to je strava jedna. Jednostavno neće da čačkaju, jer ne znaju kakvu će mečku tu iščačkati. A trebalo bi to da isteraju na čistac - da se zna šta se stvarno dešavalo i ko je sve radio u pozadini i za čije interese.

Mene su sklonili zato što sam živi svedok tih događaja i da ja slučajno ne bih nešto govorila što ne ide u prilog Hrvatima, Slovencima, a bogami ni Srbima. Ne zna se ko je gori bio.

U Beogradu, sa premijerkom Indije Indinom Gandhi

15. jun 1973.

U Adis Abebi (Etiopija), sa carem Etiopije Hajlom Selasijem

3. februar 1959.

MOJA PRIJATELJICA INDIRA GANDI

Indira je usloвила dolazak na Titovu sahranu:

„Ako će te mi dozvoliti da vidim Jovanku, doći ću.

Ako nećete da mi dozvolite da je vidim - neću doći.“

Ona ih je ucenila da će doći na sahranu ako i ja budem prisutna.

I oni su morali da joj učine, da me puste na sahranu.

SRELA SAM SKORO SVE DRŽAVNIKE DVADESETOG VEKA

U XX stoleću bili smo u žiži događaja. A danas su svi ti akteri otišli i nema ih više.

Ja sam jedini živi svedok koji se sreo sa skoro svim svetskim državicima posle Drugog svetskog rata. Srela sam sve državnike XX stoleća, sem Mao Cedunga. Od Čerčila, Nehrua, Indire Gandi, Sadata, Nasera, Hruščova, Brežnjeva, kraljice Elizabete, Kenedija, Niksona, Gadafija, Sirimavo Banderanaika... Koga sve ne... Sve lidere nesvrstanih zemalja, ali i drugih zemalja sveta.

Niko nije bio u mogućnosti da to tako doživi kao što sam ja doživela. Možda je i to jedan od razloga zašto su mene gonili. Hteli su, ne znam, to je moj utisak bio, da ne ostane nikakav trag o meni.

Moja sećanja nekome ne odgovaraju.

Ja mislim da bi bilo korisno da kažem istinu, ono što ja znam. Ali treba neke stvari da se tu dese.

Sa svima njima sam razgovarala i mogla bih svašta o tome da kažem, da ispričam, o mnogo toga da posvedočim. Ali, to je povezano sa mojom mukom.

Nema nijedne žene na ovim prostorima sada koja je imala takvu priliku da sve te ljude sretne, vidi, upozna, da svašta sazna i štošta zapazi u tim susretima. Oni koji su mene gonili napravili su jednu veliku grešku s tim progonom mene, jer neke stvari će proći, a neće se znati zašto su i kako dolazile.

Ali, ne вреди moje svedočanstvo, ako ja nisam oslobođena ovih muka. Onda moja ispovest ne ide iz mene, ako ja nisam oslobođena užasa u kojem živim.

Toliko me bagatelišu, ponižavaju i vređaju. Uvek su govorili da sam niko i ništa. Kao da baš ništa nisam doprinela. Ako ništa drugo, organizovala sam i lično nadgledala sve dočeke i prijeme stranih državnika, svaki ručak, večeru, koktel koji je za njih organizovan, svaki detalj njihove posete, trudeći se da protokol besprekorno funkcioniše i da sve bude na najvišem nivou. Da ih do kraja ispoštujemo i da im damo na značaju. Jer kada vi nekoga lepo ugostite - onda ste završili najveći deo posla, skoro sve od onoga što ste naumili da tom posetom završite. Pa, čak je i car Hajle Selasije toliko bio oduševljen prijemom i kako to kod nas sve funkcionise da je tražio da mu ja ovde pronađem i osposobim jednu ekipu ljudi koji bi to radili kod njega na dvoru.

Eto, trudila sam se, što bi rekli u mom kraju, iz petnih žila da pomognem koliko sam god umela, ali to meni niko ne priznaje.

INDIRA GANDI I SIRIMAVO BANDERANAIKE

Indira Gandi je bila moj prijatelj i ja njen. Ona je usloвила dolazak na Titovu sahranu: „ Ako ćete mi dozvoliti da vidim Jovanku, doći ću. Ako nećete da mi dozvolite da je vidim - neću doći.a

Da nje nije bilo ne bi mi ni dozvolili da dođem na Titovu sahranu. Ona ih je ucenila da će doći na sahranu, samo ako ja budem prisutna, da mene puste iz te izolacije u kojoj su me držali, kako bih došla na sahranu. Jer mi se nikada nismo razveli i sve do Titove smrti mi smo bili u braku, pošto Tito nikada nije poklekao pred tim silnim navaljivanjima da se razvede od mene, koliko god da su ga

pritiskali i ucenjivali. I oni su morali da učine Indiri Gandhi, da me puste na sahranu i ja sam njoj na tome doživotno zahvalna.

Videla me je tada, a i otkad sam prognana u ovu kuću dva puta je dolazila Indira sa unucima da me poseti. Mi smo bile baš bliske prijateljice.

I sa gospođom Sirimavo Banderanaika ja sam održavala pismene kontakte i bile smo jako bliske.

I jedna i druga su cenile taj moj doprinos u vezi nesvrstanih i sve što sam činila za te nesvrstane, i ja sam njima na tom poštovanju jako zahvalna. Jer mene su uvek više poštovali i cenili i taj trud mi priznavali napolju, nego ovde kod nas. Ali, eto - to je tako i tu se ništa ne može promeniti. Možda nekada ljudi i saznaju pravu istinu. Ja se tome iskreno nadam, da će to biti tako.

GADAFI MI JE NUDIO POMOĆ

Gadafi je bio vrlo fin prema meni. Poznavala sam njegovu porodicu, bila sam u njihovoj kući, bili su to jako prisni odnosi koje je on gajio sa nama. Žao mi je kako je na kraju prošao.

On je posle Titove smrti poslao svoju ženu da mi prenese da ako mi bilo šta treba, mogu mu se obratiti kao bratu svome. Sve što mi treba u životu - on će mi obezbediti i još je poručio kako meni ne sme ništa da fali.

I kad su se pojavile vesti da se smrzavam i da nemam grijanje, poslao je svog ambasadora kod mene i poručio mi je da će mi sve oni obezbediti i da se ja ništa ne brinem, on će to sve rešiti, što se tiče tih nekih uslova života, vrlo teških, u kojima sam ja živela. I još je rekao da ću dobiti naftu, preko njihove ambasade, da se grejem.

On se uvek interesovao i nudio pomoć, to moram priznati. Ali ja sam to odbijala. Znam da to nije dobro za međudržavne odnose, i ja nisam želela da tu pravim neke neprilike, da našu zemlju dovodim u neugodan položaj jer ja sam građanin ove zemlje i moja država treba da reši moj problem, a ne neko drugi.

STRANCI SU ME CENILI I POŠTOVALI

Mubaraka znam samo kao oficira. Došao je posle Sadata. Pozvala sam tu grupu oficira, ali sa Naserom i Sadatom bili smo prijatelji.

Nehru, Naser, Hruščov bili su jako prijatni prema meni. Baš kao i svi ostali. Svi su me veoma cenili i poštovali.

U Beogradu, sa patrijarhom Srpske pravoslavne crkve Germanom

27. novembar 1958.

U Parizu, sa predsednikom Francuske Reneom Kotijem

7. maj 1956.

Teheran (Iran)

23. april 1968.

PRETILI SU MI UBISTVOM

*Otkako je Tito umro, prete mi da ako budem
išta napisala od svojih sećanja - ubiće me.
Mnogima ne ide u prilogda se konačno sazna
istina o njihovim zlodelima. Da ta istina ne izađe
na videlo. Pogotovo sve ono što se dešavalo
u godinama pred Titovu smrt.*

AKO PIŠE I JOVANKA - RADIĆEMO BEZ PRESTANKA

I koliko god su mene ti poltroni oko Tita mrzeli, narod me je voleo i svuda su me najsrdačnije dočekivali. A desilo se i to - kada smo došli u posetu na radnu akciju na radilište na Sutjesci, počela je da pada kiša i odjednom, iz ne znam koliko usta, zaori se pesma:

*„Druže Tito samo piši, radićemo i po kiši,
ako piše i Jovanka, radićemo bez prestanka.”*

To su oni tu na licu mesta smislili i otpevali tu pesmu, pa su posle to nastavili da pevaju širom Jugoslavije. Eto, tako sam ja bila svedok kad je nastala ta pesma. A neki su posle i to meni zamerili, kao da sam ja tu nešto kriva što mene ljudi vole i što su me u tu pesmu stavili. Ili kao da sam je ja sama sebi smislila i napisala. A, nisam. Oni su. A ja sam im, maltene, bila kriva što im se i za to nisam izvinila.

I tako, što god da je za mene bilo afirmativno - ovi oko Tita su to doživljavali kao da im je neko nabijao prst u oko i to je meni bio novi kamen oko vrata. E, tako su se oni prema meni ponašali. Najpre prikriveno, a onda sve otvorenije, pa sve do otvorenog terora i zuluma i zločina koji su nada mnom činili i čine i dan-danas. Bez prestanka.

ODUZELI SU MI SVE FOTOGRAFIJE

Slika može mnogo da kaže.

Gledam na fotografiju kao na dokumenat iz koga se može mnogo više opservacije dobiti nego iz samog teksta. Fotografija pokazuje jako, jako puno. Ja sam volela fotografije i znala sam da ih pravim i razvijam.

Skupljala sam sve te fotografije koje smo imali i to je sve vreme bilo u mojoj radnoj sobi. To je toliko lepo izgledalo, bilo je talco lepo sređeno, sve po datumima. Sve sam ja to razvrstavala, beležila kad i gde su snimljene i ko je na njima, to je toliko uzorno bilo sređeno da nemam reči. Bilo je tih fotografija u ne znam koliko kutija složeno. To je jedan isečak iz istorije života našega. Mogla bi se napraviti i knjiga fotografija sa kim sam se sve srela. Pa i tu, na tim fotografijama se vidi koliko su oni mene uvažavali.

A imala sam i jednu veliku kolekciju fotografija koje sam ja napravila. Čak su mi i to oteli - te moje fotografije, koje sam ja lično fortografisala za sebe. Mislili su da će i na taj način izbrisati ceo moj život. Ma, sve su uzeli. Čak i moju omiljenu fotografiju na kojoj sam bila zajedno sa Titom. Ma neka im, nek se najedu. Nek im bude. Ali, nek znaju: oteto - prokleta.

GODINAMABEZ DOKUMENATA

Donedavno sam imala samo jednu staru krštenicu, skoro pocepanu. Bio je to jedini dokument koji sam imala. Jedini dokaz da sam živa, da postojim u ovoj zemlji. Godinama nisam imala ništa drugo. Ni ličnu kartu, ni državljanstvo, ni pasoš, ni zdravstvenu knjižicu. Ništa.

A još uvek nemam ni penziju, jer kažu da Tito nije primao platu. A, to nije tačno, nego neće da mi reše to pitanje. Imam neki nedefinisani novčani dodatak, koji nije u skladu ni sa jednim zakonom i koji svako može da mi uzme, ako hoće.

Proterali su me u ovaj takozvani privremeni smeštaj u oronulu kuću, koja pre toga decenijama nije održavana, u kojoj ne radi grejanje, koja prokišnjava i u kojoj ulazne stepenice mogu svakog trenutka da se sruše.

I evo, tako privremen smeštaj traje već trideset tri godine.

Namerno su me lišili svega, da bi me mučili i ponizili na jedan tako sraman i bestijalan način.

PRETNJE UBISTVOM ZBOG ISTINE O ZLODELIMA

Otkako je Tito umro, prete mi da će me - ako budem išta napisala od svojih sećanja - ubiti.

Ja sam jedini živ svedok mnogih događaja koji su se dešavali oko Tita i mnogi ne bi hteli da ja govorim o ružnim stvarima koje su se dešavale.

Svi pritisci, pretnje upereni su u tom smeru. Mnogima ne ide u prilog da se konačno sazna istina o njihovim zlodelima. Da ta istina ne izađe na videlo. Pogotovo sve ono što se dešavalo u godinama pred Titovu smrt.

Ja sam sagledavala gde sve to ide, kuda to vodi i otvoreno sam o tome govorila. Nisam se bojala da kažem jer sam smatrala da je tako najpoštenije. I umela sam da udarim na sve te negativne pojave i na one koji su ih činili.

Mene su stavili u ovakvu situaciju i ostaće za našu istoriju nepoznati mnogi detalji, koje niko sem mene ne zna.

Mnogi od onih koji su me proganjali, bilo da su bili nalogodavci ili realizatori tog progona, danas su pokojni. Međutim, ostali su njihovi naslednici i još neki od izvršioca, koji su prema meni često bili gori i od onih koji su im izdavali naloge da me maltretiraju i progone.

Ja bih vrlo rado ispričala sve što znam, da mi nije glava u pitanju.

U Beogradu, sa sestrom Nadom Budisavljević

2. jul 1965.

Na palubi „Podgorke“, sa Elizabet Tejlor i Ričardom Bartonom

1. avgust 1971.

TRI SLOVENCA PROTIV MENE

Njima je glavno bilo da ja ne prisustvujem popisu imovine da bi lakše mogli posle da pokradu sve što se pokrasti dalo. Ali ja sam vizuelni tip i dobro sam zapamtila šta je sve u toj kući bilo. Sećam se dobro i svih mojih stvari koje su mi oteli.

ZAPEČAĆEN KABINET

Kad je Tito umro, došla je nekakva zvanična komisija i zapečatila njegov kabinet. Sve stvari u njegovom kabinetu su bile zapečaćene. A ja sam im dala još neke stvari da se tu zapečate, kako bih se zaštitila.

A posle toga dolazilo je, ni sama ne znam koliko kojekakvih samozvanih i samoproklamovanih komisija. Svašta su one radile. Uzimale i nosile stvari iz Titovog kabineta i niko ne zna gde su te stvari nestajale, gde su završavale i po čijem je to nalogu rađeno. E, vidite, i to bi neko trebalo da ispita i da da odgovor i na ta pitanja. Da to ne ostane tek tako, da se ne zna šta se tu zapravo dogodilo.

JUNAČENJE NAD BESPOMOĆNOM UDOVICOM

Slovenac Krajger mi je naredio da se iselim iz kuće u kojoj sam živela, a drugi Slovenac, general Dolničar mi je junački zaplenio moju garderobu, kao nekakav ratni plen da je. Tu moju garderobu, koja nije trebalo nikome drugom, sem meni, oni su tri godine držali u nekoj garaži ili magacinu, u nekom podrumu, ko zna gde i skoro sva moja garderoba je propala i postala neupotrebljiva. Ubuđala se, pojeli su je moljci. Sve je propalo.

A iza svega toga, iza tog mučenja i ponižavanja, iza tog izivljavanja nada mnom stajao je jedan treći Slovenac - Stane Dolanc.

Takvo šikaniranje i takav zulum ni prema kome nisu sprovodili, već su se junačili nad Titovom udovicom, kome su bili glavni poltroni, a zapravo su njime manipulisali i želeli da ga što pre vide mrtvog i prigrabe svu vlast za sebe.

PRETNJA SERGEJA KRAJGERA

Mesec dana posle Titove sahrane, došao je kod mene Sergej Krajger i saopštio mi je da mi ne dozvoljavaju da ostanem u kući u Užičkoj 15 i da moram odatle da idem. Tačnije, da će me preseliti, a Užička 15 će, navodno, postati nekakav Titov muzej, što se nikad nije desilo. Bila je to čista laž, samo da bi mene odatle sklonili.

Posebno mi je naglasio da neću smeti ništa da ponesem iz kuće.

Ja sam ga pogledala i samo sam pomislila kako mojih trideset pet godina života i rada ništa ne vrede, nemaju nikakvog značaja, ne postoje. Zar ja ništa nisam zaradila, zar nikakve moje zasluge ni za šta nema, zar ničim nisam doprinela za život dostojan čoveka? Zar da me ovako, kao poslednjeg kriminalca teraju odavde?

U ovoj kući, u kojoj danas živim, nisam dobrovoljno, ovde su me pod oružjem doveli. Stavili su mi pištolj pod vrat i doveli me ovde u ovu neuslovnu kuću, govoreći da je ovo privremen smeštaj.

PISMO PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA

Pisala sam tadašnjem predsedniku Predsedništva SFRJ Cvijetinu Mijatoviću, ali mi on nije odgovorio. Valjda je imao preča posla.

A ja sam samo zamolila da me ostave u kući, da me ne sele iz Užičke 15, dok se ne obavi popis i ostavinska rasprava na koju sam ja imala pravo, kao građanin ove zemlje. A ta rasprava nije obavljena, evo još uvek, ni posle trideset tri godine od Titove smrti.

I tražila sam da me ne sele dok mi ne pronađu adekvatan smeštaj. Mislila sam da je najbolje da mi se obezbedi odgovarajući smeštaj i da me ne sele svaki čas iz jedne u drugu kuću. Da se obezbedi neko trajno rešenje.

Ja znam da sam s Titom živela u državnoj kući i nisam tražila da meni neko tu kuću pokloni. Samo sam tražila da tu ostanem dok sud ne utvrdi s čime ja to raspolazem.

I umesto odgovora od Cvijetina, oni su me oružjem isterali.

BEZ POPISA IMOVINE - DA BI MOGLI DA KRADU

Mene su isterali iz kuće zato što sam tražila da budem prisutna kad bude popis imovine. Zahtevala sam da tu uđu sudski organi i da preda mnom utvrdimo šta tu postoji.

Tražila sam da napravimo primopredaju, ja se razumem u to ja to mogu, bavila sam se stenografijom, kucam na mašini, ja ću da pomognem da to napravimo. Jer, kada su me uputili na rad kod Tita posle rata, meni su dali zadatak kome ja nisam bila dorasla da vodim arhivu. A ja sam znala samo kucati sa dva prsta. I ja sam onda uzela časove, naučila daktilografiju i posle kucala sa deset prstiju, kako bih što bolje obavljala posao koji mi je poveren i kako bih se lakše snašla. I zato sam ja ponudila da pomognem da se napravi popis stvari jer ja sam najbolje znala ta sve tu ima.

Niko nije hteo ni da me čuje, gledali su me kao smrdljiv sir, niko me nije zarezivao.

Njima je glavno bilo da ja ne prisustvujem popisu imovine, kako bi lakše mogli posle da pokradu sve što se pokrasti dalo. Ali ja sam vizuelni tip i dobro sam zapamtila šta je sve u toj kući bilo. Sećam se dobro svih mojih stvari koje su mi oteli.

Kad su to videli i čuli moj zahtev - onda su me isterali iz kuće, uz sve moguće pretnje. I tada, kada su mi pretili, razmišljala sam samo da izvučem živu glavu, a posle kako bude.

U Beogradu, sa grčkom kraljicom Frederikom

8. septembar 1955.

U Beogradu, sa premijerom Grčke Konstantinom Karamanlisom i njegovom suprugom

4. decembar 1956.

*„Ako Nada bude nekom pričala o ovome što je videla -glavom će platiti. “
Tako je to rekao, jasno i direktno, bez ikakvih skrupula, taj prokleti krvolok Nikolić. I ja sam posle ćutala o tome, kako mi zlikovci ne bi ubili sestru, bila sam zabrinuta za njen život, jer sam znala kakvi su to ljudi i da ni od čega ne prezaju. Kao poslednju bitangu izbacili su me iz Užičke 15, na sporedni ulaz, s oružjem uperenim u mene, samo u spavaćici obučenu, bez ičega drugog.*

UBIĆEMO TI SESTRU

Par meseci posle Titove sahrane došao je kod mene tadašnji potpredsednik vlade, Makedonac Stavrev. Ležala sam bolesna u sobi i on me je podigao da mi da ultimatum da moram da se iselim iz Užičke 15 u roku od tri dana, a ako bih se ja tome nešto protivila ili odbila da izvršim to naređenje vlade, onda će oni prema meni upotrebiti i druge mere i dislociraće me, što će reći - silom će me izbaciti.

I tako su i učinili. U jednom trenutku sve osoblje je povučeno iz kuće, nekud je poslato. Ja sam ostala potpuno sama. Odjednom u kuću su upali naoružani ljudi i počeli obijati moje prostorije. Ja sam mislila da je neko preskočio preko zida i nisam znala šta se dešava i brzo sam pozvala telefonom svoju sestru Nadu koja je bila kod moje tetke. Bila sam sama sa petnaestak naoružanih ljudi i bojala sam se za svoj život. I kad je Nada došla ti naoružani ljudi su nas dve uhapsih, stavili su nas u jednu sobu i ostavili jednu ženu da nas čuva. Da drži stražu, kao da ćemo nas dve negde pobeći. I oko te žene rasporedili su se nepoznati naoružani ljudi.

I ta premetačina, taj teror nad nama, trajala je od jedanaest sati pre podne do duboko u noć. Kada sam ih pitala u čije ime to rade i ko su oni, jedan mi je pokazao nekakvu legitimaciju, a ja sam im tražila da mi daju pismeni nalog za takav postupak, jer legitimacija ništa ne znači, ako nema naloga. I oni, naravno, takav nalog nisu ni imali.

I sada, kad su provalili u moje prostorije, udaljili su tu ženu i ja sam iskoristila tu priliku da uđem u svoju radnu sobu gde se provala izvršavala i kad sam videla što su učinili meni je pozlilo. Onda je nastala panika i hteli su da zovu doktora, što ja nisam dala i onda je taj razbojnik, koga ja zovem kriminalac, za koga sam čula kasnije da se preziva Nikolić - rekao: „Ako Nada bude nekom pričala o ovome što je videla - glavom će platiti.“ Tako je to rekao, jasno i direktno, bez ikakvih skrupula, taj prokleti krvolok Nikolić.

I ja sam posle ćutala o tome, kako mi zlikovci ne bi ubili sestru, bila sam zabrinuta za njen život, jer sam znala kakvi su to ljudi i da ni od čega ne prezaju. Samo ja znam kako sam se osećala i kako sam sve to izdržala.

Naterali su me da im otvorim i svoju spavaću sobu. Sve su prevrnuli u njoj, preturali su i bezbroj puta zagledali čak i moje najintimnije stvari, sitnice. Pretili su mi da moram da im predam sve papire koje imam, bilo koji dokument koji posedujem, bukvalno svaki, pa i najmanji papirić, čak i svoju lične beleške i prepisku, pisma, čestitke, neke spise koje sam imala, račune koji su tu bili, čak i telefonski imenik, nijedan broj telefona nisam smela poneti sa sobom. Sve su to oni uzeli i odneli, pitaj Boga gde.

Kao poslednju bitangu izbacili su me iz Užičke 15, na sporedni ulaz, s oružjem uperenim u mene, samo u spavaćici obučenu, bez ičega drugog. Ležala sam bolesna u kući i takoreći, голу su me izbacili na ulicu. Nisu mi dali ništa da ponesem: ni lična dokumenta, ni svoje fotografije, pisma, jednu knjigu, čak ni Titovu i moju zajedničku fotografiju koju sam jako volela. Nijedan jedini papirić nisam smela da ponesem sa sobom. Čak ni moju garderobu. Pa i šavove su cepali na haljinama, misleći da tu krijem mikrofilmove. Zamislite, molim vas lepo, jednu ženu teraju bez osnovnih stvari, bez veša, odeće, cipela... Bez ičega, kao da me vode na streljanje... Tako je to izgledalo.

TAJNA ČELIČNOG ORMARA

A, tu ima još jedna važna stvar da se doda. Ja sam u mojoj radnoj čuvala Titove poverljive rukopise, koje je on meni poverio da ih čuvam. U tom mom čeličnom ormaru bilo je još nešto Titove prepiske sa Čerčilom. Međutim, ta prepiska je već bila u javnosti i nije bila tako delikatna, koliko su bili delikatni ovi rukopisi koje je Tito poverio meni. Svega je tu bilo i toga se domogao neko i to zloupotrebljava i koristi. Tu su bili njegovi rukopisi, govori, nešto vezano za predratni period, pitaj Boga šta sve tu nije bilo. I u tome je ta njihova perfidnost.

A to je trebalo uzeti da to komisija preuzme i arhivira, što sam ja insistirala, a oni namerno to nisu hteli i ko zna šta su s tim napravili. I tako su napravili velike posledice koje će dugo vremena trajati.

I ja sam posle o tom zulumu i poniženju koje su mi priredili pisala svima u državi. Svim državnim i partijskim organima. Cvijetinu Mijatoviću, Bakariću, Špiljaku, Dragosavcu... Nema kome se nisam obratila. Ali mi niko nije odgovorio zašto i u čije ime je takvo krvničko nasilje prema meni primenjeno.

Brioni, ostrvo Vanga

13. jul 1965.

U Vatikanu, na audijenciji kod pape Pavla VI

29. mart 1971.

U Džakarti (Indonezija), sa predsednikom Ahmedom Sukarnam

23. decembar 1958.

POKLONI OD PAPE I NESVRSTANIH

*Na svim predmetima koje sam ja imala
i koji su bili moji lični - sada stoji oznaka
nekih nepoznatih ljudi, nepoznatih darodavaca,
koji su to navodno poklonili Titu, a ne meni.
Pa što bi Titu neko poklanjao minduše i ogrlice
ili kojekakve ženske predmete?
Pa niko nije bio lud da to radl.*

KRAĐA TITOVE DOKUMENTACIJE

I još bih se samo vratila na taj slučaj provale u Titov kabinet posle njegove smrti jer tu ima dosta toga da se ispita. Ja sam ceo taj slučaj opisala kako se desio. A tu je glavni bio Milojko Drulović, on je inače bio naš ambasador u Kini. On je upao u Titov kabinet, pa iznosio sve te ladice iz Titovog radnog stola i ormara i predavao nekakvoj tehničkoj službi. Ne znam uopšte gde su to odneli.

A to je ključna stvar. Zato što se preganjaju preko toga. A treba priznati neke stvari da su bile takve. Ako hoćete da raščišćavamo neke stvari, onda moramo govoriti kako je to bilo. To je prešlo preko mojih leđa. To sam ja pretrpela. E, pa molim lepo, neka mi zabranjuju da će me ubiti, a uspeli nisu, pa ja sam o tom govorila i ja ću o tom govoriti.

Tito je imao sva dokumenta kao i svi drugi ljudi. I sve je to bilo sređeno. I to je Drulović odneo, kada je pljačkao njegov kabinet.

A ključno pitanje je ko je šta razgrabio od te imovine, od svega toga što je tamo nađeno, uključujući i tu brojnu dokumentaciju i sve te poverljive papire. Bili su tu Titovi dnevni materijali, a i ja sam tu stavljala neku svoju poštu, razne dokumente i materijale koji su se ticali vođenja kuće, o čemu sam, naravno, ja brinula. I kada su neki ljudi koji su došli sa Drulovićem u tim ladicama videli tu moju poštu, svi su krenuli da je grabe, to je bila takva jagma za tom mojom poštom da to normalan čovek ne može ni da zamisli, a ja sam se sa jednim admiralom Kostićem prosto otimala za ta moja pisma, za te moje uspomene. Bilo je to tako ponižavajuće i tako neljudski i ja sam tada osetila da su oni na sve spremni, pa čak i da me fizički likvidiraju ako ustreba.

Inače, u tim ladicama nisu bila samo dokumenta. Bilo je svakakvih stvari koje je Tito tu držao, kojekakvih sitnica, ali i vrednosti. Ono što svi drže po ladicama. Sat, muštikla, nalivpero i slično. A o tome koliko nešto ima emotivnu vrednost, to je posebna priča.

A Drulović je sedeo za radnim stolom i držao je u ruci pismo koje je meni uputio Janko Smole, koji je, eto tako, imao običaj da meni čestita rođendan ili Novu godinu... A Drulović je bacio pismo na sto, kao da je to ne znam kakav dokaz protiv mene i rekao je: „Mi moramo videti dokle sežu te njene veze.“ I to sve na osnovu pisma gde mi se čestita rođendan.

Onda su gledali neke druge materijale i ja sam im objašnjavala da su to informacije koje svi dobro znaju, pre svega o našim putovanjima, o zemljama u kojima smo bili i brojnim ličnostima koje smo mi tamo sretali i s kojima smo razgovarali. I onda su oni zaključili da to nije interesantno za arhiv i da to treba spaliti.

OTELI SU MI I NASLEDSTVO OD MAJKE

Ja sam kao dete, kao devojčica imala toga puno. Imućna smo bili porodica i nisam bila sirotinja tada da bih bila pohlepna. Nisam bila nezajažljiva kao što se priča. Možda bih bila drugačija da sam

odrasla u drugačijim uslovima, ali eto nisam bila pohlepna.

Moj otac je dosta zaradio u Americi, a i moja majka je imala svoje nasleđe. Vidite, moja baba po majci Dmitra bila je rođena sestra Danila Banjanina, najbogatijeg čoveka u Karlovcu Hrvatskome. On je ulagao jako puno u kuće i on i njegova žena Ruža nisu imali dece. I on je dao toj svojoj sestri, mojoj babi po majci, velike pare, tako da je ona kupila veliko imanje. Od toga je školovala mušku decu. Postali su lekari - i to u Beču, a ćerkama su davali otpremninu u nakitu i nameštaju. Tako da je moja majka nasledila veliku vrednost i to je, naravno, pripađalo meni. Tako da sam ja to imala već.

E, sad Danilo Banjanin - on je bio veliki dobrotvor u Lici kad su poplave bile, pa ne mogu ljudi da oru i kopaju. On im je žito dovezio i činio puno za njih. Ostavio je legat da se školuje 300 siromašne dece iz Like da se školuju iz toga legata. A taj legat je potpisao direktno ban hrvatski Kuen Hedervari.

Ja sam preko moje majke, dobila taj nakit i nameštaj. Nameštaj je popaljen kada su nam zapalili kuću, a nakit mi je ostao. Dosta toga je bilo zakopano, sakriveno. Eto, tako sam i ja dobila od te ostavštine svojevremeno neke predmete, pa su mi i to uzeli.

Oni su čak i moje nasleđe od majke oteli i nikad mi to niko nije vratio. Odneli su mi čak i poklon, nakit od moje babe po ocu. I pitaj Boga gde je to sada i ko je to uzeo.

POKLONI OD NESVRSTANIH

Ja sam imala veliku imovinu. Mene su puno darivali nesvrstani, njihovi šefovi država, predsednici vlada, njihove žene, preduzeća razna, ko sve ne. I ne samo nesvrstani. Čak mi je i rimski papa dao jedan prelepi poklon.

Ja sam imala veliku imovinu koja je oteta. Na svim predmetima koje sam ja imala i koji su bili moji lični sada stoji oznaka nekih nepoznatih ljudi, nepoznatih darodavaca, koji su to navodno poklonili Titu, a ne meni. Pa što bi Titu neko poklanjao minđuše i ogrlice ili kojekakve ženske predmete? Pa niko nije bio lud da to radi.

I mogu li ja dok sam živa da pređem preko toga? Pa zar ovi ljudi nemaju sluha nikakvoga, za boga miloga?

U Akri (Gana), sa ženama poglavica iz Gane

2. mart 1961.

U Kikoroku (Kenija), sa lokalnim stanovništvom

14. februar 1970.

El Obeid (Sudan)

16. februar 1959.

U KUĆNOM PRITVORU

Nisu mi dozvolili ni da obiđem Tita u Ljubljani kad je bio bolestan i operisan, pod izgovorom da ću ja svojim prisustvom nervirati Tita. Međutim, to su samo izmišljotine, kao što je i izmišljotina da sam ja išla u Ljubljanu i da su me vratili ispred bolnice, jer Tito, navodno, nije hteo da me vidi. A to nije tačno. Pa kako bih ja otišla u Ljubljanu kad mene iz kuće nikud nisu puštali?

KAO KRIMINALAC OPKOLJENA POLICIJOM

I otkada su me te noći u spavaćici i pod oružjem izbacili iz Užičke 15, ja sam od tada u izolaciji, tretirana kao kriminalac, a dugo godina bez oružane pratnje nisam mogla ni nos da pomolim iz dvorišta kuće.

Kada sam došla u ovu kuću bila sam opkoljena sa svih strana policijom. Petnaest policajaca su me čuvali u kućnom pritvoru, koji nikada nijedan sud nije naložio, niti presudio tako, ali jesu moćnici kojima sam bila trn u oku.

A, onda su me, onako licemerno u ovoj kući dočekali jedan čovek i jedna žena, tobože u ime Predsedništva i Vlade. I kad sam im predložila da popričamo uz kafu, ispostavilo se da u kući ne postoji ni džezva. Nema ničeg. Ni kafu nisam mogla da skuvam. A, kao, napravili mi dušebrižnici odbor za doček.

A da su mogli to da izvedu do kraja, najmilije bi im bilo da sam mrtva, da ne postojim.

Eto, tako su mene Dolanc i Ljubičić izbacili iz Užičke, uz pomoć svojih piona Krajgera i Stavreva. Uspeli su pre toga da nasilno odvoje Tita i mene. I taj moj nasilni povratak iz Igala, koji se desio pod njihovom komandom i silom, to je jedna duga i užasna priča. Naprave cirkus i naprave zlo i ajmo mi onda to lažima pokriti i da udarimo na nekoga ko je najmanje kriv.

A nisu mi dozvolili ni da obiđem Tita u Ljubljani kad je bio bolestan i operisan, pod vidom da ću ja svojim prisustvom nervirati Tita. Međutim, to su samo izmišljotine, kao što je i izmišljotina da sam ja išla u Ljubljanu i da su me vratili ispred bolnice, jer Tito, navodno, nije hteo da me vidi. A to nije tačno. Pa kako bih ja otišla u Ljubljanu, kad mene iz kuće nikud nisu puštali?

A Tito se toliko bio navikao da mene, da bez mene, kako god to hoćete da shvatite, jednostavno nije mogao. Nijednog jedinog trenutka. Jer ja sam Titu bila oslonac u svakom pogledu. I onda su to ljudi videli, a onda su ovi pakosnici rekli: „Ajde da mi to lepo raskupusamo.a

PRETNJE FADILJA HODŽE

12. jula 1982. godine dolazi kod mene Fadilj Hodža i vodi sa sobom četiri pravnik. Došao i on da mi preti i da mi se sveti. Ni on me nije ostavio na miru, imao je potrebu da se nekom dodvorava, zastrašujući mene. A, možda mi se i svetio zbog onih mapa i papira koje sam mu poturila pod nos kad sam bila na Kosovu, dokazujući tim dokumentima da su moji preci bili na Kosovu i pre Kosovskog boja, što se njemu nikako nije dopalo.

I kaže mi kako je došao da mi saopšti da neću dobiti Titovu penziju jer nemam pravo na to pošto Tito nije primao platu. Kaže još i kako nema nikakvih dokumenata da je Tito primao platu.

A, to nije tačno. Primao je i platu, a postoje dokazi da je svojevremeno primao i dečji dodatak.

A ti nazovipravnicima koji su došli s njim samo klimaju glavom da bi dali na značaju tim glupostima koje on priča.

A pošto je Fadilj Hodža radio tada na platama funkcionera, ja ga onda pitam: Pa kako ste vi to onda radili kad ništa nemate od dokumenata, pošto Tito jeste primao platu? Kako ste mu je onda isplaćivali, ako nemate dokumente o tome?

A to nije bilo nikakvo pravno pitanje, nego njihova politička odluka, kako bi me dalje mučili, šikanirali i ponižavali.

Rekao je da ja nemam nikakva dokumenta da bih primala penziju, a moliću lepo, ja sam bila Titova udovica i mi nikada nismo bili razvedeni. Kad je Tito umro, mi smo bili u braku.

A onda ja njega pitam: “A, dobro, a što će biti sa mojim ličnim stvarima i mojim poklonima?”

A on odgovara. „To će sve postati Titove stvari.“

Ja sam mu samo rekla: “Ako se vi tako budete ponašali prema meni, ja ću vas tužiti.”

I ja nikada nisam dobila rešenje o penziji. Imam nekakvo primanje, nekakvu apanažu koju su mi odredili, bez ikakvog pravnog osnova, koju svako može da mi uskrati kad god poželi. Ja sam i u tom pogledu u potpunosti stavljena izvan zakona.

Nada mnom je izvršeno krivično delo, jer ja sam lišena nasledstva koje meni po zakonu pripada, jer ja sam Titova udovica. Jer, moliću lepo, ja nisam bila ni razvedena, ni osuđivana, pa da mi se tek tako sve uzme i da me liše svega što meni pripada. To je bilo moje pravo, jer smo u kući živeli samo Tito i ja, a imovina je stečena u braku bez dece. Tito i ja nismo bili razvedeni, mada su i o tome širili svakojake laži.

Ali, još uvek ima živih ljudi koji su meni pretili ubistvom. Ovde se šeće po Beogradu čovek koji je meni pretio ubistvom ako ne potpišem da sve što sam imala, a imala sam dosta imovine koju su mi zaplenili u toj Užičkoj 15, poklanjam državi. Taj se zove Ognjen Grković. Prijavljivala sam ga stotine puta, ali ništa.

BUDITE SREĆNI ŠTO SMO VAS OSTAVILI DA ŽIVITE

Posle Fadilja Hodže ulazi ovde kod mene u rano jutro, nenajavljen Ognjen Grković. Ja nisam znala ko je on. Policajci su ga najvili kao sekretara Ljubičićevog.

I taj Ognjen Grković otvara jednu fasciklu i vadi iz nje neki papir. Daje mi jedan tekst, jedan akt koji su spremili i kaže da moram da potpišem da sve što sam imala poklanjam državi. A ja njemu odgovorim: “Niti mogu, niti hoću da potpišem takav tekst, jer ja moram od nečeg živeti. To je moja imovina.” Onda on onako bahato stane ispred mene i kaže: „Budite vi srećni što smo mi vas ostavili da živite“. A ja sam ga onda pitala: “A ko ste vi da bi moj život o vama ovisio?”

A on se tu jako naljutio i rekao je da će me ako ne potpišem ubiti. Ja sam se tu podigla, prišla vratima i otvorila mu vrata da izađe. A on počne da me gura. Ja otvaram, a on zatvara vrata.

Jer, ja to niti sam mogla, niti sam htela da potpišem, jer od nečeg moram da živim. I s kojim pravom da mi bilo ko preti da će me ubiti ako ne potpišem da sve dajem državi. Pa, ja sam onda mislila: E, neka vala, neka me ubiju, ali ja to tim zlikovcima potpisati neću.

Meni nisu dozvolili da prisustvujem popisu stvari u Užičkoj 15 posle Titove smrti, iako je to bilo moje pravo. Nisu dozvolili ni da sud presudi šta je to što je moje. Došli su ljudi koji su me iz kuće u kojoj sam decenijama živela sa Titom isterali i rekli: „Marš, vani!“ Isterali su me kao poslednjeg kriminalca i zločinca.

A taj Ognjen Grković koji mi je direktno pretio ubistvom se i danas šeta Beogradom.

PREKO MENE HOĆE DA NAPLATE TITU ZA SVE

Dođem u Užičku 15 kad su me ovde oterali, da uzmem nešto što sam zaboravila, da uzmem svoju četkicu za zube i srećem gada koji mi je pretio da će me ubiti, tog Ognjena Grkovića, Hercegovca iz Hercegovine, i pitam za neko vino. A on meni kaže da su naredili da svo piće što se našlo u kući preda se Predsedništvu jer žele da naplate Titu sve što je pojeo i popio za svog života.

Ja se okrenem tom lopovu i kažem: „A ko će to izračunati?”

A on Titu majku opsuje i kaže: „On je samo viski i strana pića pio.“

A nije. On je pio viski na kraju puta, kad su ga doveli u jednu tako tešku situaciju, ali on, inače, nije pio. Sad su ga maltene proglasili za pijanca, a nije bio.

Pripisuju mu mnogo štošta što nije, a i mnogo štošta što je bilo.

Bio je bolestan od žuči i pre toga smetalo mu je piće. Posle operacije morao je da pripazi. Pio je samo lagana vina. Voleo je belo vino, a ja crno.

POŽALILA SAM SE DAČIĆU

I kad je dolazio gospodin Dačić kod mene, s njim je došao i Toma Fila, ja sam rekla: “Dajte, učinite nešto, pokrenite ovaj slučaj, štitite maltene ubice i kriminalce.” Tako sam im rekla. Niko neće prstom da mrdne. Hapsite tog Ognjena Grkovića, tog ubicu, koji mi je pretio da će me ubiti. A Fila kaže: „Ne znamo gde je, pobegao je.“ A ja sam rekla: “Nije pobegao - znam ja gde je.”

Oni sklanjaju te ljude da se slučajno ovaj problem i ova otimačina, ovaj zulum ne bi završio, da se o tome ništa ne priča.

Mladim generacijama ne treba ostaviti ovu tabu temu. Dok su živi ljudi treba stvari račiščavati, da se prava istina utvrdi.

KRIMINALCI KOJI SU MI PRETILI SAD SU SOCIJALISTI

Ovaj što je meni pretio za ubistvo, ovi što su otimali nakit sa mene i ti kriminalci što su mi sve otimali - postali su posle socijalisti i sad su socijalisti.

Glavni kriminalac koji mi je sve oteo nedavno je držao govor na nekoj proslavi u Muzeju “25. maj”.

Kad sam dolazila u Kuću sveća, neki od njih, od tih zlikovaca, hteli su da se slikaju sa mnom. Da operu ljagu sa svog obraza, ali to tako sigurno neće moći. Jer ja kad ih vidim, verujte mi, meni jednostavno izađe pred oči ta slika te otimačine, tog zuluma nada mnom i kad ih vidim tamo da me čekaju - muka mi je. Zato ja više tamo i ne idem. Ne mogu da gledam to. Ali to je posebna priča zašto ja već godinama ne idem u Kuću sveća i o tome ću vam ispričati.

A sve ovo što se meni dešava jeste jedna velika otimačina. Na otimačinu bacite akcenat. To je zločin. To je delo ravno zločinu. Jer, ja nisam razvedena, ja nisam osuđena. Ja javno pitam i tražim da se istraži ko je to sve naređivao ovim lopovima, zlikovcima i kriminalcima, koji su me godinama terorizali. A danas ih, pre svega ovog Grkovića, koji je sada socijalista, štiti Dačić. Tražim da se sazna ko je taj nalogodavac, ko je njemu naredio da mi preti smrću. I da se kazne oni koji su taj zločin prema meni činili.

Jer, nisam ja bila slučaj. Slučaj je bio Tito. Preko mojih leđa se s njim razračunava i dan-danas.

Pariz, Jelisejska palata

9. maj 1956.

TAJNE KRIJU DVA TITOVA PISMA

Onda je onaj zlikovac Stane Dolanc saznao za postojanje tog pisma sa tim Titovim uputstvima i sa njegovom voljom kako i šta da se radi kada ga ne bude bilo. Saznao je da je to pismo kod Koste Nađa. I Kosti Nađu je tada prećeno i to lično od strane Dolanca. Dolanc je došao kod Koste Nađa i zapretio mu je da slučajno ne izađe sa tim dokumentom, jer će se gadno provesti. Što znači da će ga ubiti, ako to bude uradio. Eto, takvim pretnjama se služio taj zlikovac Dolanc.

DA LI JE BILO TITOVOG TESTAMENTA?

Kad je umro Tito dali su jednu zabelešku sudu, koju je napravio Mikulić i Badurina, Titov sekretar. Navodno su to naparvili u Bugojnu, sa Titom, i hteli su to da proture sudu da to sud prizna kao testament, a sud je to odbio, jer to nije bio Titov testament, nego falsifikat. Pa, Tito to nije hteo da potpiše, a oni su, molim vas lepo, slagali kako je to navodno njegova volja. A, nije bila.

Da je Tito hteo to da uradi sačinio bi pravi testament, onako kako se testament piše. I da se u valjanjoj proceduri sa advokatima overi u sudu. Tako da ta Mikulićeva i Badurinina laž nije uspela da prođe na sudu.

Mene su posle Titove smrti, u najvećoj mojoj žalosti, primoravali da se odreknem svega kao da je Tito sve ostavio državi, a nije. U pitanju je jedna surova otimačina. Pa meni su oduzeli čak i fotografije koje sam ja slikala. Pa to nema nigde na svetu. Sve što je meni oteto dato je na upravljanje ljudima koji za to nisu dorasli, a mnogo toga je i razvučeno i pokradeno, jer tu je puno vrednih stvari bilo. To je suština svega. U toj pljački, koja je do danas ostala nerazjašnjena i nekažnjena. Za tu pljačku kriminalci koji su je počinili nikada nisu odgovarali i nisu osuđeni. A morali bi biti, ako imalo pravde u ovoj zemlji ima.

JOVANKA ZNA ŠTA TREBA DA RADI AKO MI SE NEŠTO DESI

I sada, kada je u pitanju ta Titova volja, ima tu jedna interesantna priča, nešto što niko do sada nije tim tragom krenuo da se to raščisti. Radi se o tome da je Kosta Nađ za vreme jedne sednice SUBNOR-a u Crnoj Gori pričao sa Titom. Tito se nešto njemu poverio. Tito je njemu rekao: „Što se stvari tiče, to najbolje Jovanka zna šta treba da radi ako se meni nešto desi.” I meni je Kosta Nađ poručio tada šta je Tito rekao.

A Tito je od svih tih svojih generala, imala sam takav utisak, najveće poverenje imao u Kostu Nađu i njemu se najviše poveravao kad mu je nešto bilo baš teško. I u tom Titovom pismu koje je dao Kosti Nađu Tito je sam odredio da ja lično vodim računa o svim stvarima koje posle njega ostanu, jer ću ja to najbolje umeti i znati da uradim.

Onda je onaj zlikovac Stane Dolanc saznao za postojanje tog pisma sa tim Titovim uputstvima i sa njegovom voljom kako i šta da se radi kada ga ne bude bilo. Saznao je da je to pismo kod Koste Nađa. I Kosti Nađu je tada prećeno i to lično od strane Dolanca. Dolanc je došao kod Koste Nađa i zapretio mu je da slučajno ne izađe sa tim dokumentom, jer će se gadno provesti. Što znači da će ga ubiti, ako to bude uradio. Eto, takvim pretnjama se služio taj zlikovac Dolanc.

A isto tako, kao i Kostić Nađ, Tito je i meni ostavio jedno pismo. To nije bio testament, niti je to bilo overeno kod advokata, u sudu. Nego je to bilo pismo za mene. U tome pismu je rečeno šta ja u slučaju da se njemu nešto desi, a ja ostanem - šta ja to treba da radim. A meni je to pismo u onoj opštoj otimačini kada su provalili u Titov kabinet oteo Miloško Drulović. A kad je Drulović umro - pisma nigde nema. Nestalo je. A, ja sam to pismo lično videla u rukama Drulovića, kad je on provalio u Titove ladice. I tražila sam da se izvrši primopredaja toga što on iznosi, a on nije hteo ni da me pogleda, a ne da sa mnom razgovara. To je ovaj Miloško Drulović, što je u Kini bio ambasador. Iskreno da vam kažem, Srbi su se tu jako ružno poneli prema meni, ali i prema Titu.

Eto, ta dva pisma kriju određene tajne i Titovu volju šta i kako da se radi kada njega ne bude bilo i koja je moja uloga u svemu tome, jer Tito je u mene imao veliko poverenje da ću upravo ja to jedina znati i umeti da uradim onako kako to dolikuje celoj toj situaciji.

I tu je suština cele ove igre. I ta otimačina, jer svašta su videli da ja imam - oteti, ajmo mi njoj sve joj oteti.

SPAVAĆA SOBA NA PRIVREMENO KORIŠĆENJE

Mika Špiljak je jednom bio kod mene i rekao mi je da se sprema da preduzme vlast i da je zatekao odluke o meni, ali ne i moje žalbe - a čuo je da sam se žalila, da sam silna pisma pisala, ali da tih pisama nigde nema. Rekla sam da sam se žalila pismeno i da ću mu to predati.

Posle je došao kod mene još jednom, direktno sa sednice vlade i rekao mi je da su pronašli moje žalbe u pisaćem stolu Pere Stambolića. „Kad je Pera Stambolić mogao da naredi da se provali u Titov kabinet i da se uzme sva ta dokumentacija, mogli smo i mi u njegov sto da provalimo, pa smo tamo našli vaša pisma", tako je rekao.

Treći put je došao i rekao mi je da uzmem: jednu spavaću sobu, od dve koliko smo imali, nekoliko lampi, vaza i dekorativnih predmeta i jedan salončić koji je bio moje vlasništvo. I ja sam te stvari, dobila na privremeno korišćenje. Pa gde to ima da na privremeno korišćenje čovek dobije ono što je njegovo vlasništvo?

U Beogradu, sa britanskom kraljicom Elizabetom II

17. oktobar 1972.

*A ja sam videla da ta politika vodi propasti jednoj,
da vodi do ponora, da ćemo se samo jednog
trenutka sunovratiti. I ja napišem pismo za CK.
I nosila sam ga lično na sednicu CK, jer sam se
bojala da će ako ga stavim u sanduče nestati.
A novinari su me sačekali ispred. Oni su mi rekli:
„Ne možeš ti na Kongres. “ Ja sam rekla: “Neću na Kongres,
nego samo da dam pismo. I onda me okruži
15 policajaca da ja ne bih nekome nešto rekla”*

ŠESTA LIČKA SRUŠILA ZAKON

Meni su oteli sve što sam imala i sada, na primer, prikazuju neke izložbe sa mojim stvarima. Svi moji predmeti, koji su bili moje vlasništvo, koje sam dobijala od prijatelja, od poznanika, od raznih državnika - sve su uzeli. I dali imena izmišljenih darodavaca. Oteli meni i dali imena izmišljenih darodavaca i prikazuju to sad na izložbi.

I ni sama ne znam koliko puta sam intervenisala i niko da pomakne prstom da se nešto oko toga promeni. To je zločin koji se meni dešava.

Ovo povezujem sa Srbima iz Hrvatske.

To je Milka Planinc, kada sam odbila da neću da potpišem, da ne mogu da potpišem da sve što imam poklanjam državi - ona je 29. decembra, pred samu Novu godinu, progurala zakon da su mi tim zakonom sve oduzeli. A to je primenjen zakon Ante Pavelića, koji je 1941. godine doneo zakon da se svim Srbima otme imovina, da budu proterani i pobijeni.

To je bilo namenjeno i meni.

Ali, šta vredi da se priča i piše o tome. Ja sam dala jedan intervju pre par godina. Sasekli su dve glavne rečenice na kojima ceo tekst počiva i to više nije ono što je bilo.

A onda kada je došlo do toga da se ukine taj zakon, tu se pojavljuje Toma Fila kao da je on zaslužan za to, ali nije. Možda nešto malo. Jer treba znati jednu činjenicu koja se ni danas ne zna. Ovde su, povodom tog zakona, bili tajni protesti koji su dolazili iz Šeste ličke divizije. Oni su na svojim skupovima protestovali i vršili veliki pritisak kod vlasti da se to ukine. I oni više nisu imali kud - morali su da ga ukinu.

A onda, kad je taj zakon konačno ukinut, došla je televizija tu ispred moje kuće. Ispred kuće je izašla moja sestra Nada i oni su joj rekli da je ukinut zakon i zamolili su je da me pita kako ja to komentarišem. A ja sam rekla da ja od toga ne očekujem ništa. I bila sam u pravu.

I dalje se ništa nije promenilo kada se taj zakon ukinuo. I dan-danas je isto. I dalje su oni radili što su radili, niko nije skidao cedulje sa mojih predmeta koje sam dobijala od rođaka, prijatelja i od nesvrstanih koji su me darivali. Oni predstavljaju ogromnu vrednost i ja ne mogu da se pomirim da ti predmeti na sebi nose oznaku izmišljenih darodavalaca, kao da ih je dobijao Tito, a nije. Samo da ja ne bih slučajno dobila ono što je moje i što meni pripada.

JA SAM PRVA ŽRTVA PROGONA KOJI SE NASTAVIO U OLUJI

Trebalo bi da se sazna istina, ali postoje prepreke. Ajmo mi sada opet neku slogu, ajmo ponovo bratstvo-jedinstvo nekakvo, ajmo sada sa Slovincima i Hrvatima prijateljstvo - a da ne raščistimo

Oluju, Jasenovac i Jovanku Broz, kao prvu Srpkinju koju su prognali, a onda i ceo onaj narod u Oluji. Ja sam prva žrtva toga progona.

KAKO SU MI „POMAGALI“

Jednom su mi dodelili jednu ženu da mi nešto pomogne.

Posle tri dana ja je pitam da mi skuva kafu, a ona kaže da nije ničija sluškinja. A tu je zaposlio kum koji je bio direktor ustanove koja se stara o ovoj kući. Neki Aleksić.

U to vreme ovde je bilo petnaest policajaca. Okruživali su me sa svih strana.

Aleksić mi se nije javljao na telefon, nego njegova sekretarica Marina Gavrilović. Rekla sam da ovu ženu više neću, a oni su mi rekli da u sistematizaciji i nemaju to mesto. Ništa tu nije bilo čisto i ko zna za koga je ona tu radila.

Istorija se kod nas ponavlja. Vojvoda Putnik, Milunka Savić... Kako su ti ljudi prolazili?

Takav smo mi narod.

NASLUTILA SAM RASPAD JUGOSLAVIJE

Videli smo, na primer, kad je došlo do raspada Jugoslavije, kakvi ljudi su se tu sve našli.

Ja sam naslutila da će se desiti raspad Jugoslavije. Čak sam i pismeno upozorila Centralni komitet. Ali to pismo nikada nije ugledalo svetlo dana.

Ja sam ih upozorila: ako budu Dolanc i Ljubičić ovakvu politiku vodili, kao što su je do tada vodili, da će naša zemlja doći na ivicu ponora i da će biti jako teško da se iz tog ponora izvučemo.

I došlo je do toga. Došao je Miloševićev rat.

A ja sam dobila odgovor: „Luda žena, šta ona zna. Ko njoj da veruje?“

Upozorila sam ih i to baš onako sa nekoliko detalja i desilo se to da je došlo do tog nesretnog rata i do svega ovoga.

SKANDAL NA PARTIJSKOM KONGRESU

Državni rukovodioci su rekli da sam ja luda žena i da ja propast zemlje prognoziram kao neka ludača.

A ja sam videla da ta politika vodi propasti jednoj, da vodi do ponora, da ćemo se samo jednog trenutka sunovratiti.

I ja napišem pismo za CK. I nosila sam ga lično na sednicu CK jer sam se bojala da ću ako ga stavim u sanduče nestati. A novinari su me sačekali ispred. Oni su mi rekli: „Ne možeš ti na Kongres.“ Ja sam rekla: Neću na Kongres, nego samo da dam pismo.

I onda me okruži 15 policajaca da ja ne bih nekome nešto rekla.

Bio je to veliki skandal.

Moskva (SSSR)

3. jun 1956.

Kairo (Egipat)

5. januar 1956.

STENOGRAFSKE BELEŠKE SA BUVLJAKA

Jednom mi je dežurni policajac doneo pismo koje je nosilo oznaku “Vojna tajna - strogo poverljivo”. Ja sam se, pravo da vam kažem, štreknula i iznenadila. Zapitala sam se: šta to može biti, kakvu to vojnu tajnu i ko sad meni ima da saopšti kada sam ja u najvećoj mogućoj izolaciji? I zašto? I kad sam otvorila to pismo, unutra je bilo obaveštenje koje mi je poslao neki general i u kome je pisalo: “Nećemo vas više grejati, jer nemamo mazuta.” U potpisu ime generala i reči: “Topli pozdravi.”

INTRIGE NIKADA NISU PRESTALE

Na sto pedeset sednica Predsedništva CK govorilo se o meni. Nisu imali pametnija posla. Pričali su o meni, a država im se raspadala. Pedeset sednica imala je vlada o mom slučaju.

Jedna moja rođaka je, kad se raspala država, na buvljaku kupila stenografske bilješke Predsedništva CK o meni, gde su oni to vodili kao nekakav slučaj drugarice Jovanke Broz.

Laž do laži!

Hteli su i da me ubiju.

Raspala se država i dokumenta su se našla na buvljaku.

Tu sam videla šta su sve oni baljezgali o meni.

Oni su se u takve laži upleli da je samo pedeset sednica držala vlada. Tema je bila Jovanka Broz. Nisu znali kako iz tog blata da izađu.

Ali u tim lažima nema šta nema - nameštala i otpuštala generale. Onda se pitamo, a što je radio vrhovni komandant? To niko ne misli o tome. Pa, zaveru pravila sa ličkim generalima. A nisam. Ni sa ličkim generalima, niti sa bilo kim drugim. Najpre sam bila kao zapadni špijun, a onda i ruski. A nisam ničiji. Niti sam bila, niti sam sad, niti ću ikada biti bilo čiji špijun.

Onda su pričali i da sam bila u Moskvi na obuci, pre nego što sam se udala za Tita - a ja nikada u tom periodu nisam bila u Moskvi, u Rusiji.

Kad počnu lažima nekoga da kleveću, tome kraja nema. I kako čovek protiv toga da se bori?

Kada uzmete da pogledate, masa naših ljudi, od ovih rukovodećih iz Titovog tima - svi oni su otišli u grob sa paketom laži. Svakome se nakalemilo nešto.

tim i takvim stvarima, niko ne govori ništa. Sad se ponovo uvodi nešto: ne sme se ovo, ne sme se ono.

PRVI SUSRET SA KUĆOM U KOJOJ SADA ŽIVIM

Sudbina je htela da bude tako da sam ja ovu kuću u kojoj sada živim prvi put videla i ušla u nju 1945. godine. U njoj je bio smešten štab Gardijske brigade, a ja sam tu došla da mi naprave propusnicu da uđem u Beli dvor, kako bih se javila na novu dužnost, na koju sam tada bila raspoređena.

A kad je trebalo da se održi konferencija nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine, ja sam dobila zadatak da obiđem kuće koje su dolazile u obzir da se u njih smeste šefovi država koji su dolazili na taj skup. Da bude sve kako treba, na najvišem mogućem nivou, da se ne obrukamo.

U to vreme vojska je adaptirala ovu kuću, čak su hteli i u hotel da je pretvore, ali su nekako to uradili tako da ona nije postala ni hotel, ni vila nego, eto tako, nešto između.

dobro se sećam da sam tada pitala jednog čoveka koji je tu radio, da li je s tom kućom sve pravno rešeno. I taj čovek, on je valjda tu bio tehničar ili inženjer, rekao mi je da je država tu kuću kupila od predratnog trgovca Petrovića, koji je prodao zato što nije želeo da se posle njegove smrti njegova deca posvađaju oko nje pa da to na vreme reši.

VOJNA TAJNA: “UKIDAMO VAM GREJANJE”

Tako su mene doveli ovde, u tu kuću, i rekli mi da je to privremen smeštaj. A kuća pre toga decenijama nije održavana i već je bila propala, skoro urušena, a nekad je bila lepa, porodična kuća.

U ovoj kući je sve propalo, uništila je voda i vlaga, ništa ne funkcioniše. Buđ je na sve strane, otpao je malter, dotrajale vodovodne i električne instalacije, prokišnjava, grejanje godinama nisam imala.

Jednom mi je dežurni policajac doneo pismo koje je nosilo oznaku “Vojna tajna - strogo poverljivo”. Ja sam se, pravo da vam kažem, štreknula i iznenadila. Zapitala sam se, šta to može biti, kakvu to vojnu tajnu i ko sad meni ima da saopšti kada sam ja u najvećoj mogućoj izolaciji? I zašto? I kad sam otvorila to pismo, unutra je bilo obaveštenje koje mi je poslao neki general i u kome je pisalo: “Nećemo vas više grejati, jer nemamo mazuta.” U potpisu ime generala i reči: “Šaljem vam tople pozdrave.”

VODA S KROVA ME ZAMALO NIJE UBILA

Prve godine u spavaću sobu na mene se sručila ne znam kolika količina vode. Jedva sam živa ostala. Mogla sam poginuti. Sve je bilo poplavljeno. U podrumu je voda bila do kolena.

Kada sam to prijavila nadležnima, neki Ružić je rekao da ja to sve izmišljam. Pa, kad se posle, ipak nekako smilovao da dođe da vidi šta se dešava, zatekao me je u podrumu u gumenim čizmama, u vodi koja mi je bila do kolena. Uverio se da ne izmišljam, ali ništa nije preduzeo, iako je kuća u državnoj svojini i država je dužna da je se brine o njoj i da je održava.

Pa, molim vas lepo, neću ja ovu kuću odneti sa sobom u grob, ovo ostaje državi i država o njoj treba da se brine, da je domaćinski održava, a ne da je ostavi da ovako propada i da se urušava.

U Beogradu, na prijemu u čast Nikite Hruščova

2. jun 1955.

Asmara (Etiopija)

2. februar 1959.

GREJALA SAM SE VRELOM VODOM U PLASTIČNIM BOCAMA

Sipala sam vrelu vodu u plastične boce od kisele vode i iz kupatila, koje se nalazi u prizemlju, nosila sam te boce s vrelom vodom na sprat, gde mi je spavaća soba, i ređala ih u krevet. Sipala sam vodu da bude što vrelija kako bi duže držala toplotu. I tako sam po nekoliko puta silazila sa sprata, iz spavaće sobe do kupatila, sipala vrelu vodu u boce i nosila ih iz prizemlja gore do kreveta. Nekoliko puta sam se tokom noći i opekla na te boce. Imala sam opekotine od te vrele vode u flašama.

KUĆA OŠTEĆENA TOKOM BOMBARDOVANJA

Kad hoću da izađem napolje, strepim da se ne uruše stepenice ispred ulaznih vrata, u tako su lošem stanju. Tim pre što je za vreme bombardovanja 1999. godine kuća dodatno oštećena, kada je nedaleko od nje pogođen Maršalat. Tada je od udara bombe, od sve te siline, kuća pomerena iz temelja. Pa, ako se sruši, ima da smisle da je Jovanka lično i ovu kuću srušila. Kad su izmislili i plasirali o meni kojekakve ostale laži, što mi još i ovu ne bi pridodali?

A zimi, kad ima dosta snega, strah me je da se krov ne uruši i da me ne zatrpa, u tako je lošem stanju, decenijama na njemu ništa nije rađeno. Ja zimi ne mogu ni korak da maknem iz kuće u dvorište jer sneg niko ne čisti, aja sama ne mogu.

I danas postoji samo jedan ugao u kući u kojem ne prokišnjava. Kad padne kiša, ja mogu samo da sedim u tom uglu da ne pokisnem.

OPEKOTINE OD VRELE VODE

Dok nisam imala grejanje, godinama sam se snalazila, pitajući se da li ću preživeti sneg i mrazeve. Jer radijatori nisu radili, a električne instalacije su i dan-danas u stanju raspada, da se ne može nikakva grejalica uključiti jer bi moglo doći do haosa, pa da se sve to zapali i da cela kuća izgori. I tako sam se ja godinama smrzavala.

Sipala sam vrelu vodu u plastične boce od kisele vode i iz kupatila, koje se nalazi u prizemlju, nosila sam te boce s vrelom vodom na sprat, gde mi je spavaća soba, i ređala ih u krevet. Sipala sam vodu da bude što vrelija kako bi duže držala toplotu. I tako sam po nekoliko puta silazila sa sprata, iz spavaće sobe do kupatila, sipala vrelu vodu u boce i nosila ih iz prizemlja gore do kreveta.

Nekoliko puta sam se tokom noći i opekla na te boce. Imala sam opekotine od te vrele vode u flašama.

A često sam ruke jedino mogla da zagrejem držeći ih na tim bocama s vrelom vodom. Jer ja grejanje u kući godinama nisam imala.

A kod policajaca iz obezbeđenja u sobici postojala su dva radijatora koja su radila, pa preko dana, kad bi policajci iz obezbeđenja završili smenu i otišli jer dežuraju samo noću, ja bih ulazila u njihovu sobicu da se ogrijem.

Skupim se tu, ponese nekog knjigu fli nešto radim jer jedino su tu radila ta dva radijatora i jedino je tu, kod policajaca, bilo toplo.

Tako sam preživljavala te hladne dane. Ni sama ne znam kako sam ostala živa.

KUĆA U STANJU RASPADA

Dok se ne bude neki forum pozabavio mojim slučajem i dok ne odluče da li hoće da mi daju prava ili ne, ništa se neće desiti. O tome se mora neka odluka doneti, a ne izjave davati. Šta meni pripada? Na šta ja imam pravo? To se mora javno objaviti. Onda se neće usuditi svako sa strane da radi šta hoće i kako hoće.

Evo, Ljajić se stvarno založio, zbilja iskreno se založio. Njemu mogu biti zahvalna što nisam umrla od zime. On mi je ipak nekakvo grijanje donekle osposobio u delu kuće i bio je tu sve dotle dok se to nije rešilo. Ali evo sad su iskrslili i neki drugi problemi u odnosu na stanje u kući koja je u sve gorem stanju.

Ovo je izgleda jedina kuća koju je država svojevremeno otkupila od vlasnika i država može slobodno da raspolaže, a s drugim kućama nisu raščišćeni imovinski odnosi.

Ja neću da mi neko da nešto što je tuđe, pa da mi neko svaki dan preti da se iselim.

ŠEF DB NIJE DAO DA MI SE POPRAVI KROV

I kad je ponovo, po ko zna koji put, kuća bila poplavljena, obavestila sam tome novog šefa službe koja se starala o kući Janjuševića, koji je došao umesto Ružića. Rekao mi je da će majstori doći u ponedeljak, pošto je tada bio petak. Nekoliko ponedeljaka je prošlo i niko se nije pojavio, nikakvi majstori nisu došli.

Posle ni sama ne znam koliko vremena, pojavio se ponovo taj Janjušević rekao mi je: „Ja bih vam pomogao, ali mi ne da Radonjić“. A ispostavilo se da je taj Radonjić, koji nije dao da mi se popravi krov, onaj isti Radonjić iz DB-a koga su posle gonili zbog Vuka Draškovića i Ćuruvije.

Pa, eto, mogu i mene na taj njegov spisak da stave.

KO JE POKRAO SREDSTVA ZA KUĆU?

U javnosti se često govorilo kako se velike pare troše na popravku moje kuće. A ne troši se ništa, kuća je u raspadu, samo gledam kada će se krov srušiti na mene, ili ću u zemlju propasti.

I ja se sad pitam kuda su odlazile sve te pare za koje su tvrdili da se ulažu u opravku ove kuće. Jer ovde uložene nisu. Ko je pokrao ta sredstva za koja su pričali da su ovde uložena?

A nije ništa uloženo, to se i običnim okom može videti.

Niko ne zna, ni ja niti naš narod, kud su otišla ta sredstva koja su navodno planirana da se ova kuća popravi. I nikad se neće znati ko je to pokrao jer nikad niko to neće hteti da istraži.

Ali, jedno je sigurno - oni za Jovanku nisu ništa učinili.

Nisu ništa učinili ni za ovu kuću, koja nije moja, koju ja samo koristim. Ova kuća je državna imovina i oni dozvoljavaju da propada ovo što je državno, i to je nedopustivo. To je sramota. Pa nije ovo samo nebriga o meni, ovo je nebriga i o državnoj svojini.

U Vašingtonu sa predsednikom SAD Džonom Kenedljem i njegovom sestrom Enis **17. oktobar 1963.**

U Beogradu, sa predsednikom SAD Ričardom Niksonom i njegovom suprugom Pet **30. septembar 1970.**

Na Brionima, sa kubanskim predsednikom Fidelom Kastrom

7. mart 1976.

Brdo kod Kranja

11. novembar 1964.

MILOŠEVIĆEVE I TADIĆEVE PORUKE

A pošto se Milošević baš u to vreme useljao u Užičku 15, koja je bila puna Titovih i mojih privatnih stvari, ja sam ubeđena da su oni i napravili celu tu predstavu s navodnom rekonstrukcijom ove kuće samo da zabašure to da se on useljava u Užičku 15 i da, tobože, eto, misli i na mene, kako da mi pomogne. A niti je Milošević mislio, niti ga je bilo briga kako ja živim i u kakvim uslovima. Jer da jeste, ne bi me obmanjivao, nego bi nešto i uradio. Da je hteo, mogao je. A nije.

MILOŠEVIĆ ME JE OBMANJIVAO

Kad sam ja u pitanju, i Milošević je bio isti kao i njegovi prethodnici.

Poslao mi je jednom Jugoslava Kostića, s jednom delegacijom, sastavljenom od nekih pravnika. Tu je mene Kostić pred njima hvalio kako sam ja zaslužna za državu i kako sam je dostojanstveno predstavljala. Čak je rekao kako će meni oni ovu kuću skroz popraviti i pokloniti. Ja sam se tu u čudu našla, ali kao i svaki put od obećanja nije ništa bilo. Samo prazna priča.

Kostić mi je rekao da imam petnaest dana da spakujem stvari da bi moglo da se pristupi renoviranju. I ja sam to i uradila, sve sam sama pakovala.

Onda me je posetila Cica Knežević, koja je rekla da dolazi u ime Miloševića. Kao njegov sekretar, tako nekako. I ja sam onda pitala, interesovalo me je, ko će obezbediti sredstva za sve te popravke, za renoviranje kuće. Ona mi je na to odgovorila da su sredstva već obezbeđena i da to nije moja briga, nego njena.

Posle toga smo jednom razgovarale telefonom i ona mi je rekla da trenutno nema para i da se radovi odlažu za petnaest dana. A moje stvari spakovane i ja čekam rekonstrukciju koju su mi obećali.

Posle sam ja nju zvala telefonom nekoliko puta, ali ona nikada više nije htela da se javi i nikada se više nisam čula s njom. Kada bih pozivala, javljala se njena sekretarica koja mi je govorila te da je na sastanku, te da je zauzeta, da ne može sada da priča, da je na putu i šta mi sve nije govorila kako bi je opravdala što se ne javlja...

I ja sam posle prestala da zovem jer je i to, kao i sve pre toga, bila jedna velika laž i obmana i njima nije padalo na pamet da bilo šta urade da se ova kuća dovede u pristojno stanje.

A pošto se Milošević baš u to vreme useljao u Užičku 15, koja je bila puna Titovih i mojih privatnih stvari, ja sam ubeđena da su oni i napravili celu tu predstavu s navodnom rekonstrukcijom ove kuće samo da zabašure to da se on useljava u Užičku 15 i da tobože, eto, misli i na mene, kako da mi pomogne.

A niti je Milošević mislio, niti ga je bilo briga kako ja živim i u kakvim uslovima. Jer da jeste, ne bi me obmanjivao, nego bi nešto i uradio. Da je hteo, mogao je. A nije.

SVETOZAR MAROVIĆ ME JE IGNORISAO

Sad kad bi neko otišao u Crnu Goru, pa da nađe i intervjuiše onoga što je bio predsednik Republike, onoga Marovića. Pa da ga neko pita: „E, šta si ti radio tada?“, kada sam ja kukumavčila i

molila i pismeno i usmeno: „Pomozite mi“. A on ništa nije uradio, nije mi ni odgovorio. Potpuno me je ignorisao. Vrlo se bahato ponio tada.

A sada je trenutak da neko izazove sve te ljude koji su to radili i koji su se tako ponašali prema meni. Da kažu ako hoće, a ako neće ne moraju. To se sve događalo u njihovo vreme. Potpuno su se oglušili o sve.

PISMA DRŽAVNIM ORGANIMA

Ne zna se broja pismima koja sam upućivala državnim organima. Ima tih pisama koja sam ja pisala na sve strane. Ona su rasuta namerno.

Morala bih da vidim u ovoj krađi koja se desila čega od tih pisama nema. Šta su lopovi odneli.

A ima tih pisama, ja čak mislim, preko stotinak. To su dokumenta. A onaj nesretni Centralni komitet i ta družba su se oglušivali na sva moja

pisma, omalovažavali me govoreći: „Ma šta ona zna iz pozadine. Ko je ona? Šta nas briga šta ona piše.“

OSAM GODINA BEZ GREJANJA

S vremena na vreme dođu kao neki majstori, pogledaju, klimaju glavom i odu.

A problemi ostaju i kuća se urušava. Instalacije su toliko loše i voda prodire kroz njih, pa se može desiti da se cela kuća zapali i da izgorim u njoj.

Osam godina ja nisam imala grejanje.

I kad je u ovaj kraj došao toplovod, oni ga nisu meni priključili, iako se nalazio samo koji metar od ove kuće, zato što su se sporili s vojskom ko to treba da plati. I dok su se oni godinama preganjali čija je to nadležnost, ja sam se smrzavala.

Komandant garde Ćosić mi je obećao da će se grejanje osposobiti za osam dana, ali ni od toga nije bilo nikakve vajde jer je on posle smenjen, kada se dogodilo ono ubistvo vojnika u kasarni u Topčideru.

Na kraju je grejanje priključeno kad mi je to obećao Rasim Ljajić, ali opet ne u celoj kući. Grejanje mi radi samo na donjem spratu, jer ima nekakav kvar koji niko od majstora nije uspeo da pronađe.

Zahvaljujući Ljajiću, krenuli su da popravljaju krov i vodovodne instalacije, ali su vodoinstalateri, koji su počeli da rade, posle dva dana povučeni, jer su morali hitno nešto da popravljaju u Klubu poslanika. A krpljenje krova je prekinuto jer je počela zima, pa je sve zaustavljeno i voda i dalje curi posle svake kiše.

TADIĆ JE OBEĆAO I SLAGAO

Predsednik Tadić je tri puta govorio da će doći dok je bio predsednik. Tri godine je obećavao.

Moj prethodni advokat je išao kod njega. Tadić je rekao da je to svinjarija šta se sa mnom radi.

Čak je rekao i da sam ja neka istorijska ličnost i da se to tako sa mnom ne bi smelo događati, ali više od toga nije bilo ništa. Došao nije, a svašta se nastavilo događati.

AUTOMOBIL DECENIJAMA NA POPRAVCI

Mercedes koji mi je bio dodeljen i koji je vozio Stevo Jekić proizveden je 1980. godine. Taj auto

sam povremeno koristila, kad treba da odem na Titov grob.

A onda je za vreme rata vozač Jekić raspoređen da vozi UNPROFOR. Tako ja od tada nemam na raspolaganju kola kojima bih mogla da odem ni na Titov grob.

Kažu da su ta kola na popravci, a to traje već godinama.

I sada, ako bih ja zamolila nekog rođaka da me odveze, ja bih morala to da prijavim i da tražim dozvolu za tako nešto.

A vozač Tešanović, koji je zamenio Jekića, upozorio me je da će mi ponuditi neka kola sa otpada koja on neće da prihvati jer su havarisana.

Eto, tako ja odavno nemam više nikakav prevoz. Sedim u kući i nigde ne mrdam iz ovog zatvora koji se urušava i koji će se na kraju i srušiti jer je posle bombardovanja cela kuća iz temelja pomerena.

Pont Sent Esprit (Francuska)

12. maj 1956.

TERALI SU ME DA TUŽIM TITOVE SINOVE

*I onda su pokušali da igraju neku igru u kojoj
su mene terali da ja tužim Titove sinove,
ali ja to nisam htela jer oni meni nisu ništa krivi
za ovu otimačinu koja se sprovodi nada mnom.
Nisu meni kriva Titova deca što ja nisam ništa dobila,
nego mi je kriva država koja je meni sve otela
i koja me decenijama progoni
kao da sam najveći kriminalac i zločinac.*

BILA SAMI ŽRTVA RAZLAZA SRBIJE I CRNE GORE

Kada se raspala ova poslednja zajednička država, tačnije ova koja se zvala Srbija i Crna Gora, ja šest meseci nisam dobila ni dinara jer se nije znalo u čiju nadležnost ja spadam kad smo posle otcepljenja Crne Gore postali samostalna država Srbija. I nisu mi davali ni dinara.

Samo mi je jedna rođakica donosila malo potrepština, neko voće i tako to. Na tome sam mesecima živela. Jedva sam preživela taj period.

I ja ih pozovem i kažem da ja nemam od čega da živim, da hleba nemam da jedem.

I meni onda oni kažu: „Razmotrićemo vaš slučaj, možda vas stavimo u Ministarstvo rada“. A ja im kažem: „Nemojte molim vas, pa ja nemam nikakve veze s radom. Ja nikada nisam formalno bila u radnom odnosu.“

A onda oni meni kažu: „Dobro, onda ćemo vas staviti u Ministarstvo prosvete“. A ja ću njima: „Nemojte molim vas, pa ja ni s prosvetom nemam nikakve veze. Ako može, stavite me na neku stavku u Vladu.“ Jer, računam, danas svaki čas ukidaju jedna ministarstva i uvode druga, pa šta ću ako ukinu rad ili prosvetu, onda ja opet ništa neću primati, pa ću morati ponovo da ih molim kako bih imala od čega da živim.

Ovako, računam, stavite vi mene na neku stavku u Vladu, jer Vladu sigurno nikad ukinuti nećete. Tako mi je nekako najsigurnije, kad sam već mimo zakona i kad nemam penziju kao sav normalan svet. Nego ovu milostinju, koju mogu da ukinu jednim potezom pera.

Jer ja kao supruga predsednika zemlje, kao borac iz rata, nosilac Spomenice i potpukovnik imam pravo na penziju, na adekvatan smeštaj, a ne na privremena i nesigurna rešenja, mimo zakona, koja mi svakog trenutka neka sila može uskratiti.

Pa, moliću lepo, meni i tu nadoknadu mogu ukinuti kad god hoće, mogu me i iz ove kuće na ulicu izbaciti kad god požele. Kao da ja ništa ovoj zemlji nisam doprinela. To je tako ispalo da sav moj rad i trud nemaju nikakvu vrednost, a da ja nemam nikakvu sigurnost. A eto, desilo se to da su bila to takva vremena i ja sam se trudila da dostojanstveno predstavljam našu zemlju, kad god sam bila u prilici u svakoj situaciji. Da učinim sve to je bilo do mene za tu državu i njene interese. Ali koga to briga danas.

Zato ja i živim iz inata da ispravim ovu nepravdu i boriću se protiv te nepravde dokle god dišem.

TITOVA IMOVINA I NASLEDNICI

Ja i Tito smo živeli u našoj kući. Sem nas dvoje, tu nije živeo niko.

Titova deca su imala oformljena svoja domaćinstva i svoje porodice.

Živeli smo samo nas dvoje. Bio je to brak bez dece. Imovina koja se zatekla tamo posle njegove

smrti stvorena je u naše vreme.

Titova deca su tada, kad je došlo do toga, pokojni Titov sin Žarko je još uvek bio živ, rekli da sve poklanjaju državi. Međutim, Žarko se pokolebao kasnije, pa je tužio državu i tražio da se održi ostavinska rasprava.

Ja sam ovde ostala u najgoroj situaciji, najviše oštećena.

Titova deca su imala svoja odvojena domaćinstva, a nas dvoje smo živeli sami, u braku bez dece.

Oni imaju i dobili su nešto, njima niko ništa oteo nije, a meni su oteli sve i ja ni na šta nemam pravo.

Hrvatska se pobrinula da Mišo dobije kuću koju su Tito i Mišina majka Herta imali u Zagrebu. A dobio je i stan. Ima i vinograd koji je Tito kupio u Samoboru.

A Žarko je ovde imao državnu kuću koju je njegov unuk prodao. I u Kumrovcu je dobio vinograd s kućicom. I njegova deca dobila su stanove ovde. Tako da su se oni na neki način materijalno podmirili.

Ja sam ostala bez igde ičega. Jedino ja nisam dobila nijedan jedini kvadrat, jedino ja nisam ostvarila nikakvo pravo iako smo mi stvarali imovinu u našem braku. Pa ja sam bila poslednja odbrana Titova i svojim životom bih štitila njegov život da je neko na njega nasrnuo. To su činjenice jer ja sam mu bila najbliža, uvek pored njega.

I onda su pokušali da igraju neku igru u kojoj su mene terali da ja tužim Titove sinove, ali ja to nisam htela jer oni meni nisu ništa krivi za ovu otimačinu koja se sprovodi nada mnom. Nisu meni kriva Titova deca što ja nisam ništa dobila, nego mi je kriva država koja je meni sve otela i koja me decenijama progoni kao da sam najveći kriminalac i zločinac.

Verujte mi da sam duboko povređena da se čak i moji lični predmeti na izložbama pokazuju kao da su državna svojina, kao da ih je poklonio neko pitaj boga otkuda. To je otimačina na kvadrat. A o tome se ne priča.

Svi znaju sve, a niko nema tri čiste da nešto kaže u prilog meni. A to su zločini. Ovo što se nada mnom radilo to je ravno zločinima. A ovi koji su to radili oni se nagrađuju i njima se podilazi.

Beograd

15. maj 1953.

U Beogradu, sa grčkim kraljem Pavlom

7. septembar 1955.

U Beogradu, na prijemu u čast Dana Republike

29. novembar 1955.

Beograd

21. januar 1960.

TRIDESET TRI GODINE BEZ OSTAVINSKE RASPRAVE

Međutim, s obzirom na ovo stanje kakvo je u zemlji kod nas, evo godinama traje, uvek sam mislila neću još i ja da dolivam ulje na vatru koja gori. Pa neću ja da tužim državu u Strazburu, da ja državi otežavam, iako je meni država otežala sve što je mogla i učinila me građaninom drugog reda, građaninom bez ikakvih Ijudskih prava. Bez krivice osuđenom i prognanom. Uvek sam mislila to će se ovde uraditi. Trebalo bi da se to ovde uradi. Međutim, to neće niko da pomakne s mrtve tačke.

POLITIČARI KOČE OSTAVINSKU RASPRAVU

Od Titove smrti do danas nema ostavinske rasprave. Pune trideset tri godine. Sud je tražio ostavinsku raspravu prošle godine. Međutim, to drže političari i ne daju da se napravi ostavinska rasprava. To je nekome u interesu da se nikada ne desi. Zbog toga sam ostala bez igde ičega. Bez jedne jedine stvari koja je u mome vlasništvu.

Ta rasprava je ponovo negde zapela i neko ponovo hoće to da zaustavi, da se sve stornira i da meni ne daju ništa što mi inače po zakonu pripada. Čak ni moje lične predmete, koji su mi, bez ikakvog prava, silom oduzeti.

Kako ovo sve do sad ide - to je sve traljavo do Boga miloga. Mada ako čovek sam sebi ne pomogne, neće ga niko pogledati. Jer oni uvek imaju preča posla i šta da radim. Moram sama za sebe da se borim.

Meni bi bilo sigurno da se završi ostavinska rasprava, da znam čime ja to raspolažem i šta je to moje. Samo smo ja i Tito živeli u toj kući. Titovi sinovi i unuci živeli su u odvojenim domaćinstvima.

A kako ide taj proces, to najbolje govori jedan detalj iz suda. Jednom, kad sam ja došla u IV opštinski sud, doveo me Fila, bio je tamo jedan sudija i on je meni pokazao knjige koje su mu predali - popis stvari. Ja sam to letimično pogledala i shvatila da su to samo manje vredne stvari. A svega drugog - što je mnogo vrednije - nema. Nije na spisku. Neko je to sklonio. I ja nisam mogla da se složim s time da je to popis imovine kad to nije tačno. I rekla sam mu: „Mi nemamo šta ovde da razgovaramo. Kada budete imali kompletan popis imovine, onda možemo da razgovaramo.“ A onda je on, kada smo izlazili, na izlazu rekao Tomi Fili: „Jedni su mi došli i rekli su - dajte joj sve što traži, a drugi su došli i rekli su - ne dajte joj ništa“. A ti koji su reldi ne dajte ništa - to su bili Srbi. A taj sudija je još živ i mogao bi ga neko pitati da to sve potvrdi. I da kaže koji su to bili jedni, a koji drugi. I šta sve na tom spisku nedostaje.

JA SAM ŽILAVA LIČANKA

Ja živim onako kako drugi hoće, kako moram.

Živim iz inata i dok sam živa boriću se za pravdu i za ono što meni pripada. Ja sam žilava Ličanka, takva sam, takva ću i umreti.

Nisam ja neki protokolarni ukras koji oni tek tako mogu da odstrane, da ponište i unište. Gde sam ja bila za ukras? Ja sam rintala znate kol'ko.

Imam čelične živce i, hvala bogu, čuva me zdravlje, pa ćemo se još preganjati.

Godinama mene zastrašuju, iscrpljuju, maltretiraju, jer misle da će, ako ubiju mene, ubiti i sve tajne i vruće teme koje se još iz tog doba, iz Titovog života, ovde provlače. A to neće moći.

Godinama živim s tim užasnim klevetama i podmetanjima i čudim se kako im to već nije dosadilo. Šta sve nisu izmislili. Da se borim za vlast, a ja sam samo htela da pomognem Titu i da mu olakšam svakodnevni život. Te da sam špijun, i zapadni i ruski. Te da sam spremala puč. Da sam postavljala generale. Da imam negativan uticaj na Tita i na njegovu politiku, a on ni najmanje nije bio čovek na koga bi žena mogla uticati. Rekli su čak i da mu smetam na poslu, a dešavalo se da, kad nisam jedan dan uz njega, on zove i zahteva da se odmah vratim. Svašta su lagali i koliko je laži bilo, toliko je i mučenja mene bilo i psihološke torture kojoj sam svih ovih godina izložena. Pa da je išta od toga tačno bilo, oni bi me odavno streljali. A nije bilo tačno. Sve su to bile samo laži. Bile i ostale.

SUD U STRAZBURU

Bavila sam se mišlju da se obratim i sudu u Strazburu.

Da lopovi otvore oči, da vide malo da to ne može tako.

Ja sam razmišljala: ima Strazbur, a imaju i Ujedinjene nacije. Možda bih i dobila u Strazburu, ali ne verujem puno. Pitanje je i kako bi se taj strazburški sud prema tome odnosio, jer ja sam ipak Srkinja.

A našoj državi to bi bio jedan veliki minus. Ali oni su zaslužili da im ja to priredim. Meni država ništa pomogla nije i ne bih imala razloga da je štitim.

Međutim, s obzirom na ovo stanje kakvo je u zemlji kod nas, evo godinama traje, uvek sam mislila neću još i ja da dolivam ulje na vatru koja gori. Pa neću ja da tužim državu u Strazburu, da ja državi otežavam, iako je meni država otežala sve što je mogla i učinila me građaninom drugog reda, građaninom bez ikakvih ljudskih prava. Bez krivice osuđenom i prognanom.

Uvek sam mislila to će se ovde uraditi. Trebalo bi da se to ovde uradi. Međutim, to neće niko da pomakne s mrtve tačke.

Imam jednu rođakinju koja je stručnjak za ostavine. Nju sam zamolila da izvrši primopredaju s Filom. Trideset godina je prošlo i ja od toga ništa imala nisam.

Kad bi se ceo predmet izanalizirao, to bi bilo interesantno da se vidi kako se to bojkotujem ja i kako nikakva prava u ovoj državi nemam.

Tampaksiring (Indonezija), na dočeku Nove godine

31. decembar 1958.

Beograd, rezidencija u Užičkoj 15

8. februar 1964.

Brdo kod Kranja

11. november 1964.

TAJNA TITOVOG SEFA

A onda se desilo to da su taj sef otvorili bez moga prisustva i prisustva drugih Titovih naslednika ili naših advokata. Pa se sada od toga pravi nova neka misterija jer meseci su prošli od kada je ta komisija taj sef otvorila, a jedne reči nema da se kaže šta je tamo pronađeno. I sad je Svetlana, Titova unuka koja živi u Sarajevu, izjavila da će tužiti Nikolića zato što nas je prevario, i to da će ga tužiti Sudu u Strazburu. To je dosta publiciteta imalo u svetu. Međutim, ovde se niko ne osvrće na to. Bio bi red da su nas zvali na otvaranje sefa. Formalno bi to bio red.

NALOG PREDSEDNIKA SRBIJE DA SE OTVORI TITOV SEF

Kada je gospodin predsednik države nagovestio da će se otvoriti Titov sef, ja sam to pozdravila. To je trebalo da bude jedan jako dobar potez jer treba videti šta ima i šta je ostalo, jer tamo u tom muzeju zaposleni su bili kriminalci i ja sam o tim kriminalcima stalno govorila.

Nameštali su svoje produžene ruke, rođake, strine, babe, tetke. Krali su i prodavali stvari za koje su bili zaduženi i niko nije za to odgovarao. Ja sam zato toliko povređena. Sve ove godine sam živa i zdrava, a niko me ništa nije pitao.

Inače, ja mislim da se u tom sefu mogu naći pare od autorskih prava koje je Tito dobijao, neka dokumentacija i nešto od uštedevine i Titove plate iz poslednjih godina, kad su nas razdvojili i stavili u izgnanstvo. A oni su rekli da on nije imao platu i da ja zato ne mogu da dobijem penziju, pošto ne mogu da izračunaju kolika bi ta penzija bila. I onda dobijam nekakvo primanje koje nije zakonska penzija i nije sigurno, jer ako neko odluči tako, i to mogu da mi oduzmu, kao sve što su mi oduzeli.

A onda se desilo to da su taj sef otvorili bez moga prisustva i prisustva drugih Titovih naslednika ili naših advokata. Pa se sada od toga pravi nova neka misterija jer meseci su prošli od kada je ta komisija taj sef otvorila, a jedne reči nema da se kaže šta je tamo pronađeno. I sad je Svetlana, Titova unuka koja živi u Sarajevu, izjavila da će tužiti Nikolića zato što nas je prevario, i to da će ga tužiti Sudu u Strazburu. To je dosta publiciteta imalo u svetu. Međutim, ovde se niko ne osvrće na to.

Bio bi red da su nas zvali na otvaranje sefa. Formalno bi to bio red. Tu se ne radi o sefu i polugama zlatnim ili ko zna još o čemu, tu se radi pre svega o nekim tekstovima i dokumentima. A sad je sve to zaustavljeno i ništa se o tome ne zna šta je unutra pronađeno. I naravno da se iz toga svakakve nove sumnje rađaju, pa se čovek pita kome i zašto to treba. Umesto da se stvari raščišćavaju i da se sazna prava istina.

POLITIČARI NEMAJU KIČMU DA REŠE MOJ PROBLEM

Možda bi se i Skupština mogla pozabaviti time, tim mojim problemom, mojim progonstvom, mojom situacijom i obespravljenošću kojoj sam izložena. Jer nije to baš bez osnova da bi se i

Skupština time mogla pozabaviti.

Ja sam probala i s Dačićem da se ovo reši, ali ništa od toga nije bilo. To je jedan stav da se to ne rešava. Ja sam pokušala s gospodinom Dačićem da vidi ove lopove što su mene gonili, da se to preispita i ko je njima naređivao da rade takav zulum nada mnom, pa čak i da mi prete ubistvom. Da se počne od toga, pa da se do kraja vidi šta se sve to dešavalo jer bi to trebalo raščistiti dok sam ja živa još. Ali tu nema kičme da se to uradi. Tu treba imati i hrabrosti i smelosti i volje da se u taj problem zađe. Samo, toga nema. A to nije nekakav nerešiv problem.

Evo, na primer, sud traži da se ostavinska rasprava napravi, a neko od političara ne da da se u taj problem dirne. Da se vidi šta je šta i šta je čije. I sad se ja pitam: ko to ne da i iz kojih interesa?

ZAŠTO VIŠE NE IDEM U KUĆU CVEĆA?

Kriminalci koji su me progonili i otimali moje stvari počeli su da me dočekuju kad dođem u Kuću cveća. Zar da dopustim da me ispred Kuće cveća dočekuje Ognjen Grković, Ljubičićev sekretar koji me je izbacio iz Užičke

15 i tražio da potpišem da sve što imam i što je moje ostavljam državi i da budem srećna što su me ostavili živu?

On i njemu slični bi sada da se sve to zaboravi i da speru ljagu sa svog obraza, ali ja im to, dok sam živa, neću dozvoliti.

A taj Grković je posle unapređen, dobio je viši čin, valjda kao nagradu što me je uspešno zlostavljao.

Protestovala sam nekoliko puta da ih udalje kad ja dolazim, meni oni ne trebaju da me čekaju. Nisu hteli da mi izađu u susret.

A već godinama su mi uskraćena i kola kojima bih mogla da dođem na Titov grob. A kada bih zamolila nekog rođaka da me odveze do Kuće cveća, morala bih to da prijavim i da za to tražim dozvolu kao da sam najopasniji državni neprijatelj.

Onda sam ja posle rekla: „E, pa hvala lepo, onda ja tu više dolaziti neću“. Zato više ne idem tamo.

A kad se postavljalo u javnosti pitanje zašto me nema u Kući cveća na dan Titove smrti - onda su oni lagali da sam bolesna. A nije tačno. Zdrava sam, samo ne dozvoljavam da me ponižavaju i da sa mnom peru pod. A dešavalo se i da slažu da sam dolazila, ali da izbegavam javnost, ali i to su bile laži. Godinama nisam tamo bila.

Eto, to se događa. Samo se gurnu neke laži i niko ne odgovara za to.

Šta je sledeće? Hoće li opet reći da sam luda ili bolesna, kakvu će gadost meni smisliti?

Pa, eto, napisali su da je onaj Vikiliks objavio depešu iz američke ambasade kako sam ja navodno bila u američkoj ambasadi i pričala im kako sam organizovala susret Tita i Draže u Kninu. Pa to je neverovatna laž. Ja bila u američkoj ambasadi? Svašta! Nikada nisam bila u američkoj ambasadi! Nikada! A nisam im ni mogla tako nešto reći jer to nije istina. Pa, ko god malo zna istoriju, znaće da ni Tito ni Draža za vreme rata nisu bili u Kninu.

kako bih onda ja tako nešto nekome mogla reći? Jer ja sam za vreme rata bila još u Lici kad su se Tito i Draža sastali u Srbiji.

Svašta se danas piše i svašta se laže. Ali to je druga priča.

Brdo kod Kranja

11. novembar 1964.

U Beogradu, sa etiopskim carem Hajlom Selasijem

20. jul 1954.

POSLEDNJA PROVALA U MOJU KUĆU NIJE SLUČAJNA

Ja znam samo jedno, da to nisu bili obični lopovi, provalnici. Oni su tačno znali šta traže i poslali su od onih koji se boje moje istine, koji se boje onoga što ja znam o Titovom vremenu. I ova provala, koja se meni desila, usmerena je da na to da se ja zaplašim.

PROVALA U KUĆU USRED DANA

I ova poslednja krađa i provala u kuću u kojoj živim samo je još jedan od pritisaka u vezi sa ostavinskom raspravom, koja se, evo, ni posle trideset tri godine od Titove smrti još nije održala, da bi se utvrdilo šta to meni, kao Titovoj udovici, pripada i čime ja mogu da raspolažem.

Pa, našoj zemlji koja je ugrožena na svim frontovima i u problemima do guše samo još fali ovakva bruka koja je odjeknula celim svetom, da je Titova udovica opljačkana usled bela dana, u kući čiji je vlasnik država Srbija.

Jer svi znaju da to nisu uradili obični provalnici i to je bruka za našu državu.

Trideset tri godine ja živim u samici, u izolaciji. Kao u logoru. Bez krivice kriva i osuđena od moćnika koji su bili najgori Titovi poltroni, a onda postali sudije i dželati. Iza te prljavštine stoje oni koji su igrali jako negativnu ulogu u poslednjim godinama Titovog života, a i dalje su jako moćni jer i u novim vlastima imaju svoje zaštitnike.

Niko meni nikada nije rekao zašto sam ja kažnjena, šta je moj greh, gde sam to pogrešila, šta sam loše uradila. Niko mi nije rekao: „Kriva si za to i to i zato ispaštaš“. A nisu mogli ni da mi to kažu jer nikome ni za šta kriva nisam. Samo sam radila svoj posao, kako sam najbolje znala i umela, da najbolje doprinesem koliko god mogu.

Živim progonjena i maltretirana na svakojake moguće načine.

I ova poslednja krađa deo je tog progona i tog psihološkog rata koji se prema meni vodi decenijama.

Neke bezbednosne strukture nisu dozvoljavale sve ove godine da od mene izađe i jedna jedina informacija. Čak ni o tome da sam još uvek živa, da postojim i da se nisam odrekla borbe za svoja prava. Za ono što meni pripada. Ne za tuđe, nego samo za ono što je moje i što sam ja stekla.

U ovoj poslednjoj provali koja se desila, ukradeni su mi nakit, ušteđevina, zabeleške o tome šta mi se događalo, kopije pisama koje sam upućivala raznim državnim i partijskim organima.

Pre svega, ukradena je prepiska s Cvijetinom Mijatovićem i s generalom Dolničarem.

Nestala je opširna beleška o generalu Dolničaru, koji mi tri godine nije dao da donesem moje odelo u ovu kuću.

Pisala sam mu pismo, on me je vređao telefonom, bacili su moju garderobu, bacili je u podrum, moljci je pojeli i tako upropaštenu su mi je vratili. Kad su mi je vratili, bila je sva uništena, pojeli su je moljci. Bila je u stanju raspada i nije više mogla da se koristi, jer su je držali tako kako su je držali. Bez ikakve potrebe, samo da bi mi naudli, da bi me dodatno maltretirali i ponizili.

Nestala je i vrlo vredna umetnička skulptura, kao i vaza koju mi je Mao Cedung poklonio za venčanje, nestao je i sat koji je za mene pravljen u radionici umetnika Krivaka u Zagrebu.

Prvo su slagali da mi iz kuće ništa nije nestalo. A to nije tačno. Onda je „Kurir“ objavio šta mi je nestalo, dok ja to još nisam bila ni prijavila. I ja se pitam, otkud zna „Kurir“ šta je nestalo, a ja to još, u tom trenutku kad je objavljeno, nisam ni prijavila? Pa da se ispita ko je to njima rekao, jer taj

ko je to njima rekao taj zna i ko su provalnici jer samo oni mogu znati šta su ukrali.

Ja znam samo jedno, da to nisu bili obični lopovi, provalnici. Oni su tačno znali šta traže i poslati su od onih koji se boje moje istine, koji se boje onoga što ja znam o Titovom vremenu.

I ova provala koja se meni desila usmerena je da se ja zaplašim i da se spreči ostavinska rasprava, koja se vuče trideset i nešto godina. Mene su bšili svega onoga što mi pripada.

Nikako nisam bezbedna, ni u kući ni van nje. Obezbeđenje imam samo noću, a ne i danju. A i šta će mi obezbeđenje kad mi zakrči ulaz kolima.

Ako hoće da mi obezbede tu bezbednost - onda ta bezbednost treba da bude prava bezbednost.

Provala se desila usred dana, između 14.00 i 16.00 časova. Osetila sam da lupaju vrata koja često lupaju kad je vetar. Pogledam vani, ali vetra nema. Vidim da ta lupa nije ni od ormara na terasi. Uđem u sobu. Nekoliko dana ranije imala sam veliku poplavu, pukle su cevi od grejanja. Pobacala sam peškire i frotire u jednu sobu i gledam kako ću to rešiti. Srećom tu sam ostala, bavila se time i nisam ih srela. Mogli su me ubiti ili sam mogla dobiti srčani udar da sam ih videla. Da me upucaju ili prekolju. Provalnici su krivlji od nalogodavaca.

Obih su dole vrata na sporednom ulazu u podrum, železnim šipkama izvalili su iz štokova i petoro vrata u podrumu, gde su ostave. Mislili su da tu čuvam mikrofilmove.

Obijanje je trajalo podugo. Popeli su se na vrata sa sporenog ulaza ka spratu, prema mojoj sobi. I ta vrata su izvalili.

U radnom salonu ima jedan pisaći sto i odatle su sve pokupili. U jednoj tašni bio je novac. U drugoj tašni papiri, kopije pisama koje sam upućivala raznim institucijama.

Uveče je došao na dužnost jedan iz bezbednosti, pozvao me i pitao kako sam, a ja kažem: „Dobro sam“. „Znate li vi da ste obijeni“. Ja sam mu rekla da odmah zove šefa. Došla je patrola iz Savskog venca.

Rekli su mi da je jedna osoba u pitanju. Prebacila se preko zida. Našli su otiske prstiju i stopala. Otisci su bili i u podrumu. Nazvali su me i to su mi rekh. Tražili su da otvorim vrata da uđu, ah bio je mrak i nisam mogla da uđem u taj deo. To je bilo oko dva sata po ponoći. Tražili su da napravim popis svega štojenestalo.

Ujutro nisam mogla da dobijem advokata, nije mi radio telefon i to mi je jako sumnjivo.

Kod mene je opsadno stanje, ne ulazi niko zbog provale.

A, sad, ja sam sigurna da se i ova poslednja provala koja mi se desila nije slučajna i da i te kako ima veze s tim najavljenim otvaranjem Titovog sefa, da me zaplaše i uznemire. Jer pohtika se ovde oduvek mešala u rad sudova, pa je to, duboko sam ubeđena, i sada slučaj.

U svetu nema ovakvog slučaja, gospodine Jokanoviću. Policija je znala šta se ovde događa. Oni nisu dali da se to reši. Samo su pleli intrige oko mene. I tu se ja pitam, ako ovako prolazi udovica jednog predsednika, šta li se tek radi sa običnim ljudima?

U Beogradu, sa omiljenim cvetovima anturijuma

2. februar 1965.

U avionu, na putu ka Bahadaru (Etiopija)

6. februar 1959.

Beograd, rezidencija u Užičkoj 15

8. februar 1964.

STREPIM OTKUD ĆE RAZBOJNICI PONOVO UĆI

*I posle toga, posle te večere,
najavili su se princ Aleksandar Karađorđević
i njegova supruga Katarina kod mene.
I, naravno, ja sam ih primila. Doneli su mi ogroman
buket ruža, ma to je bio ogroman naramak ruža.
I to ruže sorte - maršal Tito. I tada je meni princ
Aleksandar Karađorđević rekao da je on pozvao
i mene na tu večeru jer to su ti ministri jako želeli
da ja budem prisutna, međutim, ja taj poziv nikada
nisam dobila. Nisam ni znala da tako nešto postoji.*

BAŠ KOGA BRIGA ZA BRUKU

Ni dan-danas, mesecima od obijanja kuće u kojoj živim i pljačke, niko nije došao da popravi tih sedam vrata koja su izvaljena iz štokova. Ne možeš ništa u kući zatvoriti. Živim kao u nekoj razvalini i gledam odakle će ovi razbojnici ponovo ući. Mislila sam zamoliti da mi dođe neki sudski veštak, da mi dođe to da mi pogleda i konstatuje u kakvim ja to uslovima živim. Neobezbeđena, sama, kao na ulici.

I znate, kada je ova poslednja provala i pljačka u pitanju, duša me boli zbog jedne stvari. Imala sam dva brata. Maksim je poginuo 1943. godine, a Petar je poginuo 1949. godine pod vrlo nerazjašnjenim okolnostima. Ubile su ga neke ustaše. I sad u ovoj poslednjoj pljački ukrali su mi dva prstena koja sam dobila od svoja dva brata. I sad možete misliti koliko mi je žao. Baš onako me duša zbolela.

To se meni sad dešava. Ajmo mi nju prestrašiti i pokrasti je, pa to je divljaštvo kakvog nema. I što se mi onda čudimo što nas tako pljuju? Da je meni neko rekao šta sam ja to loše uradila, šta sam protivzakonito ja to uradila - samo da su mi rekli - pa mogla sam to dosad odrobijati. Mada je i ovo robija kako ja živim sve ove godine.

Oni, ova vlast, tačno znaju ko je to uradio. Pa ako je „Kurir“ objavio šta je ukradeno pre nego što sam ja to prijavila, ako oni znaju šta je ukradeno, onda znaju i ko je ukrao. Ko im je dao taj spisak ukradenih stvari, toga neka i ispita policija. Ali o tome, evo, pet meseci ni reči nema da se zna šta se desilo.

RANIJI UPADI U KUĆU

Ovo nije prva provala u kuću. Bilo ih je i ranije.

Ja lično smatram provalom i čin novinara Lopušine, koji je jednom ušao ovde i napisao članak. Bila je zima, videla sam otiske u snegu. Posle sam pročitala članak. Karakteristično je to da je taj čovek napisao članak, a posle su u ustanovi koja se bavi imovinom države angažovali da radi za njih, a niko ga nije kaznio za upad u moju kuću. A uneo je nemir u mene.

Pa, onda onaj Makedonac koji je ovde upao, pa fotograf iz Austrije, koji je napisao članak da je napravljena deponija pod prozorima Jovanke Broz. Pitao me je i naš ambasador u Austriji da li je to tačno. A ja kažem da je to blago prema onome kakvo je pravo stanje.

LAŽI TITOVOG LEKARA

Mene već godinama hoće da prikažu da sam maltene uvek bolesna i luda. A ja to nisam. Samo im smetam. To su snage koje bi jednostavno tako mene htele da prikažu, ali ne dam se.

Na primer, ima tu jedan doktor koji je bio kod Tita, Matunović se preziva, mislim da je umro. To je teški lažov koji je došao u Titovo okruženje i koji je svakakve gadosti izmislio da bi sebi dao na značaju, da je, tobože nešto bio važan i bitan, a jedina istina je da se on u to vreme priklonio Dolancu.

A od Tita su ga izbacili, jer ga je pokrao. I onda, kada Tita više nije bilo, on je krenuo svašta da izmišlja i o njemu i o meni. Pisao je to tako kao da je bio najbliži Titu i da mu se Tito poveravao, a to nema veze s mozgom.

Na primer, izmislio je kako sam ja tobože smenila Rankovića, jer ga nisam podnosila, odnosno kako je to Tito meni učinio i napravio celu tu priču da se Ranković smeni. A to je ortodokсна budalaština. Drugi su to radili i sve je to jedno veliko rekla-kazala.

Svašta je taj Matunović napabirčio za mene. A to nije merodavno. Ljudi idu za senzacijama, bez obzira na to što to drugima nanosi nevolju.

Rado bih se oprala od kleveta, vrlo rado, kad bi bilo prave prilike.

ZABRANJENA VEČERA

Pre dve godine održavala se u Beogradu Ministarska konferencija nesvrstanih zemalja. Nisu tu bili oni šefovi država što su bili nekada osnivači nesvrstanih. Ja mislim da tada i nije bio niko živ, sem Gadafija, koji se nalazio u jednoj takvoj situaciji u kojoj su gledali samo kako da mu odrube glavu, a to su naposljetku i učinili.

Iskreno da vam kažem, ja sam pratila kako su godinama naši rukovodioci dosta grubih reči govorili na račun nesvrstanih i kada smo mi izbačeni iz te organizacije. I sad smo poniženi do te mere, kao glavni organizatori i osnivači Pokreta nesvrstanih. Sad smo samo posmatrači koji verovatno sede negde gore na galeriji Skupštine i gledaju ono što su osnovali. To je jedno poniženje kako samo može da se desi i ja ne znam kako ovi ljudi gutaju ovakva poniženja.

I sada, kada se dešavala ta Ministarska konferencija nesvrstanih u Beogradu, do mene je, preko mojih prijatelja, došla vest da oni žele da se vide sa mnom. Oni su mi slali poruke da bi želeli da me vide i da nikako ne izbegnem taj susret. Ali naša tadašnja vlast to nije dozvoljavala.

Onda je tim ministrima nesvrstanih zemalja priredio večeru princ Aleksandar Karađorđević, ali ja to nisam znala.

I posle toga, posle te večere, najavili su se princ Aleksandar Karađorđević i njegova supruga Katarina kod mene, hteli bi da dođu i kažu kako hoće nešto da me pitaju. I, naravno, ja sam ih primila. Doneli su mi ogroman buket ruža, ma to je bio ogroman naramak ruža. I to ruže sorte - maršal Tito. Jer odavno je napravljena takva sorta ruža koja se tako zove: maršal Tito.

I tada je meni princ Aleksandar Karađorđević rekao da je on pozvao i mene na tu večeru jer to su ti ministri jako želeli da ja budem prisutna, međutim, ja taj poziv nikada nisam dobila. Nisam ni znala da tako nešto postoji.

I zato je on posle te večere došao da proveri da li sam ja dobila taj poziv - a ja kažem da nisam. A on mi je onda rekao kako su njemu u Ministarstvu spoljnih poslova rekli da su mi poziv poslali jer to je preko njih išlo. A nisu. I princ Aleksandar je onda rekao: „Znači i mene su slagaliw.

Eto, tako, nema kraja bojkotovanju mene.

U Kairu (Egipat), sa Gamalom Abdelom Naserom

5. januar 1956.

U Karađorđevu, sa liderkom španskih komunista Dolores Ibaruri - La Pasionarijom

19. maj 1971.

TITO ME JE NEIZMERNO VOLEO

Ja sam dobila od jednog Brazilca na poklon jednu mašinicu malu u kojoj se kuvala kafa. A Tito je ujutru prvi ustajao, jer ja sam volela malo duže da odspavam. I onda on uzme novine i čita, uključi taj aparat za kafu i čeka dok se ne zagreje. A kad se zagreje, on meni skuva kafu i donese. Iako smo imali i konobare i poslugu, on je to hteo lično da uradi za mene. I onda on meni donese tu kafu i mi zajedno pijemo kafu i uživamo. I tako više od dvadeset godina svakodnevne sreće.

TITO MI JE SVAKO JUTRO KUVAO KAFU

Ja sam imala tu sreću da budem veoma voljena žena.

Tito je mene neobično voleo. Neobično voleo. I veoma poštovao. I, naravno, to se međusobno prenosilo, ta ljubav i to poštovanje. Jer to ne može jedno bez drugog. I ja sam njega jako volela i poštovala. To je bila obostrano velika i iskrena ljubav.

Tito je bio prema meni vrlo pažljiv i više nego korektan. I tom velikom pažnjom on je pokazivao svu tu svoju ljubav i brigu za mene. Voleo je i da me iznenadi, da mi nešto kupi, da nešto priredi za mene što će učiniti da se osećam lepo.

A ima tu i još jedna priča iz našeg svakodnevnog života koja ilustruje tu ljubav i tu pažnju koju sam ja od njega imala.

Ja sam dobila od jednog Brazilca na poklon jednu mašinicu malu u kojoj se kuvala kafa. A Tito je ujutru prvi ustajao, jer ja sam volela malo duže da odspavam. I onda on uzme novine i čita, uključi taj aparat za kafu i čeka dok se ne zagreje. A kad se zagreje, on meni skuva kafu i donese. Iako smo imali i konobare i poslugu, on je to hteo lično da uradi za mene. I onda on meni donese tu kafu i mi zajedno pijemo kafu i uživamo. I tako više od dvadeset godina svakodnevne sreće.

I on je jednostavno nije mogao bez mene. Znao je da sam njegov oslonac u svakom pogledu i to je cenio. I nije se libio da mi pokaže te svoje emocije i to svoje poštovanje. Da pokaže koliko mu značim.

O mom životu s Titom i tim dogodovštinama, tu ima materijala koliko god hoćete - za film. Ali, šta to vredi kad to ne ide, pa ne ide. Puno, puno materijala ima. Mada, u rukama nekoga ko to ume, svašta tu može da se napravi.

JA SAM BORAC ZAUVEK

Ja sam tvrdoglava, inadžija neki. U meni toga ima. I sad ja se toga ne mogu osloboditi, koliko god bih htela, ali eto, ne da se.

Zasad sam sam dobro, samo me muči sve ovo oko problema u kući, a zdravlje me služi, hvala bogu.

Ja mislim da ne bi trebalo da odustanemo da se borimo. Samo sada je došla neka nova situacija u kojoj je vrlo teško, nekako, s nekim stvarima izlaziti na kraj, vrlo teško.

A to što se taloži ima velike posledice, pa onda dođe do toga da se puno nataloži, pa se onda

jednostavno to ne može očistiti, što bi rekli. Ali to nije opravdanje da se stvari ne rešavaju.

Ja sam tako vaspitana i takva ću valjda i ostati dok sam živa, pa kako mi bude.

Ja sam se od početka, od kad sam postala svesna, počela boriti i takva ću izgleda ostati do kraja života.

Ja se i danas sećam reči svoje pokojne majke da čovek mora biti spreman da izdrži sve ono što mu sudbina donese. A meni je sudbina donosila i dobro i zlo, i sreću i patnju. Svašta sam proživela i svašta mi se desilo. I još se dešava ovaj zulum i progon mene kao ličnosti, kojoj hoće da oduzmu svako dostojanstvo. Ali ne mogu. Ne dam! I sve se to mora izdržati. Nema druge.

Dosad se nisam dala, služilo me ipak i zdravlje i borila sam se nekako i trpela, a sad kako će dalje biti - ne znam. Trudiću se koliko god budem mogla.

DOĐE ODOZGO ONAJ INŽINJER KOJI SVE PORAVNA

Ima puno stvari koje bih ja želela da ne ostanu ovakve, da ne ostanu ljaga na meni, ali ja o tome ne odlučujem.

Ubicama i kriminalcima koji su mene proganjali i dan-danas niko ništa ne može.

Ali dođe odozgo onaj inženjer koji sve poravna. Taj inženjer sve vidi. Ta pravda je jako spora, ali ipak dođe.

A da li ću ja doživeti pravdu neku, ne znam. Volela bih da doživim. Ali ne znam da li ću.

Mada, sad neki od onih koji su učestvovali u mom progonu voleli bi da u tom progonu i zulumu koji su mi činili nisu ni učestvovali i hteli bi da se sve to zaboravi. Ali neće moći. Ne možete nekom uništiti život i onda nikom ništa.

Ja bih tako volela još da poživim da vidim kud će sve ovo ići. Da vidim kako će se sve ovo rasplesti.

Ali sad je opet jedna situacija, muka da te vata šta će biti.

LJUDI ME NISU ZABORAVILI - TO MI GRIJE DUŠU

Po reakcijama ljudi koji mi pišu, koji se javljaju preko mojih rođaka, prijatelja, poznanika, a baš ih ima jako puno, ja vidim da mene naši ljudi nisu zaboravili.

Ovaj feljton u „Blicu“ mi to potvrđuje. Moram reći da sam oduševljena tim feljtonom i da stojim iza svake reči koja je u njemu napisana. Ja pretpostavljam da bi sada neko trebalo da reaguje.

Kažu da je veliki interes bio za taj feljton. Da se to jako lepo čita. Čita se naveliko. Ja mislim da je to zato što vole ljudi kad neko iskreno nešto kaže, kad kaže istinu. Jer svašta ljudi mutljaju pa misle da će u toj mutljavini nešto dobiti. A neće ništa.

Zato me raduje što je takav odjek i što ljudi to čitaju.

Ali to smeta ovim ljudima koji jedva čekaju da me ne bude.

I sada ja vidim da mene naši ljudi još uvek cene i poštuju.

To mi grije dušu.

Sve dok ne dođe onaj inženjer odozgo koji sve poravna.

Brioni, ostrvo Vanga

leto 1955.

Kabul (Avganistan)

9. januar 1968.

Završni tekst autora feljtona Žarka Jokanovića, objavljen u dnevnom listu "Blic" 25. jula 2013. godine

JOVANKIN PROGON JE PRIČA O SVIMA NAMA

Slučajem Jovanke Broz trebalo bi svi da se pozabave: od predsednika države, do Vlade, Skupštine, Ministarstva pravde, policije, tužilaštva, Vrhovnog suda, zaštitnika ljudskih prava... Jer ko o ovome bude ćutao i nakon njene šokantne ispovesti i ko ne bude ništa preduzimao da se ovaj slučaj konačno reši - postaće saučesnik u zločinu.

Osam godina sam pričao sa Jovankom Broz i sve pažljivo beležio. Poverenje koje je imala u mene presudilo je da se ta njena ispovest i objavi, uz obećanje, koje sam do kraja ispoštovao - da nijedna njena reč neće biti oduzeta ili dodata. Njena priča ima pravu vrednost samo tako i samo ako je objavljena dok je ona živa.

Sve ove godine zadivljen sam njenim kristalno bistrim umom, neverovatnom sposobnošću da se seti svakog događaja, imena, datuma, detalja. Vedra, duhovita, borbena, ponosna, jednostavna, mudra i analitična, pleni svojom iskrenošću, koju njen sagovornik u svakom trenutku oseća.

Ona je značajan akter i svedok posleratnog perioda, neprocenjiv istorijski izvor čitave jedne epohe države koje više nema. Njen najlepši i najbolji reprezent. Ali i jedna od poslednjih živih osoba koje mogu do detalja opisati i objasniti brojna istorijska dešavanja, jer ona zna tajne koje niko drugi ne zna, može svedočiti o svim ličnostima domaće političke scene, njihovim međusobnim odnosima, sukobima, suprotstavljenim interesima, o Josipu Brozu i njegovoj stvarnoj moći i nemoći, ali i o svim najznačajnijim državicima XX veka sa kojima se susrela.

Ispovest Jovanke Broz nikoga nije ostavila ravnodušnim i izazvala je ogromno interesovanje i u Srbiji i u svim bivšim jugoslovenskim republikama, ali i u nekim drugim državama sveta.

Nakon svega što je rekla, ostaju samo dva pitanja: zašto i dokle?

Zašto je jedna žena 33 godine progonjena, izložena psihološkoj torturi, bez krivice proglašena krivom, bez suda osuđena na kućni pritvor, lišena legalne penzije, prava na ostavinsku raspravu, pa čak i svojih ličnih stvari koje su joj otete?

A pitanje dokle - upućeno je ovoj vlasti, koja ovu višedecenijsku agoniju može da prekine. Ne znam u čijoj su nadležnosti brojna pitanja koja je pokrenula Jovanka Broz, ali jedno znam - bezakonje ne sme biti ni u čijoj nadležnosti.

Odnos prema Jovanki Broz je dijagnoza stanja čitavog jednog društva, priča o mehanizmima koje obožavanje i uzdizanje do neba - pretvaraju u teror i mučenje. To je priča o bednim poslušnicima i huljama, koji su svoju dugogodišnju poniznost Titu pokušali da potru bestijalnim zlostavljanjem njegove udovice.

Priča o Jovanki Broz nije priča o odbrani komunizma i Jugoslavije. To je priča o bezakonju koje se vrlo perfidno, do dana-današnjeg, sprovodi nad jednom ženom. Zato se ta priča tiče svih nas jer, ako ovaj slučaj ostane nerešen - onda svako od nas može biti žrtva iste takve bahatosti, bezakonja i terora.

Zemlja koja hoće u Evropsku uniju moraće istinski da reši ovaj slučaj. Zato bi slučajem Jovanke Broz trebalo svi da se pozabave: od Predsednika države, do Vlade, Skupštine, Ministarstva pravde, policije, tužilaštva, Vrhovnog suda, zaštitnika ljudskih prava... Jer, ko o ovome bude ćutao i nakon njene šokantne ispovesti i ko ne bude ništa preduzimao da se ovaj slučaj konačno reši - postaće saučesnik u zločinu. Godinama su razne vlasti taj progon organizovale, podsticale ili tolerisale. Dakle - bile su saučesnici u zločinu. Ova vlast to ne mora da bude. Ako je ova vlast smogla snage da se uhvati u koštac sa najvećim problemima ovoga društva onda iskreno verujem da je potrebno samo malo dobre volje da se konačno okonča i državni progon Jovanke Broz i da ona dobije satisfakciju za

sve muke i patnje koje je prošla.

Zato je puno pitanja koja čekaju odgovor ove vlasti.

Da li predsednik Srbije, u ime države Srbije može da uputi javno izvinjenje Jovanki Broz za teror koji je nad njom sproveden od strane države? Bio bi to ne samo politički, nego i izuzetan ljudski gest.

Da li postoje neki tajni centri moći, izvan legalnih državnih struktura, kojima je i dalje u opisu posla mučenje Jovanke Broz? Postoje li pojedinci ili delovi nekih tajnih službi unutar državnih struktura koji se time nelegalno bave?

Hoće li Skupština Srbije da formira anketni odbor pred kojim bi Jovanka Broz iznela svedočenje o svom progonu i da, nakon toga, donese potrebne odluke?

Da li će nadležni organi saopštiti ko je naredio protivzakonito stavljanje u kućni pritvor Jovanke Broz, bez ikakvog sudskog procesa i da li će svi živi nalogodavci i izvršioc i odgovarati zbog toga?

Zašto tužilaštvo nikada nije pokrenulo krivični postupak protiv onih koji su pretili smrću Jovanki Broz i protiv njihovih nalogodavaca? Hoće li to uraditi sada?

Da li će tužilaštvo pokrenuti krivični postupak protiv svih lica koji su učestvovali u sprovođenju torture nad Jovankom Broz, uključujući i one koji su izdali nalog da joj se ukine grejanje i da se osam godina smrzava?

Može li ministar pravde, zajedno sa najvišim sudskim instancama, da odgovori na pitanje po čijem nalogu čak 33 godine Jovanka Broz ne može da ostvari pravo na ostavinsku raspravu? Ko je to stopirao, ko to stopira još uvek i da li će zbog toga svi krivci biti kažnjeni?

Da li će tužilaštvo pokrenuti istragu o tome ko je krivotvorio spisak stvari za ostavinsku raspravu i ko je ukrao veliki deo Titove imovine?

Da li će tužilaštvo pokrenuti istragu u vezi pljačke lične imovine Jovanke Broz?

Zašto ni posle tri i po meseca od otvaranja Titovog sefa nema nikakve informacije šta je u njemu pronađeno, što otvara prostor za nove manipulacije, i zašto otvaranju sefa nisu prisustvovali naslednici ili njihovi pravni zastupnici?

Ko je sprečio Jovanku Broz u njenom pravu da ostvari penziju, pošto je njen suprug, po njenim tvrdnjama, primao ne samo platu, nego i dečji dodatak?

Da li će Jovanka Broz, kao i svi drugi građani, dobiti regularnu penziju, a ne nedefinisani i protivzakoniti dodatak, koji u svakom trenutku može biti ukinut?

Da li će nadležni organi utvrditi koliko je novca u budžetu Srbije izdvajano za popravku kuće Jovanke Broz svih prethodnih decenija i ko je ukrao te pare, s obzirom na to da popravke nisu izvršavane?

Da li će vlada narediti svojoj firmi koja se bavi održavanjem državne imovine da kompletno renovira kuću na Bulevaru mira 75 koja se urušava, kako bi se sprečilo propadanje državne imovine, ali i da bi Jovanka Broz konačno živela u uslovima dostojnim čoveka?

Da li će policija nakon pet meseci od provale i krađe u kući Jovanke Broz saopštiti do kakvih rezultata je došla istraga i da li tu istragu neko koči i ometa?

Da li je policija krenula tragom Jovankine izjave da su jedne dnevne novine objavile spisak ukradenih stvari iz njene kuće, pre nego što je ona to prijavila?

Da li će odgovarati neko iz firme koja se bavi održavanjem državne imovine što ni posle pet meseci od provale u kuću u kojoj živi Jovanka Broz nije popravljeno sedam vrata koja su izvaljena iz štokova, pa ona živi u apsolutno nebezbednim uslovima? I ko će odgovarati ako se Jovanki Broz nešto desi?

Šta će nakon svih ovih saznanja preduzeti zaštitnik građana?

Da li će se oglasiti nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava, Udruženje sudija, Udruženje tužilaca, Advokatska komora...?

Ovaj slučaj je veliki test da li je ova država spremna da prestane da bude saučesnik u zločinu i promoter bezakonja. Tim pre što je Jovanka Broz i dalje više nego obzirna prema toj istoj državi i nije se obratila Sudu u Strazburu. Ona živi da bi ovde, u svojoj zemlji, ispravila nepravdu koja joj je naneta.

Možda je sad vreme da se to desi.

Nikoliću, Dačiću, Vučiću - šta kažete na to?

Da li je vreme?

Pravde radi! Ljudskosti radi!

U Briselu, sa belgijskim kraljem Boduenom i kraljicom Fabiolom

6. oktobar 1970.

U Beogradu, sa britanskom kraljicom Elizabetom II, princem Filipom i princezom Anom **17. oktobar 1972.**

U Luksemburgu, sa velikim vojvodom Žanom i velikom vojvotkinjom Žozefinom Šarlot **9. oktobar 1970.**

KOMENTAR JOVANKE BROZ NA ZAVRŠNI TEKST U „BLICU“

Ovo je vrlo lepo, ovaj tekst koji ste napisali. Dopada mi se zato što to se ne odnosi samo na mene. Ovo se odnosi na državu. Zato što vlada bezakonje u državi, radi toga sam ja i prognana i zlostavljana. Zlostavljali su me, ali na kraju ništa nisu dobili.

Neki forum bi se morao ovim pozabaviti, ne radi Jovanke Broz, nego radi svinjarija koje su se dogodile. Oni što su meni činili zlo i pretili mi, oni se i dalje slobodno šeću Beogradom i ništa im ne fali.

Ja sam malo razmišljala, pa treba potegnuti malo i advokata Tomu Filu. Pa šta je on radio i s kim je on radio? On nije branio mene kad sam ja jedna tražila da se pokrene nešto da se ne smrzavam. Ne, vrlo važno, pa to mi možemo - govorio je. A, u stvari, ništa nije uradio.

I ne samo da treba da se kaže šta ima u tom sefu, nego da se kaže i kuda su otišle te pare o kojima se priča?

A, zaštitnik građana... Briga njega za mene! On se nikada nije tim povodom oglasio.

A baš me taj tužilac i zaštitnik ljudskih prava interesuju. Gde su oni bili i šta su radili?

I nek država malo priupita službe svoje šta su one radile.

A, ja se nadam da ćemo mi uspeti u tome da ih isteramo na čistac.

Akapulko (Meksiko)

12. oktobar 1963.

Poslednji intervju Jovanke Broz dat Žarku Jokanoviću, objavljen u „Blicu“ u nastavcima - 26,27. i 28. jula 2013. godine

AKO PITAŠ ZA JOKU - ODE U FIOKU

Duže od mesec dana „Blic“ je objavljivao životnu ispovest Jovanke Broz - žene koja je bila najljepši simbol jedne države koje više nema, ali i njena poslednja žrtva, čije patnje se protežu do današnjih dana. U feljtonu je govorila o svom poreklu, životu, ratu, o danima svoje blistave slave, ali i o danima svoje izolacije, obespravljenoj, šikaniranju i progona. Sa Jovankom Broz razgovaram o njenim utiscima o feljtonu, ali i o još nekim pitanjima koja su zaintrigirala javnost. A, sve u nadi da će i ovaj feljton i ovaj intervju probuditi savest onih moćnika koji mogu da konačno stave tačku na njene višedecenijske muke.

Jeste li zadovoljni feljtonom?

Jesam, jesam! Jako sam zadovoljna - jer to je satisfakcija jedna za mene velika. Zadovoljna sam i dobro je da je to izišlo. Ja se nadam da će to na kraju ispasti jako lepo. Sad ćemo videti kako sve ovo ide, kakav je završetak svega toga. I videćemo šta sa tim možemo uraditi. Možda će ovo nešto i pokrenuti. Eto tu su i istoričari, pa nek i oni prosuđuju i rasuđuju. Valjda će i ovaj feljton tome nešto doprineti.

Jel' vam se javljaju ljudi?

Puno sveta se javlja, međutim nekad se čovek mora malo zapitati otkud to sve dolazi, ali kažu mi da je jako, jako veliko interesovanje. Javljaju mi se ljudi sa nekoliko strana da kažu da je zbilja velika čitanost. Kažu mi da ujutru razgrabe „Blic“ i da to ide od ruke do ruke i da ljudi čitaju, da je interesovanje veliko. Veliki interes. Još je ta priča živa.

Kakvi su komentari?

To šta do mene dolazi, to je vrlo pozitivno. Svi govore da se to jako masovno čita i da su ljudi iznenađeni da se u ovoj državi može raditi ovakvo bezakonje. Moji neki rođaci do kojih ja jako držim, koji su jako obrazovani ljudi i koji znaju i prosuđivati i proceniti, oni su rekli: „Pa dobro da si i ti konačno nešto rekla“. A i mnogi drugi pozdravljaju da je konačno nešto moglo i da se pročita o tom mom životu, takvom kakav je bio i kakav sada jeste. I o tom zulumu koji se nada mnom čini svih ovih godina.

Čak i mladi ljudi, koji u to vreme nisu ni bili rođeni, bili su jako zainteresovani za vašu priču.

Drago mi je zbog toga. Ja uvek kažem: omladina je onoga ko se sa njome bavi. A s našom omladinom bave se svi: i roditelji i prosveta i škola - a suštinski možda baš niko.

Ljudi ne vole nepravdu i mnogima je drago to što ste progovorili. A znaju i koji je vaš doprinos bio.

Moj doprinos - bilo pa prošlo! I šta da radim?

Šta biste rekli čitaocima „Blica“ nakon ovog feljtona?

Eh, šta bih im rekla! E, moj dragi, to je vrlo teško. Preporučivati danas? Pa to im sve govori ova naša vlast.

Neki kažu da je ovo najveća novinarska senzacija u poslednje 33 godine.

I meni se tako čini. Ko priznao - ne priznao, to je tako. Meni je to tako. Jer nijedan novinar do sada nije išao do te visine, da tako detaljno prikaže ceo moj život.

Ali ima i onih koji tvrde da ništa od ovoga vi niste ispričali, da ovo nisu vaše reči, nego neki Udbin materijal.

Eto ti ga na! Eto, vidite! Svašta ljudima mogu nakalemiti. I onda na ovakoj vatrometini izboriti se za nešto što je istinito i tačno, izboriti se protiv laži i kleveta, vrlo je teško.

Žao mi je što u feljton nije ušlo još puno toga što ste mi pričali, a što nemam snimljeno ili zapisano jer nisam hteo to da objavim, da ne bih napravio neku grešku.

Pa, ja se vama zahvaljujem na tome jer o meni su najčešće pisali ono što nije tačno. Pisali su proizvoljno, iskrivljivali su moje reči, ili mi stavljali u usta ono što nikada ne bih ni pomislila niti rekla. Ali ovde se nekažnjeno laže.

U jednom od nastavaka objavljena je vaša slika u partizanskoj uniformi sa jednom ratnom drugaricom.

To je slika iz Banje Koviljače.

Javila se ćerka te vaše drugarice. Ta vaša drugarica na slici je njena majka Milena Jelisavac Kozarka.

Je l' živa!?

Nažalost, nije. Umrkla je 2001.

Joj! Baš mi je žao! Ali, eto baš sam se prijatno iznenadila da se njena ćerka javila.

Njena ćerka Radmila Mirjanić Zarić kaže da vas je Kozarka jako volela i da je pričala najlepše o vama.

To je bila jedna jadna, izranjavana žena sa Kozare, izmučena, ajme meni. Pa smo mi svi po bolnicama imali veliko razumevanje za nju. I meni je bila jako draga. Kad god smo se sretale, baš smo prave drugarice bile.

Inače, javljaju se ljudi iz svih delova bivše Jugoslavije, ali i iz dijaspore, sa svih kontinenata.

Ja mislim da će u celoj bivšoj Jugoslaviji ovo što sam pričala, da će ceo ovaj feljton biti uzet sa velikim respektom.

U Hrvatskoj takođe vlada veliko interesovanje. U „Jutarnjem Iistu“ napravili su veliku priču o ovom feljtonu. Zamolili su me i da za njih napravim intervju sa vama.

„Jutarnji list“ je dosta čitan list u Hrvatskoj. Rekla sam vam neki dan da „Jutarnji list“ ima veliku publiku u Zagrebu i u celoj Hrvatskoj. Popularni su. Videla sam taj vaš intervju i jako mi se dopao. I jako mi se dopao taj novinar koji je to pisao, jedan takav optimista, sav vedar. A pročitala sam i ovo u „Nedeljniku“ što ste pričali. Jako je lepo, a i ceo tekst je jako lepo opremljen.

Izdavačka kuća iz Italije zainteresovana je da objavi ovu vašu ispovest kao knjigu. Kao i najveća izdavačka kuća iz Hrvatske. I još mnogi drugi.

Interesantno je da su Italijani uvek bili jako naklonjeni meni. Kod njih bi to moglo biti objavljeno i to bi i njima bilo jako interesantno. A nek objavljuju i Hrvati, da vidimo kako će to da izgleda.

Imali ste nedavno ponudu da napišete knjigu.

Rekla sam vam da se meni pre dva meseca javljao Karl Bilt preko jedne moje poznanice iz Bosne i tražio da bio on vrlo rado odštampao moje uspomene jer on smatra da bi to bilo interesantno. A on je jedan ozbiljan čovek, to je jedna lepa zemlja. Međutim, ja sam ga pozdravila i rekla sam da ja ništa nisam pisala.

Interesovanje za knjigu je jako veliko. Svi pitaju da li će ovaj feljton biti objavljen kao knjiga.

Znate šta, malo ćemo videti, pa ćemo dodati. Ako bude to kako ste vi to zamislili, onda ćemo mi dodati šta treba i zaokružićemo to, ja imam toliko materijala da to i dopunimo. Da zaokružimo to.

Ali da u knjizi bude dosta fotografija. Mnoge ljude su fotografije koje su objavljivane u ovom feljtonu posebno dirnule. Podsetile su ih na ta vremena.

Ove fotografije koje ste objavili - jako lepo se uklapaju. A i, rekla sam vam to, fotografija često puta govori mnogo više od reči.

Fotografije su najverniji svedok vremena.

Ja sam, Žarko, inače htela da vam se zahvalim za fotografije koje ste mi dali, za vašu knjigu, za

posvetu. Za album koji ste mi napravili sa tim mojim fotografijama. Prelepe su. Moram reći da ste vrlo lep izbor napravili. To je ipak deo mog života. Usrećile su me te fotografije koje ste mi dali. Gledala sam ih i sećala se lepih događaja koji su prošli. Lepi su bili.

Posle nekoliko decenija ste se ponovo susreli sa njima.

Meni su sve fotografije uzeli i ovi zlikovci razni lišili su me da i u tome uživam. Kao da su mi ceo život ukrali. Krivo mi je, al' šta da radim. I kad mi neko nekada traži da im dam fotografije, ja nemam. Neće oni da mi naprave fotografije. Nekoliko puta su mi iz Egipta i neki drugi tražili fotografije, ja sam ih molila da mi ih daju, ali nisu hteli.

O vašoj eleganciji i danas se priča. Ko se bavio vašom garderobom?

Ja sam se sama brinula o svojoj garderobi, a to meni niko verovao ne bi. Potpuno sama. Govorili su da mi je šio Kristijan Dior i koga sve još nisu pominjali. A nije. To nije istina. Jer, ja sam još od samog početka svog pojavljivanja vodila računa o tome kako ću se pojaviti i onoliko koliko sam ja umela i koliko sam razumela ja sam tako i radila. A mene je i moja majka, malo tome podučila. I tako je to išlo. Meni je trebao jedan najelementarniji, najosnovniji, jednostavan kroj i onda ono nešto detalja koji se pojavljuju u modi u tom trenutku ako dodam - to je onda za mene dovoljno. Imate ljude kojima se to sviđalo i one kojima nije. Ima onih koji bi mene strpali da sam neka trapađoza, a imate i one koji misle da sam bila kao neka kraljica. Eto, ne možete tom našem svetu nikako udovoljiti.

A punda, kao svojevrsni simbol Jovanke Broz? Kažu da ima samo jedna vaša slika bez punde.

Ja se ujutro očešljam, sredim i po ceo dan mogu da budem uredna.

Sami ste pravili te čuvene punde?

Naravno da jesam. A ko bi drugi? Čovek u životu mora svašta u takvim situacijama da nauči. Jer bilo je tu dosta obaveza, prijema, fotografisanja...

Kad smo kod fotografija, da napravimo jednu fotografiju.

To ćemo kasnije, da vidimo kako ovo sve ide. Pa da ima trajnu vrednost.

Ali neko može da posumnja da ovo nije autentična priča, ako nema zajedničke fotografije.

Već je to potvrđeno da ja autentično samim tim mojim rečima i svime što sam ispričala. I ljudima koji su zainteresovani da to čitaju. Molim vas budite dobri, ovo što smo pričali biće dovoljan dokaz, ja sam duboko u to ubeđena. A kasnije će biti vremena i da se slikamo.

Redakcija „Blica“ me je zamolila da vam prenesem njihov poziv da ih posetite.

Zahvaljujem se na pozivu, ali sve to mi možemo kasnije, samo da vidimo kako će sve ovo da se završi.

Ko bi, po vama, mogao da preseče ovakvu situaciju u kojoj se nalazite?

Mogli bi mnogi od njih, samo oni nemaju hrabrosti. Oni se međusobno drže, svako ima svoga subašu. Nemaju zajednički jezik, nemaju zajednički stav o slučaju Tito, pa ne mogu imati ni prema meni, iako je ovo nepravda koja bi se mogla tretirati pravno i razumno.

Ali i kao pitanje ljudskih prava?

Joj, dok mi dođemo do ljudskih prava... Mi ništa ne radimo. Treba raditi na ljudskim pravima. Ovo je samo jedna mala šansa da bi se moglo uraditi nešto na ljudskim pravima.

Šta mislite, zašto vaša agonija i dalje traje, uprkos činjenici da države koja je započela vaš progon, već odavno nema?

Oni ovde ne znaju što bi i kud bi sa Titom, pa onda naravno ne znaju ni šta će biti sa mnom. U tome je suština.

I kakav rasplet očekujete?

Da mi imamo državu kakva treba - onda bih ja nekog i prozivala. Da mi imamo državu kakva treba da bude, na sudu bi se raščistilo: čekaj da vidimo - ko je tebi naredio da ubiješ Jovanku i radi čega?

Nedavno sam pronašao deo stenograma sa sednice Saveta za zaštitu ustavnog poretka, održane 15 dana posle Titove sahrane i potpuno sam šokiran nivoom rasprave koja je vođena o vama.

STANE DOLANC: “Predlažem da Savet podrži predlog da se to na zajedničkoj sednici Predsedništva SFRJ i Predsedništva CK SKJ zadokumentuje i da se preduzmu mere bezbednosti protiv nje i da se obezbedi okolina...”

NIKOLA LJUBIČIĆ: “Dodao bih sledeće: Jovanka Broz je ovih dana pozvala desetak žena i sa njima sedela više sati i pričala. Sigurno je pričala

tome o čemu uvek priča. Tih deset žena će to pričati dalje, glasine će se pronositi. Prema tome, ona je i dalje aktivna u raskrinkavanju nas”.

Da li vas ovo iznenađuje?

Ma, kakvi! Te žene, ima nekih četiri-pet koje ja nisam pozivala, koje su same došle. A vi vidite kakav je bio general Ljubičić i kakve stvari priča. Evo, pa ta žena iz Kraljeva i dan danas dolazi kod mene. A Ljubičić se bavio tračevima. Eto, to su nama naši generali. Eto kakva im je ispala vojska, na kraju krajeva. Hteli mi to priznati ili ne. Ali, molim lepo kada bi se ta situacija htela analizirati - svašta bi se tu saznalo. Takva nam je bila vojska. Narod je za nju dao sve da mu čuva državu, a kad je trebalo da je brane - oni pobešli! Ali tu svašta može, jer tumačenja su raznorazna.

A jedan drugi general vodio je „junačku“ borbu da vam se isključi grejanje u kući.

Znate šta, kad se jedan general potpiše i baci pod moju kapiju svoje pismo dok kiša pljušti - a na pismu piše: „Strogo poverljivo - nećemo vas više grejati - nema mazuta”. A ne kaže kako ćemo vas grejati. A policajac koji me čuva se prepao kad je video da piše „vojna tajna“, nije smeo to da otvori, pa je odneo to posle svome šefu.

Ipak, u tim vremenima imali ste i prijatelje koji su uz vas ostali i kada vam je bilo najteže i kada je bilo opasno biti Jovankin prijatelj. I biti na njenoj strani.

Pa bilo je dosta tih ljudi. Čak i onih koje ja nisam poznavala. Na primer jedan seljak iz okoline Kraljeva glasno je govorio: “Ako pitaš za Joku - ode u fioku!” I oni su njega zatvorili, i kad su ga posle ne znam koliko vremena pustili, on je opet, raširenih ruku govorio: “Ako pitaš za Joku - ode u fioku!” Onda su ga pustili, nisu znali šta će ni kako će sa njim, a bilo je još takvih slučajeva, broja im se ne zna. Takav je naš svet.

A od onih koje ste lično poznavali, ko je ostao uz vas?

Imala sam i takvih prijatelja. To su na primer bili doktor Vlatko Velebit njegova supruga. Oni su mene posećivali i u vreme kada su mene gonili.

Dok je Tito još uvek bio živ, kada su nas dvoje nasilno razdvojili. Doktor Vlatko Velebit je bio naš predstavnik u Ženevi i on i njegova supruga su došli da vide baš šta se to sa mnom događa. Sve vreme od kad sam se ja našla u nevolji on je stalno mene zvao i dolazio je kod mene kući. Zapravo njih dvoje - i on i njegova supruga. Onda se tu Marko Nikezić posle priključio, pa Gustav Vlahov, pa onda ambasador Kostić, koji je bio i šef protokola u Ministarstvu inostranih poslova. Eto bilo je i takvih ljudi, ali to su bili ljudi koji imaju kičmu. Ja sam evo sa jednom mojom drugaricom još od '41. godine i danas se nekad nađemo i nikad se razdvajale nismo, jer to je prijateljstvo kad čovek jedan drugom može da pomogne.

Znam da vas je i pokojna Saša Javorina, naš najmlađi narodni heroj, jako volela i hvalila.

U, ja sam nju dobro poznavala. Originalna žena! Mi smo se vrlo često susretale. I ja sam nju jako volela. Ja sam se vrlo često sa njom družila kod jedne moje tetke kojoj je Saša pomogla da je ustaše ne zarobe u Lici i gola i bosa je pobešla da je ne ubiju. To je lepo čuti kad vas neko hvali, to grije dušu čoveku.

Uz prijatelje, tu su bile i sestre.

Moje sestre su ostale sirotinja za vreme rata. Ja sam nebo i zemlju prevrnula da ih posle rata pronađem i našla sam ih u Vukovaru i na Otočcu. Ja sam njih podizala, obe su postale intelektualke. Zora i Nada danas žive u Beogradu. Evo, Nada često dolazi da mi pomogne, jer kod mene je sve ovde razvaljeno.

Mnoge čitaoce je u feljtonu i iznenadila i dirnula priča o vašim precima i o vašoj porodici. O tome se ništa nije znalo.

Pa, eto, ja sam jako ponosna na moje pretke i na moju porodicu. I to mi se uzimalo za minus od strane tog Titovog okruženja. To moje poreklo. A kako da ne budem ponosna i na roditelje i na braću i sestre i na svoje pretke? Na srodstvo sa Teslom, Tomom Budisavljevićem, Danilom Banjaninom. Na desetine sveštenika i oficira koje je kroz istoriju dala moja porodica. To su činjenice i to meni niko ne može oduzeti, pa čak ni ovi što su mi sve drugo opljačkali.

I danas neki imaju svoje teorije kako ste se obreli u Titovoj službi.

To su raznorazne kombinacije bile. Niko nije znao gde ja dolazim, kod koga ja dolazim, ja sam čekala. Meni su dali zadatak kojem ja nisam dorasla. Da vodim arhivu, a znala sam kucati samo sa dva prsta. I ja sam onda uzimala časove, naučila daktilografiju, da bih se lakše snašla. Ali, ja se nisam libila ni da odem i da vidim i kako se pere suđe i kako se pere veš, ja sam htela sve da znam. Jer ako je mene jedan takav posao čekao, ja sam htela sve da vidim i sve da znam. I šta vi možete sa tim našim primitivnim ljudima, koji sada svašta podmeću?

Kako ste uspeli da do savršenstva savladate pravila protokola, pošto je opšti utisak kod svih šefova država i vlada tog vremena bio da ste briljantni u tim protokolarnim i diplomatskim aktivnostima?

Ja sam sve o protokolu učila kod doktora Smodlake, koji je bio naš šef protokola. On se našao u jako teškoj situaciji, zato što se našao među partizanima, koji nisu imali bele veze o svemu tome. I ja na ovoj drugoj strani. I onda, moj rođak, doktor Srđan Budisavljević kaže Smodlaci: “Znaš šta Smodlaka, ti trebaš Jovanki, a ona treba tebi. Zato vas dvoje, blago meni, ako hoćete nešto da uspete - držite se zajedno”. I tako sam ja njemu pomagala, a on meni. I kod njega sam ja puno toga naučila. često bih uvidela da to što ovi naši traže ne valja i onda bih se ja njima suprotstavila. I onda on meni pomogne, a ja njemu - i tako smo mi to vukli zajedno napred.

Kako danas gledate na Jugoslaviju, na zemlju koju ste decenijama dostojanstveno reprezentovab, kao njena prva dama?

Ma kako gledam? Ja mislim da su malo bili pametniji ljudi - da to nije trebalo rasturiti. Trebalo je odbaciti ono što ne valja, a uzeti ono što je vredelo. Jer istorija nam govori da na ovim prostorima mora se voditi jedna drugačija politika. A vidite do čega nas je dovela jedna politika ljudi na ovim prostorima koji niti su razumeli, niti su umeli šta i kako da rade. Možda je ta zemlja osuđena da bude tako. Možda. Ali meni se čini da u ovoj današnjoj situaciji nešto bolje neće zaživeti. Vreme treba da nešto bolje dođe, a kod nas je rastureno sve i svi kriterijumi su bačeni pod noge. I ko će to vratiti?

Da li Jovanka krije neku veliku tajnu iz Titovog vremena? Da li postoje još neke mnogo velike tajne?

Tajni ima koliko hoćete. Samo o tajnama treba da govore i oni koji su gradili te tajne. A oni ne smeju da pisnu.

Kakav je bio Titov stav o Ustavu iz 1974. godine, za koga mnogi smatraju da je početak kraja Jugoslavije.

Vrlo je teško bilo sa republičkim rukovodstvima, jer svako je vukao na svoju stranu, za svojim interesom, Svako je mislio da je najpametniji. Vrlo je teško bilo i nije Titu bilo lako.

A kakav je bio Titov odnos prema Srbiji i Srbima, jer ovde neki misle da je on dozvolio da se Srbija razbija preko pokrajina.

Ah, kakav je odnos imao! Pravo pitanje je kakav su Slovenci odnos imali. To treba pitati. Oni su bili glavni.

Koliko je istina da je Tito bio svemoćan i da je sam odlučivao o svemu?

Ne, naprotiv! Republike su uzele toliko maha da su one krojile sudbinu te države. Daleko od toga da je Tito odlučivao o svemu i da se o svemu pitao, da je njegova bila poslednja. Došlo je tako vreme, da mislim da je određeno da Jugoslavija propadne. Meni je žao, jer bolje vreme, ja verovatno neću doživeti.

Šta je bila najbolja Titova osobina?

Nema nikoga ko ima sve samo dobre osobine. Svako ima i lepih i ružnih osobina. A najbolja njegova osobina je bila ta što je ove naše narode, na neki način, držao zajedno. Eto to je moje mišljenje.

Šta niste voleli kod Tita? Da li ste želeli nešto da promenite?

Uvek toga ima. Nešto bih promenila, nešto ne bih i kod sebe i kod drugih.

Koje vaše savete je Tito slušao?

Pa znate šta, iskreno da vam kažem, ja sam znatno mlađa bila. Ja sam bila čovek od inicijative i ja sam dobar organizator bila. I onda sve ono što njemu odgovara - on bi to i prihvatio.

A je li nešto nije prihvatao, je li se nečemu opirao?

To su ti, što kažu, ukroćeni goropadi. Nije trebalo da pusti ovima da prisluškuju ceo Centralni komitet i celo državno rukovodstvo. To je veliki Titov minus. Pustio je atare da rade šta hoće i pustio je u tim atarima da rade ljudi šta god hoće. A kad kažem atari - mislim na te naše republike i pokrajine.

Vaši susreti sa svim najznačajnijim svetskim državicima dragocen su materijal za istoričare, ali i nešto što jako interesuje čitaoce.

To je jako duga priča, jako duga priča, vrlo opsežan materijal.

Bar nešto od toga da pomenemo i ovom prilikom. Neke interesantne delove.

Šta su delovi bez celine? Mi ćemo se ovde zadržati, a kasnije ćemo mi videti za knjigu šta još da stavimo.

A pisma koja ste slali državnim organima? I ona su dragoceno svedočanstvo.

A ta pisma moja koja sam upućivala raznim organima - njima se broja ne zna. Ja sam ta pisma slala svima koji su mi zlo nanosili. Onima koji me dave - a ja njima odmah pismo pošaljem.

I dalje postoji misterija Titovog sefa.

O tome sam pričala već, ali bih i ovo da dodam. Sef su otvorili samo za reklamu. A nama reklame ne trebaju. Nama trebaju dela. Tamo su plate Titove, tu su njegovi honorari, ono što je on dobio za knjige, tu je njegova ušteda. E, sada kome pripada ta ušteda, da li ona pripada meni, kad nemam ni jednog jedinog kvadrata, to je jedino pitanje. Ovo je bio brak bez dece. Ovo je ušteđevina koja je nastala u braku, a po svim pravilima ta ušteđevina pripada meni. Tražila sam je da bih ovde malo sredila to domaćinstvo, ovu ruinu od kuće, ali nisam dobila.

Ovih dana otvorena je i izložba „Titovi darovi“.

Oni stalno idu protivzakonito. Nemaju pravo dok je slučaj pred sudom nikakve izložbe praviti, jer nemaju odobrenje. A oni su pravili veliko bezakonje i krivci su za velike svinjarije s kojima se sada nosim. A nema ko to da im kaže - nego ovako.

Kako danas izgleda jedan dan u životu Jovanke Broz?

E, sve se to promenilo, sve, sve, sve... Ja volim i čitati, volim i slušati i lepu muziku i sve to, ali život se promenio. A onda me interesuje i ovo sve naše što se dešava što se piše, a i ne stignem sve to da pregledam. Jer, ja sam sama, bez igde ikakve pomoći.

Šta je sa svim tim ljudima koji su nudili pomoć?

Ima tu jedna simpatična anegdota. Jedan iz Zagreba, pre godinu ili nešto više, kaže meni kako bi mi kupio stan, bogzna kako luksuzan u Zagrebu. Ja mislim, moram ja njega zabilježiti. Pa što ne dođe ovde da mi nešto kupi, ako je već dobrotvor i želi meni dobro? Onda što mi ne pomogne ovde, tu gde ja sada živim?

Pratite dešavanja na političkoj sceni?

Pa, donekle da, jer to mene ne može da mimoide. Donekle, ipak, koliko mogu pratim.

Je l' izlazite iz kuće?

Ma ne, ne idem nikud, jer nemam ja nikakve mogućnosti. Verujte mi, prodali su kola koja sam mogla povremeno koristiti i odavno nigde išla nisam.

Od 2007. godine nigde niste izašli?

Da... Ma šta ću! Kuda ću? Da namećem tu svoju muku drugima? Nema smisla.

Ogromna je bila vaša i Titova ljubav. Nadate li se da ćete jednoga dana opet biti zajedno bar u toj večnoj kući, jedno pored drugog?

Ko ti ga zna šta će biti. Vidite li kako ovi naši jadni ne znaju ni šta će, ni kuda će sa mnom. A meni ni ovako ne daju da živim i vrlo je teško predvideti šta će biti posle toga.

Verujete li da će se nešto ipak pokrenuti nabolje, nakon ove vaše životne ispovesti?

Ja uvek verujem, pa ako se desi - desi, a ako se ne desi - šta da radim. Ja uvek gajim nadu.

Žarko Jokanović

Beograd, rezidencija u Uzičkoj 15

2. jul 1965.

Sa Jovankom Broz sam se čuo 14. avgusta 2013. godine, par dana pre nego što sam krenuo u Crnu Goru. Obavestio sam je da sam u tekst uneo dopune, priče koje mi je pričala prethodnih dana. Pričali smo o još nekim detaljima vezanim za knjigu.

U Crnoj Gori me 23. avgusta obavestavaju da je u teškom stanju prebačena u Urgentni centar u Beogradu.

Novinarima sam ponavljao samo jednu rečenicu: "Ona je veliki borac i ubeđen sam da će pobediti i ovu situaciju". To sam rekao i njenoj sestri Nadi, koju sam odmah pozvao.

Do svog povratka u Beograd, 30. avgusta, bio sam u svakodnevnom kontaktu sa direktorom Urgentnog centra doktorom Zlatiborom Lončarom, koji me je obavestavao o njenom oporavku, a njoj prenosio moje pozdrave.

Doktor Zlatibor Lončar, njegov zamenik doktor Dušan Jovanović, doktorka Jelena Vručinić, celokupna ekipa lekara i medicinskog osoblja Urgentnog centra dali su sve od sebe da se Jovanka Broz oporavi.

Presudna je njena borbenost, njen duh, ono što ona jeste celim svojim bićem: borac! Borac koji ne kuka. Žena koja se nikada nije požalila ni na najmanji zdravstveni problem, koja je poslednji put bila bolesna davne 1952. godine, koja nikada nikome nije rekla da je nešto boli, niti je iko mogao to da primeti iz bilo kog njenog gesta ili reči. Čitala je i trpela. Baš kao što je dostojanstveno trpela sve nevolje, uključujući i neshvatljivu činjenicu da ni dan-danas nema čak ni zdravstveno osiguranje.

31. AVGUST

Zajedno sa direktorom Urgentnog centra Zlatiborom Lončarom ulazim u prostoriju u kojoj je smeštena na Odeljenju intenzivne nege ispred kojeg danonoćno dežura policija. Na stalnom spisku za ulazak kod nje je samo pet osoba: njene dve rođene sestre, dva sestrića i ja. U posetu prima još ponekog, koga ona odobri, mada je neke zahteve za posetom i odbila.

Oprezno i prilično uplašeno ulazim u prostor u kojem se nalazi, samo staklom odvojen od ostatka prostorije intenzivne nege. U prvoj sekundi kada me je ugledala, na njenom licu ukazao se njen prepoznatljivi, široki osmeh.

Par sekundi je čitala, gledajući me svojim krupnim, bistrim očima, kao da se izvinjava što je bolesna, što je u bolnici, što su njena rodbina i prijatelji, ali i svi oni koji je vole i poštuju, zabrinuti za njeno zdravlje. Ona ne želi nikome da bude na teretu, ne želi da druge opterećuje, da se žali.

Kao i mnogo puta do sada, fasciniran sam njenom borbenošću i energijom i tim njenim magičnim, prepoznatljivim, širokim osmehom.

Bio je to jedan dirljiv susret i moja poseta ju je jako obradovala.

Raspitivala se za moju porodicu, pitala je za sestru kod koje sam bio u Crnoj Gori, o čemu smo pričali pre njenog odlaska u bolnicu.

Veoma se obradovala buketu malih crvenih ruža i ukoričenoj knjizi koju joj je poslala redakcija „Blica“ u kojoj su sabrani svi nastavci feljtona koji su objavljeni u tim novinama. To ju je ozarilo, tražila naočare da je prelista.

Čvrsto me drži za ruku sve vreme posete, govoreći da imamo još o mnogo čemu da se ispričamo.

Obavestio sam je i kako teku pripreme za knjigu koju spremam, na kojoj smo radili i nakon završetka feljtona. Srećna je zbog toga.

„Hoće ljudi da imaju knjigu da im to ostane sakupljeno na jednom mestu, jer to ima vrednost zato što je istinito.“

Jako je raduju informacije da se ljudi iz cele bivše Jugoslavije, ali i iz sveta, raspituju o njoj i njenom zdravlju, da je mnogi podržavaju i bodre:

„To mi grije dušu“, rekla je, iskreno dirnuta, uz molbu da pozdravim sve koji se raspituju za njeno zdravlje. A pomenuli smo samo neke: njenu prijateljicu Slobodanku Hinić, Ljilju i Darka Ribnikara...

Pričao sam joj kako me zovu mediji iz svih delova bivše Jugoslavije interesujući se za njeno zdravstveno stanje, ali i za sve ono kroz šta je prolazila u životu. Rekla mi je da, pošto vlada toliko interesovanje za njeno zdravstveno stanje, ljude treba o tome i obavestavati:

„Treba i odavde da se čuje kako mi je. Treba da se zna istina, a ne da se nagađa.“

Prezadovoljna je odnosom osoblja Urgentnog centra i posebno direktora Zlatibora Lončara. I rekla mi je da i to treba da stavimo u knjigu.

Na pitanje zašto mi nikada nije rekla ni jednu jedinu reč da ima neki zdravstveni problem, tiho je odgovorila:

„Eto, nisam. Nisam želela nikog da opterećujem“.

Pre mesec dana odneo sam joj album sa stotinak fotografija, njenih fotografija koje su joj oduzete u noći kada su je proganjali iz Užičke 15, a sada su arhivirane u muzeju. To je nju jako obradovalo i rekla mi je da se oseća kao da joj je neko ponovo vratio deo njenog života koji su hteli da joj oduzmu. Danas sam joj obećao da ću pribaviti još fotografija i da ću joj donositi nove albume sa njima. I video sam suzu u njenom oku.

Rastali smo se uz obećanje da ćemo se družiti svaki dan i nastaviti naše razgovore koji jako znače i njoj i meni.

1. SEPTEMBAR

Danas se Jovanka oseća mnogo bolje.

Uz svoj nezaboravni osmeh, vedro odgovara:

„Dobro sam, ništa me ne boli. Ovde se jako trude oko mene“.

I odmah dodaje:

„Molim vas, budite ljubazni, prenesite gospodinu Rasimu Ljajiću da požuri sa renoviranjem kuće u kojoj živim, da bih ja imala gde da izađem iz bolnice“.

Prenosim joj koliko je ogromno interesovanje ljudi za nju i njeno zdravstveno stanje.

„Drago mi je da to čujem.“

Takođe, obaveštavam je da o tome pišu svi domaći mediji, mediji iz bivših jugoslovenskih republika, ali i iz inostranstva.

„Ma, neka pišu. Nemam ništa protiv. Ljudi su zainteresovani ne samo za moje zdravlje, nego i za ceo moj slučaj, pre svega zbog toga šta je meni sve urađeno, jer takva nepravda i bezakonje mogu svima da se dese.“

Pričam joj i o jednom televizijskom prilogu sa kadrovima iz njene mladosti, o tome kako je prelepo izgledala.

„Trudila sam se koliko sam umela i mogla. A ljudi vole da vide lepe ljude.“

Po običaju, ništa ne traži, ništa joj ne nedostaje:

„Ako mi bude nešto potrebno, ja imam slobodu da vam to kažem“.

Rastajemo se uz njene reči:

„Ne dam se ja.“

2. SEPTEMBAR

„Slušam lekare, al' ponekad pružim i otpor“, to mi je danas rekla pre nego što sam stigao da joj prenesem ogroman broj pozdrava, među kojima su i oni od scenarista Siniše i Ljilje Pavić.

„Hvala lepo. I vi njih puno pozdravite“.

Kažem joj da sam se video sa Dobricom Ćosićem i da me je zamolio da je pozdravim i da joj prenesem njegove reči da je samo po dobru pamti.

„I ja Dobricu samo po dobru pamtim. On je učinio nemoguće, šta je sve pribavio, što nigde nije bilo u tadašnjoj Srbiji i Jugoslaviji celoj, kako bi nas ugostio na najbolji mogući način.“

Uz brojne druge teme, ponovo se vraćamo i na zdravstvena pitanja:

„Stalno me snimaju i rade neke analize. Pa mene su nekada Amerikanci snimali, kad sam trebala da se udam za Tita. Prošla sam kroz silne zdravstvene preglede. Dali su mi garanciju da sam zdrava.“

3. SEPTEMBAR

Danas se sećamo nekih zajedničkih prijatelja. Naše drage prijateljice Živke Manojlović, koja nažalost više nije živa, čija je ćerka Snežana bila moja školska drugarica. Prenosim joj Snežanine pozdrave.

„Pozdravite i vi nju. Znate li vi da sam ja njoj na svadbi bila?“

Kažem joj i kako mi je Isidora Bjelica rekla da je plakala kad je pročitala u "Blicu" moj tekst o našem susretu u bolnici.

„Ih! Znam ja za Isidoru Bjelicu. Pa, ko nju ne zna! Jedna vrlo, vrlo originalna žena.“

Obaveštavam je i da je sa mnom kontaktirao jedan novinar sa Švajcarske televizije koji želi da napravi emisiju o njoj.

„Pa lepo. Molim vas, dajte mu i fotografije ako treba da nešto ilustruje. A i znate, sve ovo što sam vam pričala, pa ako može nešto od toga da iskoristi - neka uzme.“

Rastajemo se nakon što sam joj ispričao da mi je sekretarica direktora Urgentnog centra Goca Veličković rekla da je ogroman broj ljudi svakodnevno zove, raspitujući se za Jovankino zdravlje. Zabrinuti su, neki od njih čak i plaču, nude razne vrste pomoći, šalju telegrame, pisma, raspituju se da li mogu da pošalju pakete, hranu, pa čak i lekove, ako nešto zatreba.

4. SEPTEMBAR

Danas mi je Jovanka ispričala tri sjajne priče iz svog života.

Prva priča je o ženi izuzetne humanosti Dijani Budisavljević, koja je spasavala srpsku decu iz ustaških logora.

„Dijana Budisavljević je bila žena mog rođaka Julija Budisavljevca. Ona je bila Austrijanka i još je u Prvom svetskom ratu pomagala i slala humanitarnu pomoć našem narodu. Još u doba Solunskoga fronta. A u Drugom svetskom ratu je spasla ne zna se koliko hiljada srpske dece iz ustaških logora.

Bila je veliki čovek. Humanista kakvog dugo neće biti. I bila je lepa žena. Mi smo se vidali posle rata. Oni su dolazili kod nas.

A taj moj rođak, njen muž Julije Budisavljević, on je živio 100 godina. Bio je hirurg, bio je šef Hirurške klinike u Zagrebu, profesor Univerziteta, koji je tamo bio jedan od osnivača te klinike.“

Kažem Jovanki kako mi je poznata beogradska novinarka Mira Radošević ispričala da je Jovankino omiljeno cveće - anturijum.

„Jeste. Živa istina. Kad sam bila kod Sukarna u Indoneziji, on me je jednog dana poveo u svoj vrt. To je bio vrt pun cveća, kao iz bajke. Ne zna se koji je cvet od koga bio lepši. I tu meni Sukarno kaže: 'Izaberi koji god hoćeš cvet'. Ja se tu okrenem i kažem: 'Ovaj!' I sad tu nastane problem kako taj anturijum preneti brodom do Jugoslavije, a da mu se usput nešto ne desi, na tom dugom putovanju. I ja tu zamolim jednog mladog lekara na brodu da ga pripazi. Kažem mu: 'Ko boga vas molim, učinite šta god znate da ovaj cvet sačuvamo do kopna jer mi je rečeno da je jako težak za održavanje'. I nekako mi njega čitavog donesemo do Beograda. I, nećete verovati, njemu su bile potrebne četiri godine da živne, da prihvati našu zemlju i klimu, da se adaptira. I kad se anturijum stabilizovao, ja sam njega posle presađivala i razmnožavala, pa sam ga slala u sve republike, razdelila sam ga po celoj Jugoslaviji. Tako sam ja na ove prostore donela anturijum, kao poklon od Sukarna. A to je cvet dugovečnosti, besmrtnosti. Čujem da ga neki zovu i Titov cvet. A on sa Titom nema nikakve veze. Nego sa mnom. Ali, eto, meni ni to za cvet neće da priznaju, a kamoli nešto drugo.“

Jovanka mi priča da je imala još jednu posetu, a kao uvertiru o kome je reč, prepričava mi jedan događaj iz svog života:

„Kada su u mojoj Lici saznali da sam ja izolovana i stavljena u kućni pritvor, oni su se jako uplašili za mene i rešili su da nešto urade. I onda oni organizuju jedan zbor na kojem se okupi silni svet iz tog mog kraja. I oni tada odrede jednu devojkicu koja se zvala Jovanka, a ime je po meni i dobila, sa zadatkom da dođe u Beograd. I naredi joj: 'Živa se ne vraćaj, Jovanka, dok ne vidiš našu Jovanku'. I ona dođe u Beograd i jadnica je nekoliko dana čučala ispred te kuće, na ulici ispred zida, ispred ograde kuće u kojoj sam ja bila, tu je i spavala, nikud se odatle nije mrdala. I jednog jutra ja otvaram prozor i čujem neku buku spolja, odatle ispred kapije. Čujem policajca koji me čuva kako se s nekim prepire. Raspravlja se s nekim, onako povišenim tonom. I ja onda njega pozovem i kažem mu: 'Ajde da mi vidimo o kome se tu radi'. I ubedim ja njega da je pusti. I onda ona meni ispriča kojim poslom je došla u Beograd, prenese mi pozdrave mojih Ličana. Nas dve smo tu onda ne znam ni sama koliko sati dugo raspredale tu porodičnu istoriju i te naše ličke rodbinske veze. Eto, mene su moji Ličani voleli. I sada me je ovde obišla ta moja imenjakinja Jovanka, koja je došla iz Nemačke. Šibnula iz Frankfurta i došla da me obiđe. Inače, ona živi u Novom Sadu, ali putuje i u Nemačku, ima posla tamo.“

5. SEPTEMBAR

Jovanki donosim njen omiljeni cvet - anturijum.

„U, pa lepo. Mnogo vam hvala. Lep je, prelep je. Stavite ga negde da mogu da ga gledam.“

Pitam je boli li je nešto.

„Ma, ne!“

Obaveštavam je da sam sa njenim sestrićem Zoranom bio na sastanku kod Rasima Ljajića, gde je bio i generalni sekretar Vlade Srbije Veljko Odalović, kako bi se pronašlo rešenje za njen smeštaj nakon izlaska iz bolnice. Zabrinuta je oko toga i nada se da će se

konačno nešto pomeriti sa mrtve tačke:

„Bilo bi vreme da se i moja volja poštuje. Neće me valjda opet neko nešto prevariti. A rekao mi je Zoran da se ne ponašaju više kao nekada, pa valjda će i nešto dobro da se desi.“

Razgovor nas dalje vodi na priču o proslavi šezdesetogodišnjice čuvenog Titovog govora u Novoj Gorici, koji je održao u jeku Tršćanske krize. Pričam joj o nameri SUBNOR-a toga grada da postave Titov spomenik.

„Sećam se tog njegovog govora, kao da je juče bilo. I ja sam bila tamo. A njihov SUBNOR ako je to naumio, da postave spomenik, oni će to i izguratL”

Potom dolazimo na još jednu godišnjicu. Prethodnih dana se navršilo 39 godina od premijere “Užičke republike” na Festivalu u Puli. I Jovanka mi je tada aplaudirala, kao najmlađem glumcu na festivalu.

„Kako da se ne sećam. Ona šajkačica mala. Mala šajkačica i sve onako u malome. Kao neki mali čovek. I traži hleba. A najmanji tamo od svih njih.“

Nastavljamo priču o knjizi. Kažem joj da sam bio kod njene prijateljice Slobodanke Hinić, na koju me je ona uputila i da je Slobodanka u današnjem „Blicu“ pričala o njoj.

„Pa lepo. Jako lepo. Slobodanka je jedna žena koja puno toga prati, tako da njene analize nisu površne. Jako je sistematična i puno toga ima o meni. Njen muž je bio moj rođak i kad je on krenuo iz našeg sela na školovanje, ja sam ga pratila i plakala.“

Prenosim joj njene pozdrave, kažem da je pozdravlja i njena ćerka. „Radica! Je l’ bila tu i Radica? Kad ih čujete, pozdravite ih obe.“

Od Slobodanke sam dobio dragocene informacije o Jovanki, njenoj porodici, Lici. Njih dve su se često čule telefonom i jako su bliske. Kažem joj i da mi je pokazala knjigu o porodici Vunjak, u kojoj sam naišao i na jedan Jovankin tekst, koji je ona lično pisala, jednu vrstu njene autobiografije i priče o njenoj porodici, koju bih ugradio u postojeći tekst jer sadrži detalje koje mi do sada nije ispričala. Na primer to da je na Filozofskom fakultetu u Beogradu studirala Svetsku književnost.

„Pa znate šta, ja sam upisala Svetsku književnost na Filozofskom fakultetu... I konstatovala sam posle da nemam uslova i da studiram i da radim, da od obaveza ne mogu da idem na predavanja i odustala sam od toga. Pa kad razmislim - šta bi bilo drukčije da sam to i uradila, da sam završila. Neke koristi ne bi bilo, sem možda malo svojoj sujeti da ugodim. A taj dar za književnost nasledila sam od mog oca. On je pisao pesme. Bio je prirodno talentovan. Bio je i veoma cenjen. I ja sam imala taj talenat, a ko zna šta bi bilo da sam ga razvijala.“

Na moju konstataciju da nikad nije kasno, ona se smeje svojim zvonkim osmehom i kaže:

„Ko zna!“

Jovanka mi priča o svojim sestrama, Nadi i Zori. Jako je vezana za njih. „U mojoj porodici uvek smo se međusobno pomagali. Kad god je bila neka nevolja, mi smo pomagali jedni druge.“

Nekako dolazimo i do priče o ostavinskoj raspravi i do spiska stvari koji sam video, a koje su navodno pripadale Titu. Na spisku su ženski satovi, minduše, ogrlice, narukvice, ženske tašne i ukosnice. Sve ono što je pripadalo Jovanki, falsifikovano je i napisano da je neko drugi poklanjao Titu. Jovanka, kroz smeh odgovara:

„Kako ženski nakit i ukosnice mogu pripadati Titu. Pa on nikada nije nosio zlatne ukosnice u kosi. Pa, molima vas lepo, da li je ikad iko video Tita da nosi ukosnice u kosi? Niko - nikad! A, bio bi to nečuven skandal da mu je nekad neko poklonio nešto od ženskog nakita. I on to sigurno nikada nije dobio na poklon. Ja jesam. Ali je meni sve to oteto i pripisano njemu da je on dobijao, mimo svake logike i istine. Ali, ko te pita, ti silnici su sve mogli, pa i da Tita takvom jednom neshvatljivom pričom unize. Ne samo mene da opljačkaju, oni su tom laži i njega ismejali. Tu se, na tom spisku nalazi i nakit koji je meni dao car Etiopije, Hajle Selasije. On je mene mnogo voleo i cenio je moj rad, pogotovo sve to što sam radila na organizaciji protokola. On se tome stalno divio i tražio je da mu pošaljem ekipu iz Beograda, koju bih ja utrenirala, da rade kod njega. Čak mi je rekao da sam ja ovde stvari sredila da funkcionišu bolje nego na engleskom dvoru. A on je bio veliki reformator u svojoj zemlji, od agrarne reforme, do svega drugog.“

Prekorevam je da mi nikada nije rekla jednu informaciju: da je bila proglašena za jednu od tri najlepše žene sveta.

„To je bilo u jednoj knjizi koja je objavljena u Gani, a bila je tu reč o najlepšim ženama predsednika država, pa su oni tu mene stavili na sam vrh.“

Na moju primedbu da se ovaj podatak do koga sam došao ne odnosi samo na žene šefova država, nego na sve žene na svetu, a da su u prve tri svrstane ona, Ava Gardner i Elizabet Tejlor, ona odmahuje rukom.

„Inače, Ričard Barton i Elizabet Tejlor su bili vrlo komunikativni, vrlo prijatni oboje. Bilo je njima lepo sa nama. Ona je daleko niža nego što su je pokazivali, mala, krhka, a na ekranu ogromna. Lepo smo se družili.“ Razgovor nas vodi na priču o jednom talentu u

njenoj porodici.

„Ja sam, inače, govorila engleski i ruski jezik, ali sam uvek imala pri ruci i nekog ko bi uskočio, ako je neki drugi jezik u pitanju. Evo to je interesantno da sva moja porodica, ja ih zovem jezičari, svi govore više jezika. A moj otac je govorio četiri jezika. Odrastao u Austriji - znači nemački morao da zna, talijanski morao, živeo u Americi - engleski morao, a išao je i u Francusku i francuski naučio. Moj sestrić govori tri jezika. Mi nemamo nijednog ko ne zna tri jezika. Moja sestra Zora isto govori nekoliko jezika. Ona je završila Svetsku književnost i u Italiji posle i istoriju umetnosti. Nada je predavala engleski jezik. Eto šta znači genetika, to nasleđe.“

Priča o genetici dovodi nas i do priče o dugovečnosti. Priča mi o Budisavljevićima koji su živeli sto godina, ali mi u jednom trenutku kaže: „Trebalo bi da reše ove moje probleme, jer ja neću dugo živeti.“

Kažem joj da ne dozvoljavam da naruši tu porodičnu tradiciju Budisavljevića. Preko sto možemo da razgovaramo, a posle ćemo videti šta ćemo. Ispod sto - ništa. Uz svoj nezaobilazni zvonki smeh obećava mi da će me poslušati. Pitam je da li ima nekih želja.

„Trenutno ne. Dosta se ovde o meni brinu. Neki dan su mi doneli ćevapčiče, pa bili su tako dobri, da nemam reči.“

Pozdravljamo se, a na vratima me sustižu njene reči:

„Ne brinite, ne dam se ja!“

6. SEPTEMBAR

I danas se Jovanka oseća dobro. Najpre joj čitam izjavu iz „Blica“ njene drugarice Slobodanke Hinić. Zadovoljna je. To ju je vidno oraspoložilo.

Potom mi priča o svojoj ratnoj drugarici i prijateljici Zori Nikezić, o tome kako je i sa njom biiska i kako se naša velika operka umetnica Radmila Bakočević stalno kod Zore raspituje o njoj, kako je pozdravlja.

Nekako dolazimo do nezaobilazne priče o tome šta sve čovek može da podnese. Seća se svog ranjavanja na Limu i kako je ranjena preplivala reku.

„Taj Lim se meni zauvek urezao u sećanje, ja to nikad neću zaboraviti.“

A potom, kroz osmeh dodaje:

“Mi Ličani smo posebna sorta. U Saharu da nas baciš - mi ćemo se snaćL“

I to je uvod u jednu sasvim drugu temu. Kako se snalazila među svim tim protokolarnim obavezama. Primećujem da je na najdostojanstveniji mogući način reprezentovala našu zemlju, kako je besprekorno organizovala bezbroj dočeka stranih državnika, prijema za uvažene zvanice iz sveta. Kako je svojom elegancijom i držanjem odudarala od svih njih.

„Iskreno da vam kažem ja sam najpre imala tremu kako ću se ja snaći među svima njima, među tim kraljevima i carevima. A posle - ništa. Kad sam ja videla kako to sve izgleda, kada sam ja njih malo upoznala, videla sam da su oni obični ljudi i da se nimalo ne razlikuju od nas i meni je to posle bilo sasvim normaino.“

Pričam joj da sam u Muzeju istorije Jugoslavije birao fotografije za knjigu, da na svim fotografijama izgleda veličanstveno. Prenosim joj zapažanje načelnice da je uočila da na mnogim haljinama Jovanka ima motive iz narodne nošnje jugoslovenskih naroda.

„Tačno tako. Lepo je to zapazila. Ja sam se trudila da na svojim haljinama uvek dodam neki motiv, neki detalj iz našeg folklor, iz naših narodnih nošnji, da se to lepo stilizuje i da i na takav jedan način reprezentujem naše kulturno nasleđe.“

Rastajemo se uz priču o njenim fotografijama i o tome kako ću joj pripremiti novi album sa slikama iz “starih vremena”. Pre nego što je otišla u bolnicu odneo sam joj album sa preko 100 fotografija, koje je prvi put videla posle više od tri decenije, jer su joj sve fotografije koje je imala zaplenili. A njoj fotografije mnogo znače:

“Fotografije govore više od reči.”

7. SEPTEMBAR

Danas sam kod Jovanke bio i pre i posle podne.

Prenosim joj da sam se čuo sa njenom prijateljicom Zorom Nikezić. Pronašao sam je i ona se jako obradovala. Brine se puno za Jovanku i njeno zdravlje i puno je pozdravljaju i ona i njena snaja, s kojom se Jovanka, takođe, ponekad čuje. Prenosim joj da su Zoru zvali iz „Blica“ i da im je pričala o njihovom prijateljstvu. To ju je jako obradovalo.

„Pa lepo. Ima Zora puno toga da ispriča jer mi smo puno toga zajedno prošle. Mi se znamo još iz Drvara. Ona je bila jako teško

ranjena, a ja sam držala bolnicu u Drvaru. I onda je ona došla, a ja sam se brinula o njoj. Od tada je ona uvek sa mnom bila dobra. I ona je uvek dolazila, čak i kad sam ja pala u nemilost. Dugo i lepo smo se nas dve družile i to traje do današnjih dana. Drago mi je da je to tako. Ipak, bilo je ljudi koji se nisu menjali ni u tim opasnim vremenima, kada su mene stavili u tu izolaciju i kada je bilo opasno biti u bilo kakvom kontaktu sa mnom.“

Kažem joj da su joj Zora i Radmila Bakočević poslale telegrame, ali Jovanka ih nije dobila.

„Hvala vam što ste pronašli Zoru. Nije naodmet da nađete i Radmilu. Radi se o ženama koje su prema meni prijateljski nastrojene.“

U posetu joj dolazi njena sestra Nada, koja je, takođe, svakodnevno obilazi. Nada je divna, plemenita žena, vrhunski intelektualac i sjajan čovek. Veoma je brižna i pažljiva, i živa je enciklopedija svih dešavanja u Jovankinom životu Uvek je bila uz sestru i svedok je svega onoga što joj se dešavalo.

Ostavljam sestre da se ispričaju, a ja ponovo dolazim po podne.

I ovoga puta Jovanka se dobro oseća, ni na šta se ne žali i, kao i obično, nema nikakvih želja niti zahteva.

8. SEPTEMBAR

„Dobro sam, hvala bogu“, sa vrata me sačekuju njene reči i osmeh.

Najpre joj čitam intervju njene drugarice Zore Nikezić iz „Blica“. Jovanka ga pažljivo sluša, širom otvorenih očiju, gotovo da ne trepće:

“Najbolja drugarica Jovanke Broz: Naša mala Ličanka dobija i ovu bitku.

Jovanka o svemu može da priča, ali da se žali i kuka nikada neće. Uvek je bila neverovatno jaka žena. Zato sam sigurna da će se oporaviti, priča za ‘Blic’ Zora Nikezić, najbolja drugarica Jovanke Broz još iz ratnih dana.

Uvek je insistirala na tome da ona zove mene, a ne ja nju. Čule smo se često, bar jednom mesečno, ali pre nego što se razbolela, nije je bilo dva meseca da se javi. Znala sam da nešto nije u redu, a onda sam od njene sestre čula loše vesti - priseća se Zora.

Ni tada, kaže, nije verovala da Jovanka može biti baš toliko loše jer je znala da je njena prijateljica izuzetno jaka žena koja se pritom nikada nije žalila na zdravlje.

Međutim, nikada se nije žalila ni na težak život, iako se znalo da jedva preživljava. Jovanka ima dosta rođaka, porodica Budisavljević je zaista velika i jednom se desilo da je neki od rođaka iz Vojvodine sanjao kako ona nema šta da jede.”

“Jao, tačno”, prekida me Jovanka, u neverici da se Zora setila te priče.

“Odmah sutradan spremio je veliki paket hrane i doneo joj u kuću, a ona nije imala ni sa čim da ga posluži. U njenoj kući tada je bilo svega kilo brašna i litar ulja, a rođak je došao kao da ga je sam bog poslao da joj pomogne.”

“Jao, tačno. Baš tako je bilo”, govori Jovanka ushićeno.

“Verovatno je često bila gladna, ali nikada nije tražila pomoć”, priča Zora. Svojoj drugarici Jovanki uvek se divila kako sve pamt i kako godine nisu umanjile njenu visprenost i sposobnost da proceni ljude.

Jovanka baš ništa ne zaboravlja. Izuzetno je pametna i visprena žena. Ni godine ni bolest nisu promenile njenu ličnost i karakter - ističe Zora.

Jovanku nije posetila u bolnici, jer trenutno nije u mogućnosti, ali se čuje sa njenom porodicom i lekarima od kojih, kaže, ovih dana stižu samo dobre vesti.

“Pao mi je kamen sa srca. Čula sam da je Jovanka svakim danom sve bolje. Priča, smeje se, pije lekove. Znam da je i dalje bolesna, ali sam sigurna da će uskoro izaći iz bolnice. Ipak je ona naša hrabra Ličanka”, poručuje njena drugarica.

Na Jovankinom licu je široki osmeh:

“Lepo... Lepo je to... Baš sam zadovoljna kako je to rekla... Molim vas čujte se sa Zorom, pozdravite je i zahvalite joj puno u moje ime. I puno pozdravite i njenu snaju, ona je jedna jako energična žena i jako pravdoljubiva.”

Prenosim joj i pozdrave Radmile Bakočević, koju sam uspeo da pronađem.

„Ja sam se sa njom družila, vidale smo se. A ona je posle uvek pitala za mene, raspitivala se kod Zore Nikezić i pozdravljala me.“

Potom joj pričam kako napreduju pripreme za knjigu. Kažem joj da mislim da bi knjiga trebalo da se zove „Jovanka Broz - moj život,

moja istina“.

„To mi se dopada.“

Priča nas ponovo vodi na efekte koje je u javnosti imao feljton u „Blicu“, o bezbroj ljudi koji se javljaju, mnogi pitaju kada će knjiga, a dosta njih je i fotokopiralo i korićilo tekstove koji su izlazili.

Prenosim joj i brojne pozdrave. Najpre od naše divne glumice Ružice Sokić.

„Hvala puno. Pozdravite i vi nju. Ona često ide na more zajedno sa Ribnikarima. Oni se baš lepo družē.“

Trudim se da ne zaboravim nikoga od onih koji je pozdravljaju. Veoma je raduje pozdrav od ćerke njene ratne drugarice Kozarke.

A, moja draga Milena, moja Kozarka. Kako je to divna žena bila...

Tu se priča vraća na ratne dane:

„Ja sam u ratu vodila bolnicu. Bila sam komesar, bavila sam se politikom u bolnici. Svašta sam se nagledala, svašta sam prošla. A bila sam mlada. Nije to lako bilo, ali svašta sam ja i videla i izdržala. Ali kad je čovek mlad, svašta može i da preživi.“

U tom kontekstu pominjemo i mog tasta Antonija Isakovića, koji je kao šesnaestogodišnjak bio učesnik čuvenog Igmanskog marša.

„Isto smo prešli. I ja sam prešla Igman, kasnije, kad smo Bosnu napuštali, kad smo dolazili ka Srbiji.“

Razgovor nastavljamo pričama o istoriji.

„Istorija je ono što život nosi. I ovaj moj slučaj je jedan specifičan slučaj, gde sam ja bila u prilici da budem svedok tih mnogih, bitnih istorijskih događaja. A ja sam se trudila da to gledam objektivno, sa strane, jer ja nisam bila zainteresovana za tu vlast, ni na kraj pameti mi nije bilo to. Čak su mi i nudili vlast - a ja sam im rekla: Daleko vam lepa kuća! Jer, razmišljala sam ja o tome, ali nisam htela, zato što se toliko bila razgranala ta mreža tih zakulisnih radnji i tu se razvila velika zavist. I ja sam rekla: Hvala lepo! Kad je meni Bakarić nudio orden, ja sam to vama pričala, a ja sam rekla: Pa, čemu orden ako se intrige nastavljaju intenzivno, taj orden nema smisla. Ja nisam radila za orden - niti ću ga primiti. Javno priznanje i psihološko mučenje ne idu zajedno. I onda se on naljutio malo, ali ja sam njemu rekla istinu, pa kako god hoće. Meni je to što su mene naši ljudi voleh i poštovali bio najznačajniji orden.“ Polako završavamo i ovu priču. Rastajemo se uz zajedničku konstataciju da je najbitnije da je njeno zdravstveno stanje svaki dan sve bolje i da se ona bolje oseća. Dogovaramo se da joj je to zadatak i za ubuduće:

„Borim se, ne dam se ja. Držim se. A držite se i vi.“

9. SEPTEMBAR

Već po običaju, dočekuje me raspoložena i nasmejana.

„Pa, lepo. Samo me malo nerviraju ove silne analize koje mi rade, sva ta snimanja i pregledi. Ali, ne žalim se. Dobro sam. Trude se svi ovde oko mene, tako da sam ja sa te strane sigurna. Ima ih puno ovde i svaki čas neko dođe da nešto uradi, proverī, da nešto snimi, svašta nešto...“

Kažem joj da je i moja majka isto tako reagovala kad je bila u bolnici. „A kako se sada oseća vaša majka?“

Kažem joj da je dobro i da joj je baš danas sedamdeseti rođendan. „Pozdravite je puno i čestitajte joj rođendan. Nek vam je živa i zdrava.“ Pričam joj, potom, kako je do mene došla jedna informacija iz perioda kada je Tito bio na lečenju u Ljubljani. U prisustvu jednog našeg uglednog lekara, profesora univerziteta, koji je tu došao sa zadatkom da da svoje mišljenje u vezi amputacije noge i u prisustvu najviših državnih funkcionera, među kojima je bio i Nikola Ljubičić, Tito je bio veoma ljut. Sa povišenim tonom, skoro da je vikao, govorio je da je Jovanka njegova zakonita supruga, da mu je odan i iskren prijatelj i pitao je ko je taj koji sprečava tj. zabranjuje da Jovanka bude sa njim u Ljubljani.

„Sve je to moguće, utoliko više zbog toga kakvo je tamo stanje vladalo i kako su se ti rukovodioci ponašali. Ja verujem da je to tačno. Verujem, jer to liči na Titove reči. Takva reakcija liči na njega.“

Prenosim joj pozdrave poznatih i nepoznatih ljudi.

„Nadam se da će mi sada dozvoliti da se ja nekako organizujem, da živim na miru. I kad ja izađem kući, biće tu odmah i drugačije raspoloženje.“

Kažem joj da sam gledao neke snimke na kojima je ona na raznim prijemima, u raznim prilikama sa brojnim svetskim državicima i da to sve deluje toliko impresivno, da bi slobodno mogao da se napravi holivudski film o njenom životu.

Jovanka se odmah, kroz osmeh, nadovezuje:

„E, šteta što je umrla Elizabet Tejlor. Jer, ona je rekla meni na Sutjesci kako bi sve dala da igra mene u tom filmu. Jako je bila zainteresovana za to ako bi mogla da se doda ta uloga. Rekla mi je da je to prava uloga za nju i da ona može da igra sve. I da bi joj to bio veliki izazov. A ja njoj kažem - nema tu šta ja da tražim u tom filmu, tu su glavni ovi koji su bitkom komandovali i film je o njima. Šta ću tu ja? Al' ona navalila, oće pa oće i to ti je...“

Kad smo već kod filma, prenosim joj izjavu Lordana Zafranovića koji je rekao da hoće da dođe da je poseti.

„E, sad je došao! A ja sam njega upozorila davno prije da sa takvim tekstom koji je meni slao, ne može k meni. Morao je na vreme razmišljati

tome. Tako da ne bih želela da ga primim. Cenila sam ga, jer ono što je napravio, napravio je dobro. Ali kad sam ja pročitala taj scenario, rekla sam da ja u tome neću učestvovati, a on nek se zapita zašto. Ako se bude javljao Zafranović, treba mu poručiti to. A zašto? Pa zato što ja nisam kao

svi drugi koje je on tu pobrojao. Ja nemam tu šta da radim. Jer ko drugi zna bolje od mene o Titu i šta ti neki drugi o njemu mogu reći? To nije društvo u kome bih ja bila.“

A tu je i još neko koga ona ne želi da primi u posetu. Joška Broz.

„Joška! Prošao voz. Nema! Pa, nema! Ne može! Vodila Jovanka generale u zaveru protiv Tita. Pa to nema veze s mozgom. Nema tu šta da traži on kod mene. Kad se jednom oplete po meni, a posle se niko ne izvine, onda je to prekinuto za sva vremena. I sad se setio posle toliko godina da me poseti.“

A kad smo već kod generala i zavere o kojoj se toliko priča, neizbežan je i pomen generala Đoke Jovanića.

„Đoki Jovaniću su zamerali što je bio na školovanju u Rusiji. Verujte mi, Đoka Jovanić i ja smo se sreli samo nekoliko puta, ali nikada nismo nasamo pričali. Samo jednom na Brežicama, ako smo progovorili neku reč. I to je sve. A onda ti neko prišije tu zaveru koja ne postoji i oblati i njega i mene. Pa, neće to moći tako! Neće moći, jer blage veze nema sa istinom, jer je to samo jedna od laži i intriga koje su meni podmetali.“

Priča o generalu Jovaniću vodi nas u neke nove priče o ratu. Kažem joj da su me iz Muzeja istorije Jugoslavije zamolili da joj pokažem jednu ratnu fotografiju na kojoj je ona sa nekoliko drugarica i drugova i ako može da se seti njihovih imena, bilo bi im jako važno da ih identifikuju.

„Jednom se pojavila neka slika iz Arandjelovca, s kraja rata. Jedna sitna fotografija. Mi u bazenu. Doneli su mi je da ja tu identifikujem ljude, da ih prepoznam. Donesite mi tu fotografiju, pa da vidim mogu li da pomognem.“

Odlazim od nje uz njeno čvrsto obećanje da neće skidati osmeh sa lica.

10. SEPTEMBAR

Dolazim kod Jovanke. Ona spava. Mirno diše. Ćutim. Na momenat otvara oči i osmehuje se. Dajem joj znak da nastavi da spava, da se odmara i odlazim, ne želeći da je uznemiravam.

11. SEPTEMBAR

„Svaki dan ima pomak nabolje“, preduhitrila je moje pitanje.

„Samo još da imam gde izići, pa da bude sve kako treba“.

Kažem joj da mi je njena Nada rekla: „Samo da ona izađe, može i kod mene kući da bude“.

„Divna je moja Nada. Ona se jako brine za mene. Ali, ne bih ja nikoga da uznemiravam. Videću, već ću se nekako organizovati.“

Kažem joj da verujem da će pritisak javnosti malo urazumiti vlast.

„Videćemo šta će biti. Jedino javnost ovu našu vlast može malo okretati kako treba.“

Dajem joj kremu za lice koju joj je poslala moja supruga. Neku specijalnu, sa kavijarom, i krećem da je ostavim na stočić pored.

„Stavite mi to negde nadohvat ruke, da ja to mogu i koristiti. I zahvalite se puno vašoj Milici, jako lep poklon mi je poslala. Puno mi je pozdravite.“

Pitam je da li joj treba još nešto, ima li neku želju.

„Momentalno ništa. Ako budem imala neku želju, ja ću vam to reći...“

Pričamo i o vremenu kad izađe iz bolnice, pa da popijemo po čašu crnog vina. Na primer, neki bermet.

„Može. Volim bermet. To je divno novosadsko vino. Ima jedan jako, jako prijatan ukus.“

Prenosim joj pozdrave od jedne Slovenke koja mi se javila. Živi u Brežicama i njen otac i Tito su rođaci. Zamolila me je da Jovanku pozdravim i da joj prenesem da je mnogo voli. Zadovoljno se osmehuje i uzvraća pozdrave.

Obaveštavam je i o izjavi pevačice Nade Obrić u kojoj priča o druženju sa Jovankom.

„Molim vas, zovnite Nadu i pozdravite je. Ona je bila kod mene nekoliko puta, a i ja kod nje. Ima vrlo interesantne prijatelje, komšije. Lepo smo se družili.“

Pričam joj da sam juče bio u Muzeju istorije Jugoslavije i da sam uzeo još 220 fotografija. Nema koga nema pored nje na tim fotografijama od svetskih državnika i ne znam kako ćemo uopšte izabrati koje da uđu u knjigu, jer su sve prelepe.

„Fotografije mogu da daju lep utisak, da upotpune tu celu priču.“

Dodajem da nema niko ko tako zrači na slikama kao ona.

„Hvala vam puno. Ako tako mislite, baš mi je drago.“

Kažem da sam video i njenu fotografiju sa Kenedijem, ali mi nije jasno zašto na tom dočeku u Vašingtonu nije bila i Žaklina.

U sekundi, Jovanka daje objašnjenje:

„Žaklina nije bila tada. Ona je malo pre toga rodila dete koje je umrlo i otišla je na oporavak, na brod kod Onazisa. Zato ona nije bila, ali su bile tu Kenedijeve dve sestre. Jako su nas lepo dočekali.“

Obaveštavam je i o intervjuu koji sam dao za agenciju Anadolija, gde sam pričao o njoj, a koji su preneli skoro svi elektronski i štampani mediji u regionu. Zadovoljna je. Pominjem i novinarku Grčke televizije koja mi se javila, Makedonce, Švajcarce, Bosance. Pričam joj šta sam dogovorio sa svakim od njih.

„Pa lepo. Hvala vam puno, vi se baš jako puno trudite da mi sve ovo olakšate. To meni puno znači.“

12. SEPTEMBAR

Ponovo prepoznatljiv osmeh na licu, koji se pojavi čim me ugleda.

„Vrlo sam dobro.“

Gledam je procenjivački.

„Budite sigurni da jesam.“

Primećujem da joj je soba puna cveća.

„Stalno donose neko cveće. Jedno lepše od drugog.“

Obećavam joj da ću joj kad izađe kupiti njen omiljeni anturijum u saksiji, pa da ga gaji, kao nekada.

„Može, može. Ali to cveće je podložno velikoj brizi.“

I odmah mi saopštava novosti.

„Bio je ministar Ljajić. Rekao je da su neke kuće na raspoloženju da me presele i da postoje kuće koje treba videti. A ja sam rekla da je najpametnije da stave mene tamo gde sam ja bila i to im je najmanje komplikovano i trajnije je. A i meni to daje neku sigurnost. To je bolje i njima i meni, a ako treba nešto da se nešto mučim i dalje, onda nek se tu mučim - biće mi lakše. Tu sam navikla da se mučim“, govori kroz osmeh.

„A, da ne zaboravim i ovo sam htela da vam kažem. Rekli su mi da je tu moja rođaka, koja je došla iz Amerike. Gordana Vunjak. Ona je čuveni naučnik i akademik. I čula sam da želi da dođe da me poseti. Pa vas molim da je pronađete i da joj kažete da može da dođe i vidite sa ovima ovde da je puste do mene kada dođe. Baš bih želela da je vidim.“

Kažem joj da sam čuo da je dolazila Titova unuka.

„Nisam je primila. Ne da nisam htela da je primim, nego sam rekla - drugom prilikom, čim budem mogla, kad se ukaže prilika. Jer ja s njima nemam nikakve kontakte godinama. Kad se oko mene igrala prljava igra - oni su učestvovali, a mene to boli i ne mogu tek tako da pređem preko toga.“

Pričam joj kako su novine objavile priču o Crnogorcu iz Nemačke, koji joj nudi smeštaj i negu u svom domu, gde bi on i njegova žena brinuli o njoj.

„Pa, lepo. Hvala mu puno.“

Šalim se sa njom kako je za Tita interesovanje bilo po službenoj dužnosti, a za nju isključivo iz ljubavi koju ljudi gaje prema njoj.

„Pa eto, ja sam se trudila da doprinesem koliko mogu... A ima nešto i u tome što je meni naneta nepravda velika, a ljudi ne vole nepravdu.“

Pričamo o njenim doprinosima, o kojima se malo ili gotovo ništa ne zna.

„Skoro da nema državnika na planeti s kojim se ja nisam susrela. Ali to naši ljudi iz našeg rukovodstva teško shvataju. Ako neko poznaje nekoga, onda će lakše postići nešto i u razgovoru o tim državnim pitanjima. A ja sam se trudila da napravim taj rezultat, puno puta sam uspela u tome. Ja bar tako mislim.“

A otpori su bili veliki. Jer, ja sam se trudila da uspostavim te svetske standarde ovde kod nas. Dosta sam putovala po svetu i htela sam da sve najbolje što sam tamo videla ovde da primenim. A to mnogima nije odgovaralo ili to jednostavno nisu ni razumeli. I svi su se trudili da me u tome osujete, govoreći: Šta to ona izmišlja, šta će nama to.

A ima tu i jedan interesantan detalj da vam ispričam.

Kada sam bila u poseti Gani, rekli su mi da žene poglavica iz cele Gane po njihovim običajima dolaze samo kod kraljica. I došle su da mene vide. Ja sam se tu iznenadila. Valjda su znale da sam bila borac, cenile su taj neki moj doprinos. A neki naši iz rukovodstva su se ljutili i pitali su se zašto Jovanki ukazuju takvu pažnju. Pa, ja kad sam išla na neke međunarodne konferencije žena, na kojima sam pozivana, odavde iz Beograda su slali depeše i bunili su se što ja idem. To je da čovek ne poveruje. Zavist je svugde čudo, ali kod nas ovde, na ovim prostorima toj zavisti kraja nema.“

Rastajemo se uz moju konstataciju da izgleda sjajno, da joj je ten besprekoran, kao da je kod kozmetičara, a ne u bolnici. Smeje se.

„Hvala vam na svemu, a bogami i na komplimentu.“

13. SEPTEMBAR

U prizemlju Urgentnog centra se srećem sa Jovankinom rođakom Gordanom Vunjak i vodim je do Jovankine sobe. Dok čekam da Gordana završi posetu, pristize i Jovankina sestra Nada, koja mi priča mnoge interesantne detalje iz Jovankinog života. Kad je Gordana izašla, ulazimo nas dvoje.

Jovanki sam doneo album sa 220 fotografija. Od njenih portreta, zajedničkih fotografija sa Titom, sa brojnim svetskim državicima, sa svečanih večera i prijema. Ne zna se na kojoj fotografiji je lepša, dostojanstvenija.

Okrećem stranice albuma, a ona ushićeno komentariše svaku fotografiju. U sekundi zna gde je koja snimljena, koja je iz Meksika, koja sa Kipra, koja je sa kog prijema, prepoznaje svaku osobu koja je na slici, od šaha Reze Pahlavija do norveškog kralja i japanskog cara. I njena sestra Nada zna sve o svakoj fotografiji. Na jednoj fotografiji su zajedno Nada i Jovanka, sa pudlicom. Raduju se zbog te fotografije i prisećaju se kako je nastala.

Jovanka je jako srećna. Te fotografije vidi prvi put posle više od tri decenije. Bude u njoj najlepše uspomene.

Biramo fotografiju za naslovnu stranu knjige. Nepogrešivo i ona i Nada pokazuju na istu. Najlepšu.

I dok dalje okrećem stranice u albumu, Jovanka ushićeno uzvikuje: „Evo je Tahija, Naserova žena. Divna jedna žena. Znete li vi kako je ona došla u posetu Jugoslaviji? Kod njih nije bio običaj da žene idu zajedno sa svojim suprugom na put, ali ja sam insistirala da dođe kod nas. Kad smo mi bili u poseti Egiptu, nas dve smo sedele u jednoj prostoriji i ja sam rekla da ona obavezno mora posetiti Jugoslaviju. A ona kaže meni da sačekam. Pozove konobara i kaže mu da zovne Naseru. I Naser zbilja i dođe. I ona meni onda kaže. Ajde sad to što si rekla meni, ponovi i njemu. I ja kažem da ona mora da dođe k nama u posetu. I on mi obeća da hoće. Tako je sledeći put, kada je dolazio, poveo sa sobom. Eto, tako je nastala i ova fotografija, koju ste mi ovde doneli. Ovde je napravljena, kod nas.“ Ostavljam je u odličnom raspoloženju, nakon svih pregledanih fotografija.

14. SEPTEMBAR

Danas joj donosim nekoliko fotografija velikog formata. Zajedničku sliku sa Nadom, koju sam za Nadu i doneo, i nekoliko Jovankinih izuzetno lepih portreta.

„Ima i Nada dosta fotografija, jer sam se ja dosta bavila fotografisanjem. Snimala sam i Tita i nju.“

Pažljivo razgledamo svaku sliku. Ne zna se koja je lepša od koje.

„Ala, komplimentata!“, kroz zvonki smeh odmahuje rukom.

Čitam joj i intervju Radmile Bakočević iz „Blica“. Naslov je: „Jovanka je hrabra i ponosna žena.“

„Pa lepo. Baš lepo.“

Radmila Bakočević je, između ostalog, ispričala i priču o jednom nezaboravnom ručku. Jovanka je pozvala nju i Desanku Maksimović na ručak sa Indrom Gandhi. Pričala je o druženju sa Jovankom jako lepim i biranim rečima.

„Jako je to lepo, molim vas, prenesite Radmili moje pozdrave, a ja ću je zvati kad izađem da joj zahvalim.“

I tu ponovo dolazimo do pitanja kuće, odnosno gde će izaći iz bolnice. „Jedina kuća u kojoj ja po zakonu mogu da budem jeste ova u kojoj sam ja dosad i bila. I nema tu posla puno da se to malo renovira, ako neko ozbiljno to krene to da radi. Ako se samo malo potruđe, samo malo, da tu kuću u kojoj živim poprave - ja ću biti zadovoljna. Jer, kad bih bila u tom nekom mom zakonskom raspoloženju, meni bi to mnogo značilo. Bilo bi mi lakše, ovako se jako brinem šta će se dalje dešavati sa mnom, kuda ću ja to otići odavde.“

Obaveštavam je i o prepisci sa njenim sestrićem Zoranom, koji živi u Južnoj Africi. Pričam joj i o interesovanju medija, koje ne jenjava, o tome šta se pojavljuje u novinama, kako je njena fotografija na nekoliko naslovnih strana. Obaveštavam je ko me je sve zvao i tražio izjave i intervjuje vezano za nju, njeno zdravstveno stanje i njen položaj.

„Vi imate materijala i slobodno pričajte o meni, ja vama verujem. Mi nemamo dlake na jeziku, a i ta pravdoljubivost kod nas je takva da ne može čovek drukčije.“

Dolazi doktorka Jelena Vručinić, kojoj Jovanka obećava da ćem doći u njeno dvorište prepuno cveća, kad izađe iz bolnice.

Nakon toga razjašnjavamo i „misteriju“ oko njenog prezimena.

„Oba prezimena imam zvanično. A knjigu možemo da počnemo rečenicom: Zovem se Jovanka Budisavljević-Broz. Lepo je tako, a to su i činjenice.“ Posle toga zbijamo neke šale i u smehu se rastajemo.

15. SEPTEMBAR

Kao i obično, poput neke dobrodošlice, očekuje me njen osmeh i zadovoljna konstatacija da je dobro i da je ništa ne boli.

„Dobro je, a nadam se da će biti i bolje... A zamislite, nekoliko medicinskih sestara, odavde sa odeljenja, dolazilo je i gledale su ovaj album sa fotografijama koji ste mi doneli. Divile su se i čudile se. Znao, one nisu ni bile rođene u to vreme. Ne znaju puno o tim vremenima.“

Kažem joj da sam ponovo sreo Dobricu Ćosića, preneo mu njene pozdrave, a on mi je rekao: „Veliki je moj greh što joj nisam pomogao dok sam bio predsednik da se uradi nešto sa tom kućom.“

„Tako je kako je... Šta da se radi...“

Razgovaramo i o istinama koje bi morale da se saznaju.

„Puno toga će proći, što ne bi trebalo. Ona naša zemlja se raspala u lažima. Jer, ako bi mi nastavili sa lažima onda nema perspektive. Nikakve. Nijedno društvo koje se temelji na lažima nije zdravo društvo... Zato, imamo mi još mnogo priča da ispričamo.“

16. SEPTEMBAR

Prvi put je danas poželela da joj nešto donesem:

„Voća sam se uželela... Ako možete donesite mi malo grožđa... Crno grožđe, sorte ‘hamburg’... To najviše volim...“

Vraćam se popodne sa korpom različitog voća, među kojima je i crno grožđe, sorte “hamburg”.

Zadovoljno je pogledala korpu, osmehnula se, tiho zahvalila i nastavila da spava.

17. SEPTEMBAR

Još s vrata je obaveštavam da ćerka njenog dugogodišnjeg prijatelja i čuvenog fotografa Ive Eterovića želi da joj pošalje pismo.

„Sandra! Ona živi u Rimu! Molim vas odmah mi ga donesite. Znae, Ivo je bio jedan izuzetan čovek. Dao je veliki doprinos Beogradu. Mi smo se jako lepo družili, do pred samu njegovu smrt. Dan pre nego što je umro, ja sam mu poslala korpu voća u bolnicu i on je to podelio sa ljudima koji su tamo ležali i sa osobljem.“

Jovanka je inače često ljudima slala nekakve poklone, pakete. Volela je da ih usreći. Podsećamo se priče o policajcu Mihailu koji je čuvao u Bulevaru mira 75, pa kad je pošao u posetu svojim u Crnu Goru, ona je napravila paket za njih, da ne ide praznih ruku.

„Jeste, živa istina. Inače, lepo se slažem sa tim momcima koji me čuvaju.“

Priča nas zatim vodi ka nekim istorijskim pitanjima. O njoj koja će ući u istoriju i njenim progoniteljima koji su već otišli u zaborav. Pričam joj o izjavi jedne mlade novinarkе koja mi je rekla da dok Jovanka u feljtonu nije pomenula Staneta Dolanca - ona nije ni znala da postoji, pa je posle prikupljala informacije o njemu.

„Vetar će ih odneti u zaborav.“

U sobi je, kao i obično, puno cveća. Pokazuje u pravcu najveće korpe.

„Ovo su mi poslali princ i princeza Karađorđević. Mnogo je lep.“

Pričam joj o informaciji koja se pojavila u medijima, da je američka obaveštajna agencija analizom Titovog govora utvrdila da je on bio Poljak.

Jovanka odmahuje s obe ruke i smeje se:

„Mogli su napisati i da je Mongol.“

Razgovor nas vodi na priču o datumu njegovog rođenja. Da li je to 7. maj ili 25. maj, kako piše u njegovim zvaničnim dokumentima.

„Sešćemo mi još, kad ovo prođe, da raščistimo neke stvari oko Tita. Puno toga tu ima. Puno laži se pisalo. A raščistićemo i to oko datuma njegovog rođenja.“

Rastajemo se uz njene pozdrave mojoj supruzi i porodici i njene reči: „Mnogo volim što mi dolazite.“

18. SEPTEMBAR

Vesna Đurđević, supruga Ive Eterovića, donela joj je pismo njegove ćerke Sandre. Jovanku je to jako obradovalo. Pokazujem joj časopis „Glorija“ sa njenom slikom na naslovnoj strani, velikim tekstom i brojnim slikama. „Baš lepo. Ove fotografije lepo ilustruju ceo moj život.“

Pričam joj da imam zakazane intervjuе za makedonsku televiziju, list “Oslobođenje”, da moram da odgovorim na pitanja jedne grčke novinarkе. Raduje je što postoji toliko interesovanje za nju.

Odlazim uz obećanje da se vidimo po podne.

Kada sam se pojavio po podne, dočekuje me rečima:

„Jako bih se brinula da niste došli.“

19. SEPTEMBAR

Još dok ulazim kod nje, skida masku sa kiseonikom sa lica i kaže: „Dobro sam, ne brinite.“

Pokazujem joj naslovnu stranu knjige i stranicu sa njenim potpisom. Podiže ruke i širi ih oduševljeno, a na licu se pojavljuje njen očaravajući široki osmeh.

„Predivno je. Jako, jako sam zadovoljna. Hvala vam puno.“

Dugo gleda u svoju fotografiju, u naslovnu stranu knjige.

U njenom pogledu kao da protiče ceo njen život.

Dok listam otkucane stranice knjige i pokazujem joj naslove i podnaslove, ona me gleda širom otvorenih očiju u kojima vidim i poneku suzu.

„Ovo je dobro, jer je istinito... Al', imamo mi još puno toga da ispričamo...“

Žarko Jokanović je rođen 7. maja 1967. godine u Užicu.

Kao dečak igrao je u filmu „Užička republika“ gde je zapamćen po čuvenoj replici: „Čiko, je l' sav ovaj lebac tvoj?“

Studirao je psihologiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Jedno vreme aktivno se bavio politikom.

Autor je romana „Krugovi moći“, drama „Zgazi me“, „Kokoške“, „Igra istine“, „Čija je moja koža“ i monografije o scenaristi Siniši Paviću. Bio je scenarista nekoliko TV projekata. Piše kolumne za više beogradskih novina.

Oženjen je glumicom Milicom Milšom. Imaju sina Antonija.

Žarko Jokanović

JOVANKA BROZ - MOJ ŽIVOT, MOJAISTINA

Izdavač:

Ringier Axel Springer doo Beograd Žorža Klemansoa br. 19, Beograd

Za Izdavača:

Jelena Drakulić-Petrović, direktor

Glavni urednik:

Veselin Simonović

Odgovorni urednik:

Milenko Vasović

Art direktor:

Sanja Smiljanić

Štamparija:

Rotografika, Subotica

Drugo izdanje

Tiraž:

50.000 primeraka

Beograd, oktobar 2013.

JOVANKA BROZ MOJ ŽIVOT MOJA ISTINA

Jovanka Broz

„Bog mi je dao divan život pored Tita. Ali koliko godina mi je bilo lepo - još više godina sam bila progonjena, mučena i zlostavljana.

O meni su širili strašne laži. Neki bi danas hteli da se istina nikada ne dozna. A ja to neću da dopustim.

I danas velike sile i njihovi agenti ne daju da se objavi istina, jer im to ne ide u prilog, i zato mene i dan-danas maltretiraju, jer znam istinu o raspadu Jugoslavije.

Ali na kraju dođe odozgo onaj inženjer koji sve poravna. Da li ću ja doživeti pravdu neku - ne znam. Volela bih da doživim. Ali ne znam da li ću.“

ISBN 978-86-83967-24-7

9 788683 967247

SRBIJA 449,00 DIN / BIH 7,90 KM CRNA GORA 4 EUR / MAKEDONIJA 249 DEN